

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Marek Gerle

**Zločin genocidia
před mezinárodními trestními institucemi**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Milan Lipovský, Ph.D.

Katedra: Katedra mezinárodního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 14. 12. 2021

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 188 216 znaků včetně mezer.

Marek Gerle

V Praze dne 14. prosince 2021

Poděkování

Rád bych na tomto místě velice poděkoval vedoucímu diplomové práce panu JUDr. Milanu Lipovskému, Ph.D., za ochotu, se kterou se mne ujal, a za veškeré jeho podněty a připomínky, které umožnily této práci vzniknout. Jemu i všem dalším pedagogům z Univerzity Karlovy a Štrasburské univerzity bych chtěl dále vyjádřit svůj vděk za probuzení zájmu v mezinárodní právo veřejné.

Rovněž bych rád poděkoval své rodině, která mne během studií bezmezně podporovala.

Všem nevinným obětem.

Obsah

Úvod	6
1 Genocidium jako zločin podle mezinárodního práva	10
1.1 Vznik a vývoj zločinu genocidia	10
1.2 Ukotvení zločinu genocidia v mezinárodním právu	15
1.2.1 Genocidium jako zločin dle mezinárodního práva	16
1.2.2 Definice zločinu genocidia	19
1.3 Objektivní stránka	20
1.4 Subjektivní stránka	21
1.4.1 Chráněné skupiny	26
1.4.2 Úplně nebo částečně	34
1.4.3 Úmysl <i>zničit</i> chráněnou skupinu či její část <i>jako takovou</i>	36
2 Actus reus a s jednotlivými formami spojené specifické otázky mens rea	39
2.1 Actus reus	41
2.1.1 Usmrcení příslušníků skupin	41
2.1.2 Způsobení těžkých tělesných ublížení nebo duševních poruch	44
2.1.3 Úmyslné uvedení skupiny do takových životních podmínek, které mají přivodit její úplné nebo částečné fyzické zničení	49
2.1.4 Opatření sledující zabránění rození dětí	51
2.1.5 Násilné převádění dětí z jedné skupiny do druhé	53
2.2 Další formy spáchání genocidia podle čl. III Úmluvy	55
2.2.1 Spolčení ke spáchání genocidia	57
2.2.2 Přímé a veřejné podněcování k spáchání genocidia	59
2.2.3 Pokus spáchání genocidia	62
2.2.4 Účastenství na genocidiu	63
Závěr	67
Seznam použitých zkratk	72
Seznam použitých zdrojů	73
Abstrakt	84
Abstract	86

Úvod

Genocidium je fenoménem, kterému se vzhledem k jeho výjimečnému charakteru věnuje řada vědních oborů od antropologie, přes sociologii, filosofii až pochopitelně po právo a kriminologii. To, čím může být pro výše jmenované společenské disciplíny, tedy fascinujícím předmětem zájmu a studia, je pro právo především velkým úkolem a výzvou. Tento zločin představuje nejzávažnější a nejškodlivější jev, se kterým se musí právo, jakožto normativní systém naší společnosti, vypořádávat. Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu dokonce v případě *Akayesu* označil v tomto duchu genocidium za zločin všech zločinů.¹

Byť je genocidium² díky své charakteristice spíše mimořádným úkazem, v průběhu dějin lidstva se opakovaně objevuje a působí nepředstavitelné utrpení a škody lidstvu jako celku. Mezinárodní společenství se v průběhu dramatického 20. století muselo této metle postavit tváří v tvář a náležitě na ni reagovat. Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia přijatá roku 1948 na platformě Organizace spojených národů konstruovala genocidium jakožto svébytný zločin podle mezinárodního práva. Na samotném konci minulého století byla definice genocidia uvedena do praxe v souvislosti s událostmi 90. let v africké Rwandě a bývalé Jugoslávii. Mezinárodní *ad hoc* trestní tribunály ji podrobily rozsáhlé interpretaci a jejich judikatura tvoří dosud základní masu poznání o tomto institutu na pomezí mezinárodního práva trestního a práva lidských práv.

S vytvořením Mezinárodního trestního soudu na přelomu milénia získalo mezinárodní společenství nový nástroj, který bude již nastálo tvořit pilíř mezinárodní trestní justice a v rámci jemu svěřených kompetencí stíhat, soudit a trestat pachatele nejzávažnějších zločinů, které se dotýkají samotné podstaty lidství. Tato soudní instituce je předurčena v mnohém navazovat na své předchůdce a dále rozvíjet zločin genocidia i ve své rozhodovací praxi. Budoucnost však vzhledem k překotným změnám ve společnosti, mezinárodních vztazích či technologickém a jinému rozvoji musí počítat s novými výzvami i na poli mezinárodního práva trestního. Už samotný fakt, že po konci studené války nedošlo k triumfu paradigmatu univerzality lidských práv, v němž západní demokratické státy věřily, implikuje, že lze očekávat další páchání deliktů představujících

¹ ICTR, Prokurátor vs. Jean-Paul Akayesu, ICTR-96-4-T, rozsudek ze dne 2. září 1998, bod 470.

² Pojem *genocidium*, jakožto převzatou podobu latinské verze označení tohoto zločinu, užívá oficiální překlad obsažený ve vyhlášce č. 32/1955 Sb., vyhláška ministra zahraničních věcí o Úmluvě o zabránění a trestání zločinu genocidia. Vzhledem k faktu, že má již poněkud archaický nádech a široká, jakož postupně i odborná veřejnost přechází na bohemizovanou formu *genocida*, si autor dovoluje mj. z důvodu rozmanitosti textu ve vhodných příležitostech využívat obou výrazů *promiscue*.

závažná porušení norem určených na ochranu lidských práv stanovených mezinárodním právem veřejným. Za příklad nám v tomto směru jistě může sloužit dlouholetá občanská válka v Sýrii.

Z těchto a dalších důvodů se zdá nepopíratelné, že si zločin genocidia zaslouží pozornost i na počátku 21. století. Práce se bude zabírat zmíněným právním institutem v obsahové šíři, které jí rozměr daného akademického formátu dovolí. Za cíl si klade poměrně komplexní rozbor definice tohoto zločinu dle mezinárodního práva. Krom pozitivního vyjádření v samotném textu mezinárodních úmluv a statutů mezinárodních trestních institucí bude analyzován v podobě, v níž vyložila jeho obecné definiční znaky odpovídající judikatura předmětných soudních orgánů. Zmíněná rozhodovací praxe mezinárodních trestních institucí vdechla život dosud latentně spočívajícím ustanovením obsahujícím definici zločinu genocidia a podílela se zásadním způsobem na jejich bližším vyjasnění a aplikaci.

Vzhledem k tomu, že se Mezinárodní trestní soud kromě případu *al-Bašír* genocidou stále blíže nezabýval, zůstává nejasné, jakým způsobem se k danému zločinu postaví, a to i v kontextu některých z mezer, které se zatím nepodařilo zaplnit. Rovněž i z tohoto důvodu se nabízí otázka, v jakém stavu se momentálně předmětný institut nachází. Autor předpokládá, že definice musí splňovat náležitosti vyžadované současností, čemuž nasvědčuje mj. kontinuálnost judikaturní činnosti mezinárodních *ad hoc* trestních tribunálů i v druhém desetiletí nového tisíciletí a obyčejový charakter definice potvrzený neměnností její formulace ve statutech těchto orgánů. Autor práce v této souvislosti a na základě svých předběžných poznatků formuluje následující hypotézu: „*Definice zločinu genocidia v podobě, v které ji rozvinula judikatura mezinárodních trestních institucí, odpovídá potřebám 21. století.*“

V úvahách nad dostatečností a aktuálností dané definice se však z důvodu rozsahu dané práce nezbývá než omezit na konkrétní aspekty celé problematiky. Předně autor omezuje své zaměření na individuální odpovědnost fyzických osob vyplývající z Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia. Neodmítá však výjimečnou inspiraci relevantní judikaturou Mezinárodního soudního dvora, která tuto tematiku zkoumá z hlediska odpovědnosti státu za zločin genocidia v podobě odpovědnosti států za mezinárodně protiprávní chování. Zaměření práce uniká taktéž koncept kulturní genocidy, jak bude vymezen v průběhu práce. Naopak prvkem, jehož bližší rozebrání patří mezi dílčí cíle práce, je koncepce chráněných skupin, potažmo možnosti jejich potenciálního rozšíření.

Kromě obecných definičních znaků spojených se subjektivní stránkou je věnována pozornost jednotlivým formám objektivní stránky zločinu genocidia jakožto i specifickým způsobům spáchání tohoto zločinu dle mezinárodního práva, jako je např. spolčení ke genocidiu

či podněcování k jeho spáchání. Tyto aspekty institutu zločinu genocidia spolu s dalšími prvky definice jsou v textu práce ilustrovány především příkladem sexuálních a genderově motivovaných činů. Takové akty představují jak podnětnou a instruktivní ukázkou subsumpce specifických jednání pod skutkovou podstatu zločinu genocidia, tak i reprezentují jednu z výzev, které bude mezinárodní justice v 21. století nepochybně čelit. Zevrubnější definice těchto činů ovšem není a ani nemůže být předmětem této práce.

Za další cíl práce autor stanovuje prezentaci aktuálního stavu problematiky za využití zpracování posledního vývoje v judikatuře mezinárodních trestních institucí. Se zřetelem ke specifičnosti dané oblasti a nutnosti úzkého zaměření na jeden z institutů mezinárodního práva trestního, není celkem vzato s podivem, že se zájemcům o tuto tematiku momentálně nedostává nejaktuálnějších ucelených pramenů v českém jazyce. Na základě tohoto poznatku práce využívá i děl soudobých zahraničních autorů a jejich doktrinární přístupy rovněž začleňuje do mozaiky zdrojů tohoto díla. Autor práce doufá, že mj. v situaci insuficience současných českých zdrojů tak může práce v tomto ohledu přinášet určitou přidanou hodnotu.

Z hlediska metodologického přístupu se autor práce snaží využít metody adekvátní každému z prvků tohoto díla. K vytvoření v rámci možností robustního definičního základu popisu předmětného institutu práce volí prostředky deskripce. Kromě využití tohoto přístupu při nezbytném vymezení zločinu genocidia a jeho pozitivního vyjádření zakotveného v mezinárodním právu veřejném se tato metoda projevuje rovněž u krátkého nastínění vývoje dané problematiky. Obsah této historické expozice je však dále využíván v komparaci se soudobým stavem právní úpravy a slouží jako podklad pro následné porovnání a argumentaci ve světle možných změn institutu do budoucnosti. V omezeném rozsahu je metoda komparativní využita ve vztahu k vnitrostátním právním úpravám a na to navazujícímu trestání pachatelů zločinu genocidia na vnitrostátní úrovni.

Jak napovídá název této práce, její velkou část zabírá analýza judikatury mezinárodních trestních institucí. Analyzovány jsou především rozsudky *ad hoc* tribunálů, ale i dalších soudních orgánů, to vše ve vztahu k budoucímu vývoji interpretace genocidia v judikatuře Mezinárodního trestního soudu včetně prvních náznaků jeho postupu v případě *al-Bašír*. S touto metodou souvisí následná syntéza stavu judikatury k vytvoření komplexnějšího pohledu na současný stav poznání, resp. relevantní právní pravidla mezinárodního práva trestního. Z výše uvedeného vyplývá, že je v práci uplatněn kvalitativní výzkum předmětné právní úpravy a judikatury za použití metody dedukce k vyvození odpovídajících závěrů.

Vzhledem k významu rozhodnutí mezinárodních trestních institucí pro vývoj a interpretaci zločinu genocidia je v této práci věnován značný prostor judikatuře jako pramenu obsahujícímu emblematické právní věty. Některé z nich jsou pro jejich relevanci citovány přímou formou. Neboť však naprostá většina z nich nedisponuje oficiálním českým překladem, jsou v rámci textu uvedeny v autorském překladu, který doplňuje originální znění v poznámkách pod čarou.

Diplomová práce je rozdělena do čtyř kapitol. Tyto kapitoly jsou pro lepší orientaci v textu dále dvoustupňově členěny. Podkapitoly se věnují vždy určitému jevu či dílčímu aspektu problematiky, kteréžto jsou v jejich rámci náležitě rozebrány.

V úvodní kapitole je představeno samotné téma diplomové práce a jeho bližší zaměření. V kontextu tématu autor přichází s hypotézou, jejíž posouzení bude následovat po zhodnocení poznatků nabytých v průběhu zkoumání předmětného mezinárodněprávního institutu v závěru diplomové práce. Formulovány jsou zde taktéž další výzkumné cíle, k jejichž naplnění práce rovněž směřuje. Následně je představena struktura práce a stručné zaměření jednotlivých kapitol.

Následující kapitola je věnována pojetí zločinu genocidia jakožto zločinu dle mezinárodního práva. Po stručném historickém úvodu je osvětleno ukotvení genocidia na poli mezinárodního práva trestního a jeho postavení v koncepci mezinárodněprávní odpovědnosti jednotlivce. Součástí této kapitoly je dále rozbor samotné definice zločinu genocidia a jejího pozitivně právního vyjádření, jakož i následného výkladu mezinárodních trestních institucí. Největší část definice probírané v tomto oddílu zabírá pasáž dedikovaná subjektivní stránce a pod ní spadajícím prvkům tohoto zločinu podle mezinárodního práva.

V pořadí třetí kapitola je oproti tomu zaměřena na jednotlivé činy představující objektivní stránku zločinu genocidia. Zaobírá se i zvláštními formami způsobů naplnění skutkové podstaty genocidia, potažmo proměnám jejich koncepce v Římském statutu Mezinárodního soudního dvora. Segment objektivní stránky ilustruje krom jiného dosavadní jakož i potenciální podřazení sexuálních a genderově motivovaných činů do sféry genocidia. Souhrnně řečeno se tento oddíl práce zaobírá objektivní stránkou a s jednotlivými formami spojenými specifickými otázkami subjektivní stránky tohoto deliktu.

Jako poslední část následuje závěr, který si klade za cíl shrnout zjištění učiněná v průběhu práce, jakož i posoudit platnost stanovené hypotézy.

1 Genocidium jako zločin podle mezinárodního práva

1.1 Vznik a vývoj zločinu genocidia

Jak již bylo uvedeno v úvodu, genocida není novým fenoménem. Když pomíneme události vzdálenější minulosti, jen od počátku minulého století došlo namátkou ke genocidě kmenů Hererů a Namů v tehdejší Německé jihozápadní Africe či veřejností více reflektované genocidě Arménů spolu s Asyřany a Řeky v Osmanské říši v průběhu první světové války.³

V případě Arménské genocidy⁴ dokonce dohodové mocnosti odsoudily masakry civilního obyvatelstva společným prohlášením z 24. května 1915 a varovaly mladotureckou vládu, že bude hnána k odpovědnosti za „zločiny proti lidskosti a civilizaci“, což může být bráno za první koncepčnější označení činů vykazujících charakter genocidia.⁵ Bohužel v tomto případě k systematickému stíhání a souzení viníků z geopolitických důvodů nedošlo.⁶

Bylo to až krátce po konci druhé světové války, kdy se světové společenství postavilo hrůzám páchaným v průběhu války v Evropě a v Asii. Na základě statutu vycházejícího z Londýnské dohody o stíhání a potrestání hlavních válečných zločinců Osy byl ustaven Mezinárodní vojenský tribunál v Norimberku. Jeho protějšek, Mezinárodní vojenský tribunál pro Dálný Východ, směřující vůči zločinům spáchaným japonskými představiteli byl oproti tomu zřízen speciálním nařízením amerického generála Douglase MacArthura, vrchního velitele spojeneckých sil.

Holokaust,⁷ který představuje nejmasovější a nejsystematičtější snahu o vyhlazení celé skupiny populace v novodobé historii, byl kromě jiných útoků nacistické Třetí říše proti nenáviděným skupinám obyvatel již v době konstruování Norimberského tribunálu hlavním aktérům z řad spojenců znám. Přesto nebyl pro tento druh ukrutností z hlediska *ratione materie*

³ Z poslední doby můžeme zmínit genocidu Jezídů spáchanou příslušníky teroristické organizace Islámský stát. Blíže viz rozsudek Vrchního zemského soudu ve Frankfurtu nad Mohanem ve věci *Al-Jumailly* ze dne 30. listopadu 2021 či předpisy označující krutosti spáchané na Jezídech přijaté v průběhu roku 2021 v Iráku či Belgii.

Viz např. Rezoluce mířící k uznání a stíhání zločinů genocidia spáchaných na Jezídech a k pomoci jim, *Résolution visant à reconnaître et à poursuivre les crimes de génocide à l'encontre des Yézidis ainsi qu'à leur venir en aide*, Rezoluce Sněmovny reprezentantů Parlamentu Belgického království č. DOC 55 1766/008 ze dne 15. června 2021. Dostupné z: <https://www.lachambre.be/FLWB/PDF/55/1766/55K1766008.pdf>.

⁴ Označována samotnými Armény jako *Aghet*.

⁵ GHAZANCHYAN, Siranush. *105 years ago Entente Powers called the massacre of Armenians "crimes against humanity"* [online]. [cit. 2021-10-30]. Dostupné z: <https://en.armradio.am/2020/05/24/105-years-ago-entente-powers-called-the-massacre-of-armenians-crimes-against-humanity/>.

⁶ JANDÁK, Marek. *Arménská genocida: příčiny, průběh a osobní svědectví událostí z let 1915-1922*. 1. vydání. Praha: EPOCH, 2018, str. 243 a násl.

⁷ Označován samotnými Židy termínem *Šoa*.

vyčleněn zvláštní druh zločinu. Činy fakticky spadající pod dnešní zločin genocidia dle mezinárodního práva⁸ tak byly v Norimberku souzeny pod skutkovou podstatou dle čl. 6 odst. c) Statutu jako zločiny proti lidskosti.⁹

Tento zločin zločinů tedy zůstával v první polovině 20. století slovy Winstona Churchilla „zločinem beze jména.“¹⁰ O jeho pojmenování se postaral polský právník židovského původu Rafael Lemkin, který se zabýval koncepcí zločinů dle mezinárodního práva již v meziválečném období. Přivedla jej k tomu mimo jiné i zkušenost výše zmíněné arménské genocidy. Ve svém díle *Vláda Osy v okupované Evropě* poprvé v tištěné podobě prezentuje svůj neologismus *genocidium* tvořený složeninou kmenů řeckého *genos* (γένος, rod, rasa, narození) a latinského *caedere* (zabít, zabíjet). Tímto výrazem měla být nadále označována snaha o zničení skupin lidstva, které Lemkin vnímal oproti dnešnímu stavu právní úpravy poměrně široce.¹¹

Díky neutuchající snaze prof. Lemkina se pojem velice brzy prosazuje v diskurzu soudobé právní teorie i diplomatické praxe. Již v rámci Rezoluce Valného shromáždění Organizace spojených národů č. 96 z 11. prosince 1946 je členskými státy Organizace spojených národů (dále též jen jako „OSN“) jednomyslně potvrzeno genocidium jako svébytný zločin dle mezinárodního práva. Rezoluce také přímo říká, že: „[g]enocida je odmítnutím práva na existenci celé skupiny lidských bytostí tak, jako je vražda odmítnutím práva na existenci jednotlivce.“ Valné shromáždění zároveň vyzvalo Hospodářský a sociální výbor k přípravě mezinárodní úmluvy, která by smluvní strany *pro futuro* zavázala k prevenci a potírání genocidy.¹²

Touto úmluvou, která si zachovala do dnešních dní výjimečnou pozici na poli státní odpovědnosti i mezinárodního trestního práva, je Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia.¹³ Valné shromáždění ji přijalo ve své finální podobě 9. prosince 1948 nejen jako

⁸ Blíže viz podkapitola 2.1.

⁹ Statut mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii, *Statut du Tribunal pénal international pour l'ex-Yougoslavie*. in: Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. S/RES/827 ze dne 25. května 1993. Dostupný z: https://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_sept09_fr.pdf.

¹⁰ Proneseno v projevu v živém vysílání BBC dne 24. srpna 1941. Blíže viz FUSSEL, James T. "A crime without a name" Winston Churchill, Raphael Lemkin and the World War II origins of the word "genocide" [online]. [cit. 2021-10-29]. Dostupné z: <http://www.preventgenocide.org/genocide/crimewithoutaname.htm>.

¹¹ LEMKIN, Raphael. *Axis Rule in Occupied Europe: Laws of Occupation - Analysis of Government - Proposals for Redress*. 1. vydání. Washington, D.C.: Carnegie Endowment for International Peace, 1944, str. 79 - 95.

¹² „Le génocide est le refus du droit à l'existence à des groupes humains entiers, de même que l'homicide est le refus du droit à l'existence à un individu.“

Rezoluce Valného shromáždění Organizace spojených národů č. RES/96(I), z 11. prosince 1946.

Dostupné na: [https://undocs.org/fr/A/RES/96\(I\)](https://undocs.org/fr/A/RES/96(I)).

¹³ Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia, *Convention pour la prévention et la répression du crime de génocide*, in: Rezoluce Valného shromáždění OSN č. 260 A (III) ze dne 9. prosince 1948, vstup v platnost 12. ledna 1951.

instrument, který petrifikoval definici genocidia, ale i jako první lidskoprávní úmluvu přesně o den dříve než Všeobecnou deklaraci lidských práv.¹⁴ Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia vstoupila v souladu se svým čl. XIII v platnost 12. ledna 1951, když byla u Generálního tajemníka OSN uložena dvacátá ratifikační listina. Vzhledem k výjimečnému významu Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia bude-li nadále v textu užito pouze výrazu „Úmluva“, budiž tím rozuměna právě tato. Konkrétní podobě a významu Úmluvy bude věnována pozornost v rámci dalších podkapitol.

Období poválečné euforie a naděje na funkční mírovou mezinárodní spolupráci bohužel velmi rychle ukončila studená válka mezi blokem socialistických zemí a euroatlantickým západem včele s USA.¹⁵ Tato stagnace se projevila i na poli stíhání zločinů dle mezinárodního práva, kdy státy z obou stran železné opony nebyly ochotny dopustit, aby došlo za mezinárodní účasti k vyšetřování zločinů v konfliktech, ve kterých byly často přímo či nepřímo zapojeny.¹⁶

Teprve s rozpadem Sovětského svazu a celého východního bloku se spolu s dalšími změnami na počátku 90. let uvolňuje tenze v mezinárodních vztazích a OSN je schopno prosazovat účinnější reakce na porušování kogentního mezinárodního práva, včetně lidských práv. Prvním z konfliktů, ke kterému se kvůli brutalitě násilností, etnických čistek a válečných zločinů muselo mezinárodní společenství postavit čelem, byla válka v bývalé Jugoslávii.

Rada bezpečnosti, již dle čl. 24, odst. 1 Charty OSN¹⁷ přísluší odpovědnost za udržování mezinárodního míru a bezpečnosti, zvolila revoluční řešení v podobě zřízení Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii („*International Criminal Tribunal for former Yugoslavia*“ dále též jen jako „ICTY“) rezolucí Rady Bezpečnosti č. 827 ze dne 25. května 1995 jakožto pomocného orgánu Rady bezpečnosti dle čl. 29 Charty.¹⁸ Jedná se o rozhodnutí dle kapitoly VII. Charty OSN (Akce při ohrožení míru, porušení míru a činech útočných), jež má představovat opatření k zajištění míru, jež příkladně vypočítává čl. 41 Charty. Z hlediska *ratione materie* byla kromě jiných zločinů dle mezinárodního práva do jeho statutu začleněna i genocida,

¹⁴ MASSÉ, Michel. *De Nuremberg à La Haye. Le droit international pénal*. Přednáška emeritního profesora Université de Poitiers, Lucemburk [online]. 6. května 2019. [cit. 2021-10-28]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=SXKD8H0BinA>.

¹⁵ DE FROUVILLE, Olivier. *Droit international pénal*. 1. vydání. Paříž: Éditions Pedone, 2012, str. 17.

¹⁶ LUKÁŠEK, L.: Mezinárodní trestní soud – historický vývoj, současný stav a stručný rozbor jeho Statutu. *Právník*, 1999, č. 12, str. 1142–1143.

¹⁷ Charta Organizace spojených národů, *La Charte des Nations Unies*, datum sjednání 26. června 1945, vstup v platnost 24. října 1945.

¹⁸ Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. S/RES/827 ze dne 25. května 1993. Dostupné z: [https://undocs.org/fr/S/RES/827\(1993\)](https://undocs.org/fr/S/RES/827(1993))

a to doslovným převzetím definice zločinu genocidia z Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia z roku 1948 do čl. 4 statutu.¹⁹

Analogicky nedlouho poté rozhodla Rada bezpečnosti rezolucí č. 955 o zřízení Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu („*International Criminal Tribunal for Rwanda*“ dále též jen jako „ICTR“), který měl zajistit potrestání viníků genocidy ve Rwandě zahrnující obrovské množství násilností, vraždění, znásilňování a dalších porušení kogentní ochrany lidských práv, jichž se dopustili v nevídané intenzitě v rámci občanské války ve Rwandě během roku 1994. Rovněž statut ICTR obsahoval definici genocidy v původní podobě z roku 1948.²⁰

Jak se dále ukázalo, měly tyto *ad hoc* zřízené tribunály hrát zásadní roli v celkové i detailní interpretaci a aplikaci jednotlivých formálních i materiálních aspektů a vůbec celkovém vývoji zločinu genocidia a pochopitelně i ostatních zločinů dle mezinárodního práva. Byl to případ *Akayesu* souzený před Rwandským tribunálem, jež téměř po padesáti letech uvedl Úmluvu o genocidě k životu a přivedl prvního pachatele pravomocně odsouzeného za genocidu do výkonu trestu.²¹

90. léta minulého a počátek tohoto století skutečně představovala zlatý věk mezinárodní trestní justice, neboť na základě zkušenosti s *ad hoc* trestními tribunály se státy po celém světě upínaly k pomoci ze strany mezinárodního společenství při souzení zločinů spáchaných na vlastním území.²² Mezi těmito institucemi s méně či více výrazným mezinárodním prvkem je možné uvést kupř. Zvláštní soud pro Sierra Leone („*Special Court for Sierra Leone*“ dále též jen jako „SCSL“), který zřejmě nejvíce vykazoval znaky na pomezí mezinárodního a smíšeného soudu.²³

Z hlediska studia genocidy je pro nás však zajímavý zejména příklad tzv. Mimořádných senátů soudů Kambodži, kde byli doposud za genocidu odsouzeni dva přední protagonisté režimu Rudých Khmerů - Nuon Chea a Khieu Samphan.²⁴ Tato specifická soudní instituce, zřízená

¹⁹ Statut mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii, *Statut du Tribunal pénal international pour l'ex-Yougoslavie*, in: Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. S/RES/827 ze dne 25. května 1993. Dostupný z: https://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_sept09_fr.pdf.

²⁰ Statut mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu, *Statut du Tribunal pénal international pour le Rwanda*, in: Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. S/RES/955 ze dne 8. listopadu 1994. Dostupné na: [https://undocs.org/fr/S/RES/955\(1994\)](https://undocs.org/fr/S/RES/955(1994)).

²¹ ICTR, Prokurátor vs. Jean-Paul Akayesu, ICTR-96-4-T, rozsudek ze dne 2. září 1998.

²² CASSESE, Antonio. The Legitimacy of International Criminal Tribunals and the Current Prospects of International Criminal Justice. *Leiden Journal of International Law*, 2012, roč. 25, č. 2, str. 491–501.

²³ Jako další zmiňme např. Zvláštní panely na Východním Timoru, Zvláštní tribunál pro Libanon či smíšené soudy v Kosovu a dalších post-jugoslávských státech.

²⁴ YANG, Suhong. Trial Chamber Case 002/02 Against Nuon Chea and Khieu Samphan (Extraordinary Chambers in the Courts of Cambodia). *International Legal Materials*, 2020, roč. 59, č. 1, str. 174 a násl.

mezinárodní dohodou mezi OSN a Kambodžským královstvím, jako jediná ze smíšených soudních tribunálů, jakožto představitelů určité mezigenerace ve vývoji mezinárodní trestní justice, tedy rozhodla o spáchání zločinu genocidia dle Úmluvy z roku 1948 a připojila se tak k jinak do té doby výjimečnému příkladu *ad hoc* tribunálů pro Rwandu a bývalou Jugoslávii.²⁵

Součástí jakéhosi nadšení pro mezinárodní potírání zločinů dotýkajících se celého lidstva v daném období je i snaha o vytvoření stálého soudního orgánu, který by zločiny dle mezinárodního práva mohl soudit a jejich spáchání trestat. Byť po zřízení takového stabilního trestního soudu byla poptávka i dříve,²⁶ teprve roku 1998 byl na konferenci pověřených diplomatických zástupců v Římě přijat návrh statutu Mezinárodního trestního soudu označovaný od té doby jako tzv. Římský statut.²⁷ Mezinárodní trestní soud („*International Criminal Court*“ dále též jako „ICC“), sídlící podobně jako ICTY v Haagu, směřuje ke stíhání pachatelů zločinů spáchaných po datu jeho oficiálního vzniku a počátku působnosti dne 1. 7. 2002. Kromě zločinů dle mezinárodního práva zaručuje stíhání i tzv. konvencionálních trestných činů.²⁸

Jeho součástí je v čl. 6 definice zločinu genocidia v nezměněné podobě, v jaké byl souzen jugoslávským a rwandským tribunálem, což může hrát zásadně pozitivní roli při navazování na jejich judikaturu a výsledky náročného uvádění poměrně velmi obecné Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia do praxe. Do budoucna to tedy bude právě ICC, který bude zločin genocidia rozvíjet.²⁹ První zatýkací rozkaz pro podezření ze spáchání genocidy vydal Mezinárodní trestní soud v roce 2010 na Omara al-Bašíra, toho času prezidenta Súdánské republiky.³⁰ Ve chvíli uzavření manuskriptu této práce nebyl stále bývalý prezident al-Bašír vydán do rukou ICC, přesto, že byl po převratu roku 2018 zadržen a následně vězněn v domácím vězení. Nová garnitura

²⁵ Ibid. str. 171.

²⁶ LHOTSKÝ, Jan. *International Criminal Court: Jurisdiction over Genocide, Crimes against Humanity and War Crimes, including the Legal Regulation of the Crime of Aggression*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2012, str. 31.

Bliže kupř. Úmluva o zabránění a trestání terorismu, *Convention pour la prévention et répression de terrorisme*, datum sjednání 16. listopadu 1937. Dostupná z: https://legal.un.org/avl/pdf/ls/RM/LoN_Convention_on_Terrorism.pdf.

²⁷ Předkládací zpráva pro Parlament ČR k Návrhu na ratifikaci Římského statutu Mezinárodního trestního soudu In: *Vládní návrh, kterým se předkládá PČR k vyslovení souhlasu s ratifikací Římský statut mezinárodního trestního soudu*. 2008, str. 7, dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=26244>.

²⁸ Zahrnuje kupř. i zločin apartheidu vycházející z Mezinárodní úmluvy o potlačení a trestání zločinu apartheidu. Viz Vyhláška ministra zahraničí č. 116/1976 Sb. ze dne 16. srpna 1976. Více viz podkapitola 1.2.1.

²⁹ RICHTEROVÁ, Anna. *Ad Hoc Tribunals and Their Significance for Developing of the ICC*. In: ŠTURMA, Pavel (ed.): *The Rome statute of the ICC at its twentieth anniversary achievements and perspectives*. 1. vydání. Leiden: Koninklijke Brill. 2018, str. 6 a násl.

³⁰ ICC, Prokurátor vs. Omar Hassan Ahmad Al – Bašír, rozhodnutí o druhém zatýkacím rozkazu č. ICC-02/05-01/09-95, ze dne 12. července 2010.

prislíbila spolupráci, avšak v mezičase došlo k dalšímu převratu a není jisté, jak se v této věci zachová nová opět již plně vojenská vláda.

1.2 Ukotvení zločinu genocidia v mezinárodním právu

Jak již bylo nastíněno v předcházející podkapitole, zločin genocidia byl poprvé ukotven v Úmluvě o zabránění a trestání zločinu genocidia na konci roku 1948. Text zmíněné úmluvy byl výsledkem práce internacionalistů z celého světa na základě výzvy Valného shromáždění OSN z roku 1946. Jak je patrné z *travaux préparatoires*, finální podoba textace je kompromisním řešením z vícera ohledů. Například zcela zásadní otázka okruhu skupin chráněných úmluvou tak nakonec nekoresponduje s původními představami R. Lemkina,³¹ ale disponuje pouze strážlivým výčtem stabilně definovaných skupin obyvatel, které se prosadily v disputacích diplomatických zástupců budoucích vysokých smluvních stran.³²

Po dlouhou dobu byla Úmluva, jakožto praxí mezinárodního společenství neužívaný právní instrument, jako taková pouze zájmem doktríny v abstraktní rovině. K dalšímu rozvinutí musel tento jinak poměrně stroze formulovaný dokument počkat až na uvedení do praxe v rámci rozhodování mezinárodních soudních orgánů. Klíčovou roli proto pro Úmluvu a vůbec institut zločinu genocidia hrálo zakomponování doslovné podoby textu čl. II a III Úmluvy do statutu Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii a následně i statutu Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu.³³

Konkrétní aplikace a jí předcházející interpretace těmito tribunály proto představují úhelný kámen rozvoje tohoto institutu. Vyjasnění celé řady aspektů materiální povahy v rozhodovací praxi *ad hoc* tribunálů OSN tvoří zásadní masu poznání o genocidě, jakožto právním institutu, a základ její budoucí aplikace Mezinárodním trestním soudem.³⁴

Zde je možné zmínit čl. V a VI Úmluvy, které dokonce vznik mezinárodního trestního soudu, před kterým by se zločin genocidia soudil, předpokládají.³⁵ Římský statut Mezinárodního trestního soudu tedy z tohoto hlediska *ex post* naplňuje vůli států, které jsou jak smluvními

³¹ LEMKIN, Raphael: *Axis Rule in Occupied Europe*. (opak. cit.), str. 21-22, 75-78, a 88-89.

³² Blíže viz WEISS-WENDT, Anton. The Soviet Union and the Gutting of the UN Genocide Convention. *American Historical Review*, 2019, roč. 124, č. 2, str. 7.

³³ Statut mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii, *Statut du Tribunal pénal international pour l'ex-Yougoslavie*. čl. 4 a Statut mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu, *Statut du Tribunal pénal international pour le Rwanda*. čl. 2 (plná cit. viz pozn. č. 19 a 20).

³⁴ DE FROUVILLE, Olivier. *Droit international pénal*. 1. vydání. Paříž: Éditions Pedone, 2012, str. 60.

³⁵ K otázce trestní jurisdikce blíže: ŠÁMAL, Pavel, ŠTURMA, Pavel. Genocidium. In: HENDRYCH, Dušan a kol. *Právní slovník*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009.

stranami Úmluvy, tak uznávají jurisdikci ICC, neboť i on rovněž zahrnuje definici genocidy tak, jak je obsažena v Úmluvě.³⁶

Dalším ustanovením směřujícím k aplikaci Úmluvy před mezinárodní soudní institucí je čl. IX, který explicitně dává možnost smluvním stranám předložit spory o odpovědnost států za spáchání zločinu genocidia před Mezinárodní soudní dvůr (dále též jen jako „MSD“). Toto právo bylo využito Bosnou a Hercegovinou (merit. rozhod. v roce 2007) a Chorvatskem (merit. rozhod. v roce 2015), přičemž obě podání směřovaly vůči Srbsku,³⁷ které mělo nést odpovědnost za genocidu spáchanou v průběhu 90. let na území těchto svrchovaných států. Díky tomu se tak i Mezinárodní soudní dvůr stal další instancí mezinárodní justice, která přispěla k rozvoji zločinu genocidia svým výkladem Úmluvy.³⁸

Patří se uvést, že Úmluva nebyla od svého vzniku v prosinci 1948 ani jednou upravena a dodnes platí v nezměněné podobě. K datu uzavření této práce byla již ratifikována 152 státy světa a patří tedy mezi významné mezinárodní smlouvy s velkým počtem smluvních stran. Je tedy evidentní, že se Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia zapsala do budoucího vývoje mezinárodní trestní justice.³⁹ Jednotlivými ustanoveními jejich článků se budu dále zabývat v odpovídajících kapitolách.

1.2.1 Genocidium jako zločin dle mezinárodního práva

Zločinem podle mezinárodního práva se rozumí jednání fyzické osoby, která v úředním postavení nebo se souhlasem státu svým jednáním porušuje nejdůležitější normy kogentního mezinárodního práva. Odpovědnost fyzických osob za jejich jednání plyne přímo z mezinárodního práva, a tedy není nutné, aby jejich jednání bylo trestné i v rámci vnitrostátního práva.⁴⁰

³⁶ Římský statut Mezinárodního trestního soudu, datum sjednání 17. července 1998, vstup v platnost 1. července 2002., čl. 6.

³⁷ Ať již ve formě Svazové republiky Jugoslávie, Státního společenství Srbska a Černé hory až nakonec Srbské republiky.

³⁸ ICJ, Rozsudek Mezinárodního soudního dvora ve věci aplikace Úmluvy o zabránění a trestání genocidy (Bosna a Hercegovina vs. Srbsko a Černá hora), *Application de la convention pour la prévention et la répression du crime de génocide (Bosnie-Herzégovine c. Serbie-et-Monténégro)*, rozsudek ze dne 26. února 2007.

ICJ, Rozsudek Mezinárodního soudního dvora ve věci aplikace Úmluvy o zabránění a trestání genocidy (Chorvatsko vs. Srbsko), *Application de la convention pour la prévention et la répression du crime de génocide (Croatie c. Serbie)*, rozsudek ze dne 3. února 2015.

³⁹ Šturma konstatuje, že zařazení genocidia, jehož definice byla převzata z Úmluvy, byla oproti ostatním zločinům z hlediska jejich formulace relativně nejsnazší. Blíže viz ŠTURMA, Pavel. Význam přijetí Statutu Mezinárodního trestního soudu. *Právní rozhledy*, 1999, č. 1, str. 8–14.

⁴⁰ Jinak také: „*delicti ius gentium*“, „*crimes de droit de gens*“, „*crimes under international law*.“

Pojem zločinu dle mezinárodního práva v tomto ohledu musíme odlišit od mezinárodní odpovědnosti státu, kterou může čin přičitatelný státu rovněž vedle trestněprávní odpovědnosti jednotlivce vyvolat. Jedná se však o zcela odlišný druh odpovědnosti vlastní státu, jakožto subjektu mezinárodního práva.⁴¹ Vznik takovéto odpovědnosti je závislý na naplnění mezinárodně protiprávního chování. To je naplněno tehdy, když chování přičitatelné státu podle mezinárodního práva představuje porušení mezinárodního závazku státu.⁴²

Zločin genocidia je přijímán světovou odbornou právní veřejností jako jeden z tzv. *core crimes*, tedy zločin podle mezinárodního práva, který vykazuje určité znaky, které jej odlišují oproti tzv. konvencionálním zločinům. Mezi základní znaky patří porušení kogentní normy mezinárodního práva vycházející z mezinárodního obyčeje. Kogentnost pravidel obsažených v Úmluvě o zabránění a trestání zločinu genocidia a s tím související otázka univerzálnosti její platnosti je určující vzhledem k postavení genocidy jako zločinu dle mezinárodního práva.⁴³

V případě zákazu páčání genocidy její kogentní charakter potvrdil nepřímě Mezinárodní soudní dvůr v případě poradního posudku Valnému shromáždění OSN v otázce přípustnosti výhrad k Úmluvě již tři roky po jejím přijetí. MSD přímo uvádí: „[...] *zásady, na nichž Úmluva stojí, jsou zásadami uznávanými civilizovanými státy jako závazné i bez jakéhokoli smluvního závazku.*“⁴⁴ Dále potvrdil Mezinárodní soudní dvůr svůj pohled na úpravu zločinu genocidia obsaženou v Úmluvě jako na kogentní v případě *Barcelona Traction* z roku 1970, kde tyto normy dokonce uvádí jako příklad kogentnosti v mezinárodním právu.⁴⁵

O kogentnosti odpovědnosti soukromých osob, kterak ji stanovuje Úmluva ve svém čl. IV *in fine* ovšem dle názoru doktríny nemůže být řeč. Čepelka se Šturmou si všímají, že Úmluva

ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002, str. 36.

⁴¹ K odpovědnosti státu za páčání genocidia srov.: ICJ, Rozsudek Mezinárodního soudního dvora ve věci aplikace Úmluvy o zabránění a trestání genocidy (Bosna a Hercegovina vs. Srbsko a Černá hora), (plná cit. viz pozn. č. 35).

⁴² ŠTURMA, Pavel. Odpovědnost států In: ONDŘEJ, J., ŠTURMA, P., BÍLKOVÁ, V., JÍLEK, D., a kol. *Mezinárodní humanitární právo*, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2010, str. 416.

⁴³ Blíže k charakteristice zločinů podle mezinárodního práva viz BÍLKOVÁ, Veronika. *Co je mezinárodní zločin?* In: ŠTURMA, Pavel (ed.) a kol. *Odpověď mezinárodního práva na mezinárodní zločiny*. 1. vydání. Právnická fakulta Univerzity Karlovy, Nakladatelství Rozkotová. 2014, str. 27 a násl.

⁴⁴ [...] *les principes qui sont à la base de la Convention sont des principes reconnus par les nations civilisées comme obligeant les États même en dehors de tout lien conventionnel.*“

ICJ, Poradní stanovisko Mezinárodního soudního dvora, Výhrady vůči Úmluvě o zabránění a trestání zločinu genocidia, *Réserves à la convention pour la prévention et la répression du crime de génocide, avis consultatif*, Poradní stanovisko pro Valné shromáždění ze dne 28. května 1951, str. 23, C. I. J. Recueil 1951, p. 15.

⁴⁵ ICJ, Rozsudek Mezinárodního soudního dvora, *Barcelona Traction, Light and Power Company, Limited* (Španělsko vs. Belgie), *Barcelona Traction, Light and Power Company, Limited*, (Belgique c. Espagne) *arrêt*, rozsudek ze dne 5. února 1970, str. 33, C.I.J. Recueil 1970, p. 3.

v době svého přijetí nenavázala v aspektu mezinárodně-trestní odpovědnosti soukromých osob na dosavadní pojetí zločinů dle mezinárodního práva vycházejícího z Londýnské charty, rozsudků Norimberského tribunálu a tzv. Norimberských principů.⁴⁶ Z tohoto hlediska tedy není možné hovořit o obyčejovém pravidlu kogentního charakteru nýbrž pouze o normě konvencionální.⁴⁷ Možnost spáchání zločinu genocidia jednotlivcem bez napojení na státní a jiné struktury však Mezinárodní tribunál pro bývalou Jugoslávii v případě *Jelisić a priori* připouští.⁴⁸

Všechny zločiny dle mezinárodního práva jsou konstituovány jak pojmovými prvky trestněprávního charakteru (*actus reus, mens rea*), které definují skutkovou podstatu těchto zločinů, tak je jim společný i prvek mezinárodní, který je pozvedá na úroveň zločinu podle mezinárodního práva.⁴⁹ Tímto prvkem rozumíme řečeno s preambulí Římského statutu ohrožení míru, bezpečnosti a blaha světa, kterými je dotčeno mezinárodní společenství jako celek. Požadavek, že se zločin musí dotknout mezinárodní komunity jako celku, je především charakteristikou toho, že se jedná o zločin podle mezinárodního práva a tedy univerzální povahy.⁵⁰ Je třeba dodat, že k těmto dochází v kontextu systematického či rozsáhlého násilí a dané zločiny vyžadují specifické podmínky, které musí být v souvislosti s tímto kontextem naplněny. V případě genocidia je to, jak bude dále rozvedeno, úmysl směřující ke zničení chráněné skupiny, a to zcela či částečně.

Mezi další zločiny podle mezinárodního práva patří zločiny proti lidskosti, válečné zločiny a zločin proti míru. Jak již bylo uvedeno, každý z těchto zločinů je tvořen zvláštními znaky, které jej odlišují oproti ostatním. Pro účely této práce se však budu dále zabývat pouze zločinem genocidia a podrobněji se má pozornost vůči řečeným zločinům obrátit pouze v případě styčných ploch mezi těmito.

V této souvislosti je třeba uvést, že genocida stojí spolu se zločiny proti lidskosti na pomezí mezinárodního práva trestního a práva lidských práv. Již z názvů obou těchto zločinů lze vyčíst,

⁴⁶Principy mezinárodního práva uznané v Chartě Norimberského tribunálu a v jeho rozsudku, *Principes du droit international consacrés par le statut du tribunal de Nuremberg et dans le jugement de ce tribunal*.

In: Ročenka Komise pro mezinárodní právo, *Annuaire de la Commission du droit international*, 1950, č. II., bod. 97 a násl.

⁴⁷ ČEPELKA, Čestmír a Pavel ŠTURMA. *Mezinárodní právo veřejné*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, Academia iuris 2018. str. 76-77 a 261-263.

⁴⁸ ICTY, Prokurátor vs. Goran Jelisić, ICTY-95-10-T, rozsudek ze dne 14. prosince 1999, body 100–101.

⁴⁹ WERLE, Gerhard. *General Principles of International Criminal Law*. In: CASSESE, Antonio. *The Oxford Companion to International Criminal Justice*. 1. vydání. New York: Oxford University Press Inc., 2009, str. 55 a násl.

⁵⁰ Římský statut Mezinárodního trestního soudu, preambule.

Bliže viz PIPEK, Jiří. Mezinárodní trestní soud – k některým aspektům Římského statutu. *Trestněprávní revue*, 2004, č. 2., str. 39–46.

že jejich objektem je lidství nebo lidskost, jakožto soubor hodnot zahrnujících právo na život, nedotknutelnost osoby a další elementární základní práva a svobody vlastní lidským bytostem již z jejich podstaty.⁵¹ Zločin genocidia je pak manifestovaným útokem na samotnou existenci těchto lidských bytostí pro jejich společné vlastnosti či rysy.

1.2.2 Definice zločinu genocidia

Zločin genocidia je v článku II Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia definován takto: „V této Úmluvě se genocidiem rozumí kterýkoli z níže uvedených činů, spáchaných v úmyslu zničit úplně nebo částečně některou národní, ethnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu jako takovou:

- a) usmrcení příslušníků takové skupiny;
- b) způsobení těžkých tělesných ublížení nebo duševních poruch členům takové skupiny;
- c) úmyslné uvedení kterékoli skupiny do takových životních podmínek, které mají přivodit její úplné nebo částečné fyzické zničení;
- d) opatření směřující k tomu, aby se v takové skupině bránilo rození dětí;
- e) násilné převádění dětí z jedné skupiny do jiné.“⁵²

Již v tomto článku, který byl doslovně přejat do statutů všech mezinárodních trestních institucí, do jejichž jurisdikce z hlediska *ratione materie* genocida patřila či patří, jsou vyjádřeny konstitutivní prvky celého institutu. Dlužno podotknout, že ze všech zločinů podle mezinárodního práva je definice genocidy nejkratší, avšak jistě neméně zajímavá. Naopak lze říci, že každé slovo má svůj zvláštní význam a stává se termínem, s jehož interpretací se musely mezinárodní soudní orgány i doktrína vyrovnat. Zmíněné znaky budou dále podrobně rozebrány v rámci této kapitoly.

Dále jsou formy možného spáchání skutkové podstaty genocidia stanoveny v čl. III. následovně:

„Trestné jsou tyto činy:

- a) *genocidium*;
- b) *spolčení k spáchání genocidia*;

⁵¹ Z hlediska pohledu tuzemské nauky trestního práva srov.:

„Primárním objektem trestného činu genocidia je právo národů, národností, etnických, rasových nebo náboženských skupin na existenci v lidské společnosti. Sekundárním objektem je pak právo na život a rozvoj osobnosti jednotlivých příslušníků těchto skupin.“

HERCZEG, Jiří. § 400 [Genocidium]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, marg. č. 1.

⁵² Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia, čl. II. Tento i následující překlad ustanovení Úmluvy byl převzat z Vyhlášky č. 32/1955 Sb., Vyhláška ministra zahraničních věcí o Úmluvě o zabránění a trestání zločinu genocidia.

- c) *přímé a veřejné podněcování k spáchání genocidia;*
- d) *pokus spáchání genocidia;*
- e) *účastenství na genocidiu.*“⁵³

Krom genocidia, jakožto zločinu popsaném v předchozím článku II, tento článek rovněž vyjmenovává určité další formy jednání, jež mohou konstituovat odpovědnost za jeho spáchání. Zde je třeba zmínit, že přímé a veřejné podněcování ke spáchání genocidia je z hlediska teorie považováno za tzv. zločin formální, k jehož naplnění není třeba účinku. Dále je zde v pokusu a spolčení k spáchání genocidia přítomna forma tzv. předčasně dokonaných trestných činů, které jsou spáchány již samotným jednáním stanoveném v jejich popisu.⁵⁴ Tedy je možné, aby jejich pachatelé byli trestně odpovědní bez ohledu na následné spáchání či nespáchání genocidy jako takové.

Čl. III byl v této své podobě přetransformován do statutů *ad hoc* trestních tribunálů OSN, nikoli však do Římského statutu. Mezinárodní trestní soud se tedy nadále řídí čl. 25 Římského statutu, který jako specifický způsob spáchání genocidy zachovává pouze přímé a veřejné podněcování, zatímco vývojová stádía zločinů a trestná součinnost při jejich spáchání jsou upraveny společně pro všechny zločiny, jež spadají do jurisdikce soudu.⁵⁵

Při bližším rozboru čl. II Úmluvy můžeme rozdělit definici tohoto činu na dvě části. Ta, dle větné skladby a konstrukce článku první v pořadí, nám vyznačuje subjektivní stránku činu, která musí být k naplnění skutkové podstaty vždy přítomna. Oproti tomu objektivní stránku zločinu genocidia je možné naplnit jedním či vícero jednáními obsaženými v pěti písmenech spadajících pod řečený článek.

1.3 Objektivní stránka

Podívejme se nejprve na objektivní stránku zločinu genocidia. Obecně se objektivní stránka, nazývaná rovněž latinským souslovím *actus reus*,⁵⁶ považuje za jeden ze dvou elementárních prvků zločinu podle mezinárodního práva, tak jako ji v obecnějším pojetí trestného činu za jeden

⁵³ Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia, čl. III.

⁵⁴ JELÍNEK, Jiří a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecní část. Zvláštní část.* 6. vydání. Praha: Leges, 2017, str. 186, 280.

⁵⁵ Římský statut Mezinárodního trestního soudu, čl. 25.

⁵⁶ Sousloví pocházející z maximy „*actus non facit reum nisi mens sit rea*“ z pera významného anglického právníka Sira Edwarda Coeka bylo rozvinuto v právní tradici systému *common law* a následně přejato do terminologie využívané mezinárodní trestní justicí.

z pojmových znaků považuje i tuzemská trestněprávní nauka.⁵⁷ Tvoří spolu se subjektivní stránkou funkční celek, který představuje soubor prvků, které musí být naplněny pro spáchání zločinu genocidia jako takového. Subjektivní stránce bude věnována pozornost záhy.

V rámci formulace objektivní stránky v Úmluvě a statutech mezinárodních trestních institucí jsou přesně vymezeny způsoby jednání, kterými je možno se zločinu genocidia dopustit. Patří mezi ně těchto pět forem:

„a) usmrcení příslušníků takové skupiny;

b) způsobení těžkých tělesných ublížení nebo duševních poruch členům takové skupiny;

c) úmyslné uvedení kterékoli skupiny do takových životních podmínek, které mají přivodit její úplné nebo částečné fyzické zničení;

d) opatření směřující k tomu, aby se v takové skupině bránilo rození dětí;

e) násilné převádění dětí z jedné skupiny do jiné.“⁵⁸

Všem těmto jednotlivým formám a jejich výkladu v rámci judikatury mezinárodních *ad hoc* tribunálů bude věnována druhá kapitola této práce.

1.4 Subjektivní stránka

Subjektivní stránka zločinu genocidia představuje soubor znaků, které charakterizují psychiku pachatele ve vztahu ke spáchání genocidy. Je rovněž označována latinským souslovím *mens rea*. Jedná se především o otázku zavinění, která je esenciální součástí všech zločinů dle mezinárodního práva. Míra tohoto zavinění pochopitelně variuje od nedbalostních forem až po úmyslné. Římský statut Mezinárodního trestního soudu ve svém čl. 30, odst. 1 stanovuje obecné pravidlo: „*Není-li stanoveno jinak, osoba je trestně odpovědná [...] pouze pokud naplnila objektivní stránku zločinu úmyslně a vědomě.*“⁵⁹

Toto základní pravidlo se však z velké části případů neuplatní, neboť některé zločiny dle mezinárodního práva kladou za předpoklad určitou formu zavinění. Krom ostatních je to právě především zločin genocidia, který vyžaduje jednání se speciálním úmyslem.⁶⁰

⁵⁷DAQUN, Liu. Actus reus In: CASSESE, Antonio. *The Oxford Companion to International Criminal Justice*. 1. vydání. New York: Oxford University Press Inc., 2009. str. 229–230.

JELÍNEK, Jiří a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecní část. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, str. 175 a násl.

⁵⁸ Římský statut Mezinárodního trestního soudu, čl. 6 *in fine*.

⁵⁹ Římský statut Mezinárodního trestního soudu, čl. 30. odst. 1.

⁶⁰ SCHABAS, William A. *An Introduction to the International Criminal Court*. 6. vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 2020., str. 237-238

Subjektivní stránka genocidy je upravena v první části čl. II Úmluvy a stanoví, že pachatelem genocidy se stane ten, který provede činy reprezentující objektivní stránku uvedenou v písmenech a) až e), ovšem pouze za naplnění podmínky určitého vnitřního vztahu vůči předmětu zločinu. Tímto nezbytným předpokladem neboli samotnými obecnými definičními znaky tohoto zločinu (které jsou především v zahraniční doktríně označovány termínem *chapeau*),⁶¹ jsou jednání „v úmyslu zničit úplně nebo částečně některou národní, etnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu jako takovou.“⁶²

Zásadním prvkem subjektivní stránky zločinu genocidia je otázka tzv. genocidního úmyslu. Úmysl zničit úplně nebo částečně některou národní, etnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu jako takovou představuje zvláštní úmysl pachatelů, který je jeho distinktivním znakem oproti ostatním zločinům podle mezinárodního práva. Tento *dolus specialis*, který genocidium charakterizuje, je druhem úmyslu, jakožto vnitřního vztahu psychiky pachatele vůči páchanému činu, který přímo sleduje určitý účinek. Formy spáchání tohoto zločinu stanovené v písm. a) až e) čl. II Úmluvy jsou pouze faktickým provedením útoků směřujícím k naplnění stanoveného cíle. Tímto cílem pachatele je právě úplné nebo částečné zničení jedné nebo více chráněných skupin jako takových. Pro naplnění jedné ze skutkových podstat zločinu genocidia je tedy vždy vyžadován speciální úmysl, *dolus specialis*.⁶³

Význam speciálního úmyslu lze vnímat především i ve vztahu vůči ostatním zločinům dle mezinárodního práva. Zločin genocidia ve své podstatě spadá pod zločiny proti lidskosti v širším slova smyslu.⁶⁴ To, co je odlišuje a činí ze zločinu genocidia svébytný zločin podle mezinárodního práva, je právě onen *dolus specialis* (genocidní úmysl),⁶⁵ který jednoznačně vymezuje specifický úmysl pachatele při konání krutostí, které by jinak mohly naplnit skutkovou podstatu zločinů proti lidskosti, především persekuce.⁶⁶

V případě *Jelisić* k tomu jugoslávský tribunál manifestativně vyvozuje: „zakázaný čin musí být spáchán z důvodu příslušnosti oběti k určité [chráněné] skupině, a to současně jako opatření

⁶¹ Z fr. *úvodní odstavec*, etym. ve smyslu pokrývající následující text jako klobouk.

⁶² Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia, čl. II.

⁶³ ICTR, Prokurátor vs. Jean-Paul Akayesu, ICTR-96-4-T, rozsudek ze dne 2. září 1998, bod 497.

⁶⁴ Zločiny proti lidskosti oproti tomu vyžadují kontext útoku na civilní obyvatelstvo, který by genocida jistě pravidelně splňovala, avšak nejedná se o jakýsi zvláštní případ těchto zločinů. Mohli bychom jejich vztah popsat jako dvě protínající se množiny. Blíže viz WERLE, Gerhard. *Principles of International Criminal Law*. 1. vydání, Haag: T.M.C. Asser Press, 2005, str. 213.

⁶⁵ ICTR, Prokurátor vs. Clément Kayishema & Obed Ruzindana, ICTR-95-1-T, rozsudek ze dne 21. května 1999, bod 89.

⁶⁶ Římský statut Mezinárodního trestního soudu, čl. 7 odst. 1, písm. h).

v rámci celkového cíle zničení [této] skupiny.“⁶⁷ *Dolus specialis* podle ICTY předpokládá, že pachatel vybírá své oběti vzhledem k příslušnosti ke skupině, kterou má v úmyslu zničit.⁶⁸

Prokázání genocidního úmyslu však není v praxi snadné a často se stává tím nejnáročnějším úkolem pro obžalobu a následné posouzení soudem. Na páčání různých forem činů dle čl. III a) až e) se ve skutečnosti podílí většinou větší množství osob a každá z nich může či nemusí *dolus specialis* při svém jednání vykazovat. V situacích, kdy k takovým činům dochází mezi skupinami, které historicky sdílí určité území a jejichž členy pojí určité vztahy, je velmi časté, že motivace pachatelů varíují a u jednotlivých osob nemusí být úmysl účastnit se genocidy určující. Jak si všímal bývalý první prezident ICTY a SCSL A. Cassese: „*Někteří chovají úmysl zničit skupinu jako takovou, ale u některých může prvek speciálního úmyslu chybět; mají v úmyslu zabít z tak rozmanitých důvodů jak msta, poslouchání rozkazů či všeobecná nenávisť a sadismus, které genocidní úmysl postrádají.*“⁶⁹ V tomto ohledu je však třeba rozlišovat mezi genocidním úmyslem a motivem, jakožto fakultativním znakem trestného činu v tom smyslu, v jakém je vnímán v koncepci tuzemského trestního práva hmotného. Osobní motiv se tedy jako prvek subjektivní stránky nevyklučuje se samotným speciálním úmyslem, jak judikoval ICTY v případě dozorce koncentračního tábora Gorana Jelisiće⁷⁰ či ICTR v případě *Kayishema a Ruzindana*.⁷¹

Není běžné, že by se vyšetřujícímu orgánu dostaly do rukou důkazní prostředky, ve kterých by byl úmysl pachatelů zničit chráněné skupiny explicitně vyjádřen. Prokuratuře a soudcům tedy často nezbyvá než o genocidním úmyslu usuzovat z faktické stránky zločinů a přímo z jednání potenciálních pachatelů. Takto z objektivního kontextu tribunály dedukovaly subjektivní stránku činů, v to počítajíc úmysly pachatelů, které jim umožnily dokázat jejich vinu či nevinu, jako kupříkladu v případě *Akayesu*. Tuto praxi v judikatuře *ad hoc* tribunálů shrnul ICTR v bodu 320 svého rozsudku v případě *Seromba* z 13. prosince 2006, kde uvádí až devět předpokladů, na základě kterých je možné usuzovat o úmyslu, a tím i naplnění jedné ze skutkových podstat. Pro

⁶⁷ ICTY, Prokurátor vs. Goran Jelisić, ICTY-95-10-T, rozsudek ze dne 14. prosince 1999, bod 66.:

„[l]’acte prohibé doit être commis en raison de l’appartenance de la victime à un certain groupe et à titre de mesure concourant à la réalisation de l’objectif global de destruction du groupe“.

⁶⁸ Ibid. bod 67.

⁶⁹ CASSESE, Antonio. ACQUAVIVA, Guido. FAN, Mary. WHITING, Alex. *International Criminal Law: Cases and Commentary*. 1. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2011, str. 209:

„Some harbour the intent to destroy a group as such, and some may lack that special intent element; aiming instead to kill for such manifold reasons as revenge, to obey orders, or out of generalized hatred and sadism short of genocidal intent. Some may also contribute to the commission of genocide without sharing the intent to destroy the group.“

⁷⁰ ICTY, Prokurátor vs. Goran Jelisić, ICTY-95-10-A, rozsudek ze dne 5. července 2001, bod 49.

⁷¹ ICTR, Prokurátor vs. Clément Kayishema & Obed Ruzindana, ICTR-95-1-A, rozsudek ze dne 13. prosince 2004, bod 161.

ilustraci zmiňme, že je možné usuzovat z: „[...] *určitých faktů a indicií, zejména: [...] b) v jakém měřítku ke krutostem docházelo; [...] d) z jejich provedení v určité oblasti nebo zemi; [...] f) z vyjmutí v tomto ohledu členů ostatních skupin; g) z politické doktríny, která inspirovala sledované činy [...].*“⁷²

V kontextu posuzování subjektivní stránky zločinu genocidia se nabízí další otázka. Není nezbytnou součástí spáchání tohoto zločinu dle mezinárodního práva i jasný plán jeho realizace? Vzhledem k rozsahu a specifickému charakteru genocidy jako fenoménu, lze s jistotou říci, že genocidy nejméně od počátku 20. století vykazovaly znaky předem připravených kampaní směřujících k efektivnímu zničení vybrané skupiny či skupin. Tento *plan génocidaire*, pokud existuje, bývá v rámci struktur pachatelů často skrýván, při jeho prosazování používán kódový jazyk a vůbec je pachateli všemi možnými prostředky tajen před veřejností.⁷³ Mimo jiné z tohoto důvodu tvůrci Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia odmítli do finálního textu požadavek předem promyšleného plánu včlenit.

Skutečnost, že se apriorní plán nestal konstitutivním prvkem zločinu genocidia, byť je do určité míry jeho pravidelnou součástí, nás naopak staví před otázku, zda může být genocida spáchána izolovaně bez předchozí organizace a systematizace. Nadto je dokonce možné spekulovat o spáchání jednotlivcem, u něhož je *dolus specialis* přítomen, přestože se jeho jednání nemůže z objektivního hlediska nikdy ke zničení skupiny skutečně přiblížit.

V již citovaném případě *Jelisić* takto jugoslávský tribunál přemítá, zdali mohl tento vedoucí tábora Luka svým brutálním postupem motivovaným nenávisť k Bosňákům naplnit skutkovou podstatu zločinu genocidia, když není prokazatelné, že by existoval nějaký širší srbský plán genocidy vůči jejich muslimským sousedům v celém distriktu Brčko. Berouc v úvahu znění definice zločinu Genocidy musel tribunál tuto možnost v teoretické rovině připustit. Na druhou stranu však podotkl, že: „[...] *v praxi bude velmi obtížné vznést důkaz o genocidním úmyslu jednotlivce, pokud spáchané násilí nebude masivního charakteru a pokud předmětný zločin není*

⁷² ICTR, Prokurátor vs. Athanase Seromba ICTR-2001-66-T, rozsudek ze dne 13. prosince 2006, bod 320, písm. a) až i):

„[...] *certaines faits ou indices, notamment, [...] b) de l'échelle des atrocités commises, [...] d) de leur exécution dans une région ou un pays, [...] f) de l'exclusion, à cet égard, des membres d'autres groupes, g) de la doctrine politique qui a inspiré les actes visés [...].*“

⁷³ Zde můžeme připomenout roli Rudolfa Vrby a Alfreda Wetzlera a jejich svědectví z koncentračního tábora Osvětim, které hrálo významnou úlohu při informování spojenců o genocidních praktikách nacistického Německa vůči židovskému, romskému a dalšímu obyvatelstvu a které se objevilo i v rámci Norimberských procesů.

Pro orig. viz: *Vrba-Wetzler report*. Franklin D. Roosevelt Presidential Library and Museum [online]. [cit-2021-11-03]. Dostupné z: <https://www.fdrlibrary.org/vrba-wetzler-report>

podpořen organizací či systémem.“⁷⁴ ICTY se zde odvolal na rozsudek ve věci *Kayishema*, kde ICTR konstatoval, že byt' tento předpoklad netvoří nezbytný znak genocidia jako takového, je téměř nemožné je spáchat bez přesného plánu či organizace.⁷⁵ Jinými slovy vycházejíc z judikatury *ad hoc* tribunálů je třeba přijít k závěru, že spáchání genocidy jednotlivcem bez globálního plánu zničení chráněných skupin je teoreticky možné.

Tomuto výkladu se však později postavil I. přípravný senát Mezinárodního trestního soudu v případě *Al-Bašír* ve svých rozhodnutích týkajících se zatýkacího rozkazu vydaného proti tehdejšímu súdánskému prezidentovi. S odvoláním na Znaky skutkových podstat zločinů (pomocný dokument ICC předpokládaný článkem 9 Římského statutu), které dále podrobněji rozvádí zločiny *ratione materie*, přípravný senát trvá na uplatnění tzv. kontextuálního prvku obsaženého u rozboru prvků jednotlivých způsobů spáchání genocidy v rámci objektivní stránky zločinu genocidia. Ten však vyžaduje, aby k předmětnému činu došlo v rámci zjevné řady obdobných činů směřujících proti chráněné skupině, či byl schopen vyvolat její zničení sám o sobě.⁷⁶ Přípravný senát rozhodl tak, že obvinění ze spáchání zločinu genocidia není možné bez skutečné a určité hrozby zničení dané skupiny. Podle tohoto senátu tedy není možné potenciálního pachatele odsoudit pouze na základě genocidního úmyslu, nýbrž je nutné, aby byl jeho čin součástí širšího kontextu, který představuje skutečnou hrozbu zničení chráněné skupiny, na níž je namířen.⁷⁷

Takovýto postoj, který naznačuje možný budoucí přístup Mezinárodního trestního soudu, ovšem vyvolává kritiku odborné veřejnosti.⁷⁸ Autor se ztotožňuje s pohledem soudkyně Anity Ušacké vyjádřeném v disentaním stanovisku.⁷⁹ Předpoklad takovéto konkrétní hrozby se blíží

⁷⁴ ICTY, Prokurátor vs. Goran Jelisić, ICTY-95-10-T, rozsudek ze dne 14. prosince 1999, bod 101:

„ [...] *qu'il sera en pratique très difficile d'apporter la preuve de l'intention génocidaire d'un individu si les exactions commises n'ont pas un caractère massif et si l'acte criminel reproché n'est pas soutenu par une organisation ou un système.* “

⁷⁵ ICTR, Prokurátor vs. Clément Kayishema & Obed Ruzindana, ICTR-95-1-A, rozsudek ze dne 13. prosince 2004, bod 94.

⁷⁶ Znaky skutkových podstat zločinů, oficiální dokument Mezinárodního trestního soudu, *Éléments des crimes des Documents officiels de l'Assemblée des États Parties au Statut de Rome de la Cour pénale internationale*, New York: publikace OSN, první zasedání VSS 3. až 10. září 2002. Čl. 6 a) 4; 6 b) 4; 6 c) 5; 6 d) 5; 6 e) 7;

⁷⁷ ICC, Prokurátor vs. Omar Hassan Ahmad Al – Bašír, rozhodnutí o prvním zatýkacím rozkazu č. ICC-02/05-01/09-3, ze dne 4. března 2009, body 117-133, a rozhodnutí o druhém zatýkacím rozkazu č. ICC-02/05-01/09-95, ze dne 12. července 2010, body 13-17.

⁷⁸ V této otázce kupř.: KRESS, Claus: The Crime of Genocide and Contextual Elements: A Comment on the ICC Pretrial Chamber's Decision in the Al Bashir Case. *Journal of International Criminal Justice*, 2009, č. 7., str. 8-10 či DE FROUVILLE, Olivier. *Droit international pénal*. 1. vydání. Paříž: Éditions Pedone, 2012, str. 101.

⁷⁹ Disentaní stanovisko Anita Ušicka, bod 9 in: ICC, Prokurátor vs. Omar Hassan Ahmad Al – Bašír, rozhodnutí o zatýkacím rozkazu č. ICC-02/05-01/09-3, ze dne 4. března 2009.

požadavku vyžadujícímu výsledek, čímž pádem by se dále mohlo jednat pouze o situace, kde postup genocidní kampaně došel až do stádia, kdy zničení chráněné skupiny může již velmi brzy skutečně nastat. Toto však dle názoru autora nereflektuje realitu a takový přístup by mohl vést ke snížení úrovně ochrany vůči genocidiu, jakožto zločinu dle mezinárodního práva.

Další rozpor lze vnímat rovněž v aspektu nesouladu Znaků skutkových podstat, které vyžadují naplnění předpokladu kontextuálního prvku, zatímco definice zločinu genocidia obsažená v čl. II Úmluvy, která nabyla v průběhu posledních desítek let charakter obyčejové normy mezinárodního práva, tento prvek neobsahuje.⁸⁰ Mezinárodní trestní soud však ve výše zmiňovaném rozhodnutí tvrdí, že se nejedná o tzv. „*irreconcilable contradiction*“⁸¹ a většinou rozhoduje o uplatnění kontextuálního prvku, jakožto nutného požadavku zločinu genocidia.⁸² Autor práce se však přiklání k názoru části doktríny, která odmítá považovat tento prvek za další ze součástí definice zločinu genocidia, neboť považuje vývod mj. teleologické argumentace senátu za nesprávný a nerespektující obyčejovou povahu zločinu genocidia.⁸³

Pokud má tento požadavek na vzetí v potaz kontextuálního prvku představovat kategorické omezení jurisdikce ICC tímto směrem ze strany autorů Římského statutu a jeho vysokých smluvních stran, je to jistě legitimní. Autor práce však považuje za vhodnější obsažení požadavku tohoto prvku přímo v čl. 6 statutu a nikoli jeho pouhé připojení v derivovaném dokumentu nad rámec ustanovení samotné mezinárodní smlouvy.

Formulace subjektivní stránky představovala od začátku výzvu pro budoucí interpretaci a aplikaci soudními orgány a judikaturou. Podívejme se nyní na jednotlivé prvky této části definice.

1.4.1 Chráněné skupiny

Jak bylo řečeno, pro naplnění skutkové podstaty zločinu genocidia je nezbytně nutné, aby jedním ze způsobů uvedených v čl. II písm. a) až e) Úmluvy byl proveden útok směřující k úplnému nebo částečnému zničení národní, etnické, rasové nebo náboženské skupiny jako takové. Dané okruhy osob, jež představují předmět tohoto zločinu dle mezinárodního práva, jsou označovány jako

⁸⁰ Srov. Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia, čl. II a Znaký skutkových podstat zločinů, oficiální dokument Mezinárodního trestního soudu, před. cit.; Čl. 6 a) 4; 6 b) 4; 6 c) 5; 6 d) 5; 6 e) 7.

⁸¹ Tedy vzájemně si odporující ustanovení, jejichž rozpor nelze překonat.

⁸² ICC, Prokurátor vs. Omar Hassan Ahmad Al – Bašir, rozhodnutí o zatýkacím rozkazu č. ICC-02/05-01/09-3, ze dne 4. března 2009, bod 132.

⁸³ Srov. kupř. WERLE, Gerhard & JEßBERGER, Florian: *Principles of International Criminal Law*. 4. vydání. Oxford: Oxford University Press. 2020, str. 357.

tzv. chráněné skupiny. Pro bližší uchopení subjektivní stránky genocidia je třeba si tyto chráněné skupiny rozebrat a pochopit, proč právě snaha o jejich zničení tento zločin definuje.

Směřování páchaných krutostí vůči předem určené skupině zahrnuje bezpochyby jistý prvek diskriminace. Pachatel takového činu svým jednáním cílí na konkrétní osoby právě pro jejich příslušnost do jedné či více z těchto skupin. Podívejme se nyní na to, které z těchto cílených obětí spadají pod zmíněné chráněné skupiny. Výsledkem negociací Úmluvy v roce 1948 se stal taxativní výčet čtyř skupin osob, který zůstává neměnný i přes tehdejší i následné snahy o jeho rozšíření. Přitom již zmiňovaná rezoluce Valného shromáždění OSN č. 96 potvrzovala, že genocida může být spáchána taktéž i na politických i jiných základech.⁸⁴ V souvislosti s případným rozšířením počtu chráněných skupin se debatovalo především o vymezení skupin nejen dle politických, nýbrž rovněž i sociálních, ekonomických, jazykových a dalších kritérií.⁸⁵

Zde je však třeba poznamenat, že tvůrci Úmluvy vnímali čtyři vybrané skupiny za navzájem se doplňující souhrn, který umožní efektivní ochranu všem množinám osob, které se do rámce této čtveřice zařadí.⁸⁶ Byť v době dojednávání Úmluvy byl tento soubor považován za dynamický, otázkou zůstává, zda můžeme takto omezený výběr chráněných lidských společenství vnímat jako dostatečný též v 21. století.

V kontextu zaměření práce se zamysleme nad tím, zda jsou zločinem genocidia dostatečně chráněny oběti sexuálních a genderově motivovaných trestných činů, které se stávají oběťmi právě pro jejich hodnotu v této oblasti. Předně je možné uvažovat, zda by dlouhodobý fenomén femicidy, tedy zabíjení žen, protože jsou ženami,⁸⁷ jakožto zjevně genderově motivovanému zločinu, mohl představovat dostatečný impuls k vyčlenění nové kategorie chráněných osob.

Vídeňská deklarace o femicidě manifestativně uznala důležitost zločinů páchaných na ženách a vyzvala k jejich ochraně a zabránění páchání zločinů proti ženám celé mezinárodní

⁸⁴Rezoluce Valného shromáždění Organizace spojených národů č. RES/96(I) z 11. prosince 1946.

Dále: LINGAAS, Carolina: Defining the protected groups of genocide through the case law of international courts. *International Crimes Database Briefs*, 2015, č. 18, str. 3 a násl.

⁸⁵ CRYER, Robert. FRIMAN, Hakan. ROBINSON, Darryl. WILMSHURST, Elizabeth. *An Introduction to International Criminal Law and Procedure*. 2. vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, str. 208.

Kromě nesnadného definování dalších skupin se ovšem objevily i prozaičtější důvody odmítnutí rozšiřování tohoto výčtu na straně jednotlivých států. Jako příklad můžeme uvést Sovětský svaz a ostatní státy východního bloku a jejich postup vůči některým společenským třídám.

⁸⁶SCHABAS, William A. Genocide law in a time of transition: Recent developments in the law of genocide. *Rutgers Law Review*, 2008, roč. 61, č.1, str. 167.

⁸⁷Tato definice vychází z pera významné feministické autorky Diany E. H. Russellové. Blíže k tomuto pojetí femicidy viz kupř. RUSSELL, Diana E.H. HARMES, Roberta A, (ed.). *Femicide in Global Perspective*. 1. vydání. New York: Teachers College Press, 2001, str. 13 a násl.

společensví.⁸⁸ Na druhou stranu je nutné si povšimnout, že takové útoky směřované proti příslušníkům, respektive příslušnicím daného pohlaví nevykazují typické prvky charakterizující postup pachatelů genocidia tak, jak byly uvedeny v případě *Seromba*⁸⁹ a nejspíše dokonce ani naplnění genocidního úmyslu tak, jak byl vyložen např. v případě *Jelisić*.⁹⁰

Nadto se minimálně státy v Evropě vydaly jinou cestou, a to sice všeobecného potírání násilí na ženách z důvodu jejich pohlaví, respektive genderu. Instrumentem, který by měl zajistit lepší budoucnost pro ženy a dívky tváří v tvář genderově motivovaným útokům, se má stát tzv. Istanbulská úmluva,⁹¹ a vzhledem k problematickému ratifikačnímu procesu si autor práce dovolu předjímat, že k dalšímu rozšíření ochrany směrem k genderově definované skupině v mezinárodním právu trestním v blízkém budoucnu nedojde.⁹² Stejným směrem jako Istanbulská úmluva je na univerzální úrovni namířena i Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen.⁹³

Co se týče další z potenciálních skupin, které by se v moderní společnosti 21. století mohly stát předmětem ochrany proti zločinu genocidia, mohlo by se zdát, že by teoreticky vyšší potenciál k vymezení koherentní chráněné skupiny v definici tohoto zločinu mohly mít sexuální menšiny. Ty se staly v historii kupříkladu cílem systematické persekucní kampaně nacistické Třetí říše, kdy byli zejména gayové širokospektrálně pronásledováni, vězněni, podrobováni medicínským pokusům a vražděni v koncentračních táborech.⁹⁴ Dokonce vykazovali vyšší úmrtnost než u jiných nežidovských kategorií vězňů a nacházeli se na samém spodu vězeňské hierarchie.⁹⁵

⁸⁸ Vídeňská deklarace o femicidě. Výsledný dokument Vídeňského sympozia o femicidě pořádaného Akademickou radou pro systém OSN ze dne 27. listopadu 2012, in: Dokument OSN č. E/CN.15/2013/NGO/1. Dostupné z: https://www.unodc.org/documents/commissions/CCPCJ/CCPCJ_Sessions/CCPCJ_22/_E-CN15-2013-NGO1/E-CN15-2013-NGO1_E.pdf.

⁸⁹ ICTR, Prokurátor vs. Athanase Seromba, ICTR-2001-66-T, rozsudek ze dne 13. prosince 2006, bod 320.

⁹⁰ ICTY, Prokurátor vs. Goran Jelisić, ICTY-95-10-T, rozsudek ze dne 14. prosince 1999, bod 66.

⁹¹ Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí, *Convention du Conseil de l'Europe sur la prévention et la lutte contre la violence à l'égard des femmes et la violence domestique*, datum sjednání 7. dubna 2011, vstup v platnost 1. srpna 2014. Série smluv Rady Evropy č. 210.

⁹² Česká republika tzv. Istanbulskou úmluvu podepsala 12. května 2016 jako jeden z posledních členských států Rady Evropy. Nebyla však, podobně jako v dalších státech, dosud ratifikována. Dle vyjádření Zmocněnkyně vlády České republiky pro lidská práva by mohla o předložení této úmluvy k ratifikaci rozhodovat vláda do konce měsíce června 2022. Více: *Válková: Istanbulská úmluva se do voleb nejspíš ratifikovat nebude*, ČTK [online]. [cit-21-11-30]. Dostupné z: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/valkova-istanbulska-umluva-se-do-voleb-nejspis-ratifikovat-nebude/2006089>.

⁹³ Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen, *Convention sur l'élimination de toutes les formes de discrimination à l'égard des femmes*, datum sjednání 18. prosince 1979, vstup v platnost 3. září 1981.

⁹⁴ BAZYLER, Michael. *Holocaust, Genocide, and the Law: A Quest for Justice in a Post-Holocaust World*. 1. vydání. New York: Oxford University Press, 2016, str. 32.

⁹⁵ Blíže k tématu viz BRÁZDA, Rudolf. SCHWAB, Jean-Luc. *Cesta růžového trojúhelníku: Nacistická likvidace homosexuálů ve vzpomínkách posledního pamětníka*. 1. vydání. Praha: Paseka, 2012, 200 stran.

V poslední době se o organizované kampani proti sexuálním menšinám spekulovalo v případě Čečenska, kde měli být pronásledováni a podrobováni násilí opět především mužští homosexuálové.⁹⁶ Proti představitelům autonomní Čečenské republiky byly dokonce podány podněty Mezinárodnímu trestnímu soudu, které obsahovaly obvinění ze zločinu genocidia. Ten se ovšem vzhledem k rozhodnutí o nepřijetí jurisdikce ICC Ruskou federací v roce 2016 situací dále nemohl zabývat.⁹⁷ Otázkou zůstává, jak by se Mezinárodní trestní soud k věci postavil. Autor práce se domnívá, že lze předpokládat, že by vzhledem k absenci chráněné skupiny založené na sexuální orientaci v pozitivním vyjádření *ratione materie* Římského statutu i obyčejových norem mezinárodního práva musel rozhodnout o své nepřislusnosti.⁹⁸

Ovšem vzhledem k současnému stavu pohlížení na příslušníky sexuálních menšin, kdy je přes progres v liberálních demokratických právních státech stále homosexualita a další neheterosexuální orientace ve velké části států světa kriminalizována, nelze v dohledné době očekávat, že by krutosti páchané na skupině osob definované na základě jejich sexuální orientace v úmyslu ji zcela nebo částečně zničit byly přijaty za genocidní mezinárodním společenstvím jako celkem.⁹⁹ To ovšem dle názoru autora práce nutně neznamená, že by tato množina osob nemohla být hypoteticky vhodným okruhem jednotlivců, který spojuje určitý kolektivní prvek.¹⁰⁰ Jak bylo výše uvedeno, evidujeme v minulosti i současnosti případy snah o eliminaci těchto osob z důvodu součásti jejich identity, tudíž autor přichází k závěru, že je na místě o jejich zařazení uvažovat.

⁹⁶ *La Tchétchénie accusée de génocide envers les homosexuels*. Le Monde [online]. [cit-21-11-29]. Dostupné z: https://www.lemonde.fr/international/article/2017/05/16/des-associations-lgbt-accusent-la-tchetchenie-de-genocide-devant-la-cpi_5128402_3210.html.

⁹⁷ Podání dostupné online na web. stránkách jedné z neziskových organizací Mousse (fr. originál). *Plainte pour génocide devant la Cour pénale internationale contre Ramzan Kadyrov, président de Tchétchénie*, Association Mousse [online]. [cit-2021-11-05]. Dostupné z: <https://www.assomousse.org/idahot-plainte-pour-genocide-contre-kadyrov-lancement-de-justice-lgbt-com/>.

⁹⁸ Oficiální český překlad Římského statutu používá pojem jurisdikce. Jedná se o jurisdikci ve smyslu příslusnosti, respektive působnosti, jak je používá česká doktrína. Blíže k vymezení tohoto pojmu např. ŠTURMA, Pavel a kol.: *Konkurující jurisdikce mezinárodních rozhodovacích orgánů*, 1. vydání. Praha: Právnická fakulta Univerzity Karlovy, Vodňany, 2009, str. 5 a násl. či SVAČEK, Ondřej: *Mezinárodní trestní soud (2005-2017)*, 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017, str. 37 a násl.

⁹⁹ Blíže viz např.: Zpráva Úřadu Vysokého komisaře pro lidská práva, *Discrimination and violence against individuals based on their sexual orientation and gender identity*, č. A/HRC/29/23 ze 4. května 2015.

¹⁰⁰ K tendencím ke změnám okruhu chráněných skupin blíže viz např.:

STAHN, Carsten. *A Critical Introduction to International criminal law*. 1. vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 2019, str. 35 a násl.

Jistě se rovněž nabízí další potenciální kategorie osob,¹⁰¹ jež by mohly představovat případné rozšíření okruhu chráněných skupin, avšak je třeba v tomto ohledu kalkulovat s nebytným pozitivně právním vyjádřením, respektive změnou norem formou utváření mezinárodního obyčeje ve světle zabránění porušení principu *nullum crimen sine lege*.¹⁰²

Věnujme nyní opět pozornost chráněným skupinám definovaným v čl. II Úmluvy. Zvláštní snahu z hlediska interpretace zavedených chráněných skupiny projevil jeden ze senátů Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu, který v případě *Akayesu* originálním způsobem vyložil *travaux préparatoires*. Dle jeho názoru autoři Úmluvy cílili nejen na čtveřici explicitně uvedených skupin, ale na veškeré skupiny obyvatel, které se vyznačují jistou stálostí a stabilitou.¹⁰³ Tento pohled však nebyl v dalších případech *ad hoc* tribunálů dále reflektován.

Zásadní otázkou při vymezení skupin, jež představují předmět zločinu genocidia, je užití subjektivního, respektive objektivního hlediska. Když se vrátíme zpět k případu *Akayesu*,¹⁰⁴ ve kterém se ICTR jakožto první orgán mezinárodní trestní justice vydavší odsuzující rozsudek za genocidu musel vypořádat s řadou zcela základních otázek, nalezneme příklon k hledisku objektivnímu. Daný senát rwandského tribunálu, jak již bylo uvedeno, vycházel z představy stabilních a stálých chráněných skupin. Tato představa tedy určuje za předmětné skupiny takové, jejíž členem se jednotlivec stane narozením a výchovou v dané skupině, oproti skupinám, jejichž členství může vzniknout na základě vlastní vůle k začlenění. Toto pojetí vedlo zmíněný senát ke snaze o vlastní, poměrně rigidní definování skupin v bodech 512-516 rozsudku.

Snaha o fixní delimitaci konceptu dané skupiny ovšem způsobila potíže již hned v samotném senátním rozhodnutí. Vzhledem k vlastní definici etnické skupiny z hlediska sdíleného jazyka či kultury nebylo jasné, zda bude možné kmen Tutsiů označit za etnickou skupinu odlišnou od Hutuů, přestože právě oni se staly oběťmi masakrů pro svůj skutečný či domnělý původ. Klíčovou roli sehrál historicky formální přístup Rwandské republiky a její administrativy,

¹⁰¹ Typickým příkladem, jak již bylo uvedeno výše, jsou skupiny založené na politickém, třídním, resp. hospodářském podkladě. Blíže viz kupř. SCHABAS, William A. Groups protected by the Genocide convention: Conflicting interpretations from the International Criminal tribunal for Rwanda. *ILSA Journal of International & Comparative Law*, 2000, č. 6., str. 375 a násl.

Dále by se dalo uvažovat např. i nad okruhy osob definovaných jejich věkem či zdravím, jako tomu bylo kupř. při likvidaci tělesně a mentálně postižených jedinců v rámci tzv. Akce T4 probíhající za druhé světové války. Blíže viz TWC, Spojené státy americké vs. Karl Brandt a spol. (známý též jako „*proces s lékaři*“), rozsudek ze dne 10. března 1948, in: *Trials of War criminal before the Nuernberg Military Tribunals*, Vol. I. a II., str. 794 a násl.

Dostupné z: https://www.loc.gov/rr/frd/Military_Law/pdf/NT_war-criminals_Vol-I.pdf.

¹⁰² WERLE, Gerhard. *Principles of International Criminal Law*. 1. vydání. Haag: T.M.C. Asser Press, 2005, str. 198-199

¹⁰³ ICTR, Prokurátor v. Jean-Paul Akayesu, ICTR-96-4-T, rozsudek ze dne 2. září 1998, bod 516.

¹⁰⁴ Ibid. bod 511.

kteřá vyžadovala určení příslušnosti každého občana do etnické kategorie Hutu, Tutsi či Twa. Senát nakonec musel vyjít ze zmíněné interpretace Úmluvy pokrývající dle svého výkladu kterékoli stabilní a stálé skupiny osob, aby Tutsie mezi chráněné skupiny dle Úmluvy subsumoval.¹⁰⁵

Trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii se v rozsudku senátu prvního stupně I. v případě *Jelisić* postavil naopak blíže ke koncepci subjektivního pojetí. V otázce členství v rasových, etnických a náboženských skupinách se vyslovil zcela jednoznačně pro kritérium subjektivní. Jako určující tento prvoinstanční senát označil vnímání dané množiny osob ze strany pachatele genocidy. On především určuje, zda daná osoba či skupina osob náleží do stigmatizované kategorie, na kterou svým činem cílí. Snaha o objektivizaci v konkrétním případě tedy nemá z důvodu individuálního a kolektivního vnímání pachatele či pachatelů valný smysl.¹⁰⁶

Přibližně ve stejné době se ICTR rozsudkem v případě *Rutaganda* částečně odvrátil od čistě objektivního pojetí skupin z případu *Akayesu* a uznal, že není možné zcela uspokojivě dané skupiny definovat, neboť ani koncepty národa, rasy, etnika a náboženství nejsou mezinárodně stejně přijímány. Soud nicméně podotkl, že určitý aspekt trvanlivosti a stability, pro který byly tyto čtyři entity do definice genocidy vybrány, implikuje, že se nemůže jednat o konstrukty čistě subjektivní.¹⁰⁷ Pro každé individuální posouzení tedy Tribunál nadále vycházel z politického, historického, společenského a kulturního kontextu jednotlivých případů, k čemuž se přihlásil kupř. rovněž v případě *Bagilishema*.¹⁰⁸

Mezinárodní trestní soud se otázkou chráněných skupin zabýval v případě *Omara al-Bašira*, kde se ve vztahu k jejich vymezení přihlásil k pozitivnímu přístupu a implicitně rovněž objektivizoval tři etnické skupiny, proti nimž směřovaly genocidní útoky, a to na základě jazyka, kmenových zvyků a tradičních vazeb k půdě, které spojovaly členy každé z těchto skupin.¹⁰⁹ V poznámce pod čarou výslovně prezentoval většinový názor I. přípravného senátu, který nepovažuje za nutné rozsoudit adekvátnost subjektivního, objektivního či smíšeného přístupu k definování chráněné skupiny.¹¹⁰ Oproti tomu v separátním a částečně disentním stanovisku

¹⁰⁵ Ibid. bod 702.

¹⁰⁶ ICTY, Prokurátor vs. Goran Jelisić, ICTY-95-10-T, rozsudek ze dne 14. prosince 1999, bod 70.

¹⁰⁷ ICTR, Prokurátor vs. Georges Anderson Nderubumwe Rutaganda, ICTR-96-03-T, rozsudek ze dne 6. prosince 1999, body 56–58.

¹⁰⁸ ICTR, Prokurátor vs. Ignace Bagilishema, ICTR-95-1A-T, rozsudek ze dne 7. června 2001, bod 65

¹⁰⁹ ICC, Prokurátor vs. Omar al-Bašir, ICC-02/05-01/09, rozhodnutí ve věci zatýkacího rozkazu ze dne 4. března 2009, bod 137.

¹¹⁰ Ibid.: pozn. pod čarou č. 152. Odvolává se v tomto rovněž na rozsudek Mezinárodního soudního dvora ve věci aplikace Úmluvy o zabránění a trestání genocidia, kde ani ICJ neposkytuje jasné řešení tohoto sporu. ICJ, Rozsudek

soudkyně Anity Ušacké nacházíme opět důraz na individuální posouzení případ od případu, při němž by se neměly uplatnit jen objektivní aspekty vycházející z historického a společenského kontextu, nýbrž i subjektivní kritérium zahrnující kupříkladu stigmatizaci ze strany pachatelů.¹¹¹

Dle názoru autora práce nelze v podmínkách globalizovaného a značně plastického 21. století spojeného s rozsáhlými přesuny obyvatelstva trvat na čistě objektivních předpokladech identity členů chráněných skupin. Pohled samotných pachatelů na společenství osob, které touží zničit, může být vzhledem k páchanému zločinu genocidia určujícím faktorem, který zapříčiní částečné nebo úplné zničení skupiny jako takové. Na autoritativní rozhodnutí a precizaci budoucího přístupu Mezinárodního trestního soudu si v tomto ohledu budeme však ještě muset počkat.

Složitost problematiky trestání zločinu genocidia z hlediska chráněných skupin ilustrují případy stíhání viníků vražd a persekucí politických oponentů rwandských představitelů z etnika Hutu během genocidy ve Rwandě a masakrů různých skupin osob nacházejících se na území dnešní Kambodži za vlády Rudých Khmerů v druhé pol. 70. let.

V případě *Nahimana a spol.* označovaném také jako „proces s médii“ bylo jasně vyloučeno pronásledování a vraždění umírněných Hutuů radikálními Hutuy z genocidy směřované vůči Tutsiům. Přestože se forma krutostí páchaných vůči jejich soukmenovcům nelišila a docházelo k ní právě z důvodu nesouhlasu s genocidou či snaze o její zabránění, tito Hutuové nenáleželi do skupiny genocidou postižených osob nýbrž do určité množiny politických odpůrců daného genocidního režimu.¹¹² Je evidentní, že dané společenství osob musí spojovat jistý společný prvek, který začleňuje toto společenství pod jednu z chráněných skupin. Náležení do chráněné skupiny je jedním z implicitních prvků jejich identity. Takto kupř. odmítl haagský tribunál v případě *Stakić* negativní vymezení chráněné skupiny, neboť příslušnou množinu osob nespojovala společná identita a jediným shodným prvkem byl fakt, že se jednalo o nersbské obyvatelstvo dané oblasti.¹¹³

V kambodžském případě nebylo dokonce možné kvalifikovat jako genocidu naprostou většinu systematického vraždění a vyhlazování stanovených částí populace z důvodu jejich

Mezinárodního soudního dvora ve věci aplikace Úmluvy o zabránění a trestání genocidia (Bosna a Hercegovina vs. Srbsko a Černá hora), *Application de la convention pour la prévention et la répression du crime de génocide (Bosnie-Herzégovine c. Serbie-et-Monténégro*, rozsudek ze dne 26. února 2007.

¹¹¹ Separátní a částečně disentní stanovisko Anita Ušicka, bod 23, in: ICC, Prokurátor vs. Omar al-Bašír, ICC-02/05-01/09, rozhodnutí ve věci zatýkacího rozkazu ze dne 4. března 2009.

¹¹² ICTR, Prokurátor vs. Ferdinand Nahimana, Jean-Bosco Barayagwiza, Hassan Ngeze, ICTR-99-52-T, rozsudek ze dne 3. prosince 2003, body 493 a násl.

¹¹³ ICTY, Prokurátor vs. Emir Stakić, ICTY-97-24-T, rozsudek ze dne 31. července 2003 bod 512; ICTY-97-24-A, rozsudek ze dne 22. března 2006, body 19–28.

motivace. Ta byla v rámci extrémní ideologie Rudých Khmerů především politického a třídního charakteru. Definici chráněných skupin zločinu genocidia naplnily tak pouze kampaně vedené např. proti kambodžským muslimům a menšině Vietnamců.¹¹⁴

Pro doplnění celé problematiky nezbývá než zmínit, že český trestní zákoník v § 400 obsahuje v rámci skutkové podstaty zvláště závažného trestného činu genocidy širší množinu chráněných skupin. Zákonodárce se na základě historické zkušenosti z dob totalitních režimů rozhodl penalizovat rovněž snahu o zničení „třídní nebo jiné skupiny lidí.“ Platné právo ČR tedy postupuje dále a v rámci vnitrostátní právní úpravy genocidia rozšiřuje trestněprávní ochranu nad rámec mezinárodního práva trestního.¹¹⁵

Fakt rozšíření okruhu chráněných skupin, na něž se vztahuje tuzemská právní úprava v §400 ve spojení s univerzální jurisdikcí stanovenou v §7 odst. 1 trestního zákoníku,¹¹⁶ však může vyvolávat nepředpokládané dopady. V situaci, kdy by Česká republika na základě tohoto principu stíhala pachatele genocidia bez dalšího vztahu ke spáchanému zločinu či jeho pachateli, jako se k tomu pokusila uchýlit např. belgická justice,¹¹⁷ hrozí zde možnost, že by překročením hranice definice zločinu genocidia uznávané mezinárodním společenstvím jakožto obyčejové normy mohlo dojít k založení odpovědnosti ČR za mezinárodně protiprávní jednání.¹¹⁸ Jinak řečeno tedy není rozšíření okruhu chráněných skupin za současného uplatnění principu univerzality bez komplikací, byť zákonodárce, jak bylo naznačeno výše, jistě směřoval spíše pouze k zvýšení úrovně ochrany proti tomuto deliktu.

¹¹⁴ YANG, Suhong. Trial Chamber Case 002/02 Against Nuon Chea and Khieu Samphan (Extraordinary Chambers in the Courts of Cambodia). *International Legal Materials*, 2020, roč. 59, č. 1, str. 174 a násl.

¹¹⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, PS, tisk 410/0. rok: 2008, str. 131.

¹¹⁶ Zákon č. 40/2009, trestní zákoník, §7, odst. 1.:

„Podle zákona České republiky se posuzuje trestnost [...] genocidia (§ 400) [...] i tehdy, spáchal-li takový trestný čin v cizině cizí státní příslušník nebo osoba bez státní příslušnosti, která nemá na území České republiky povolen trvalý pobyt.“

¹¹⁷ Z poslední doby můžeme zmínit případ Fabiena Neretsého odsouzeného mj. za spáchání zločinu genocidia Trestní soudem v Bruselu rozsudkem ze dne 19. prosince 2019. Přístup belgické justice ilustruje i spor před Mezinárodním soudním dvorem ve věci zatýkacího rozkazu směřujícího proti bývalému prezidentovi Čadu Hissèneu Habrému, podezřelému ze zločinů proti lidskosti.

ICJ, Rozsudek Mezinárodního soudního dvora ve věci Otázek týkajících se povinnosti stíhat nebo vydat (Belgie vs. Senegal), *Questions concernant l'obligation de poursuivre ou d'extrader* (Belgique c. Sénégal), C.I.J. Recueil 2012, p. 422, rozsudek ze dne 20. července 2012.

¹¹⁸ Pro detailnější rozbor této problematiky viz LIPOVSKÝ, Milan: Mezinárodněprávní aspekty popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia dle § 405 TZ, *Jurisprudence*, 2021, č. 4, str. 34–41.

1.4.2 Úplně nebo částečně

Po vyjasnění institutu chráněných skupin je třeba se následně věnovat dalšímu obecnému definičnímu znaku zločinu genocidia, kterým je předpoklad snahy o zničení těchto skupin úplným nebo částečným způsobem. Formulace této části definice presumuje, že není nutné, aby pachatel zamýšlel zničit skupinu vždy jako celek. To ovšem otvírá celou řadu otázek. Na vymezení množiny osob, která je relevantní z hlediska možnosti naplnění skutkové podstaty zločinu genocidy, do značné míry závisí jeho aplikovatelnost a vůbec naplnění účelu tohoto mezinárodněprávního institutu.

Kritérií k vymezení relevantní skupiny může být jistě vícero. V tomto ohledu snazší úlohu měl před sebou Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu, kde příslušnou skupinu tvořili Tutsiové na území Rwandy.¹¹⁹ Oproti tomu Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii stál před těžším úkolem. Vzhledem k etnickému složení západního Balkánu a rozprostření jednotlivých národností v území bylo nutné se vyrovnat s partikularizací jednotlivých chráněných skupin, a to i hlediska potenciálního úmyslu směřujícímu k jejich zničení.

V opakovaně zmiňovaném případě *Jelisić* prvoinstanční senát tohoto tribunálu rozvinul premisu, že genocidní úmysl může být vyjádřen dvěma formami. První z nich je snaha o zničení velkého množství členů chráněné skupiny, tedy o její co nejmasovější vyhlazení. Druhým způsobem sledujícím zničení předmětné skupiny může být selektivní útok na vybrané členy skupiny, kteří tvoří její reprezentativní část, nebo jejichž zmizení by na dané společenství mohlo mít negativní následky jako na celek. Na tuto myšlenku ICTY navázal ve svém dalším prvoinstančním rozsudku v případě *Krstić*, kdy stanovil, že pro konstituování zločinu genocidia se musí jednat o podstatnou část chráněné skupiny, a to jak z hlediska kvalitativního či kvantitativního.¹²⁰

Výjimečnou úlohu v rozhodování Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii hrály události ve východobosenské Srebrenici z léta roku 1995. V polovině července tu během několika dní bosenskosrbské jednotky zavraždily až více než 8 tisíc bosňáckých mužů

¹¹⁹ SCHABAS, William A. *An Introduction to the International Criminal Court*. 6. vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 2020, str. 237-238

¹²⁰ ICTY, Prokurátor vs. Radislav Krstić, ICTY-98-33-T, rozsudek ze dne 2. srpna 2001, bod 595.

a chlapců.¹²¹ Srebrenický masakr se následně zapsal jako první a doposud stále jediný případ genocidy v Evropě od druhé světové války.¹²²

Fakt, že oběti masových poprav v okolí Srebrenice tvořili vyselektovaní muži v bojeschopném věku,¹²³ byl kruciólním aspektem dokazování subjektivní stránky potenciálního zločinu genocidia, který měl být jejich popravením spáchán. Ve zmíněném případě *Krstić* se jugoslávský tribunál musel tedy mimo jiné vyrovnat s koncepcí úmyslu částečného zničení chráněné skupiny.

Senát prvního stupně přichází s koncepcí úmyslu zničení společenství Bosňáků ve Srebrenici, jakožto v té době zvláštní a výrazné části etnika bosenských muslimů v celé Bosně. Právě popravami mužské části srebrenické bosňácké komunity v produktivním věku měli jednotky pod formálním vedením brig. gen. Krstiće sledovat záměr zničení celého bosňáckého společenství v oblasti. Tento fakt dle prvoinstančního senátu dokládá mj. nemožnost znovudobytí území, návratu do města a funkčního obnovení původní komunity. ICTY v bodu 597 prvoinstančního rozsudku přímo deklaruje, že: „[...] *zabitím všech mužů v bojeschopném věku bosenskorské jednotky skutečně zničily společenství Bosňáků ve Srebrenici jako takové a zabránili jakékoli možnosti jeho opětovného usazení.*“¹²⁴

Obhajoba mimo jiné poukazovala na postupné rozkládání chráněné skupiny bosenských muslimů v celé Bosně na její část, kterou měla tvořit separovaná skupina bosenských muslimů ve Srebrenici a okolí, z níž byli jakožto další část vyčleněni muži produktivního věku, kteří tvořili méně než jednu čtvrtinu celkové tehdejší populace dané oblasti.

¹²¹ *Srebrenica memorial center official website* [online] [cit-2021-10-29].

Dostupné z: <https://srebrenicamemorial.org/en>.

Označení bosenských muslimů výrazem „Bosňáci“ je v českém jazykovém prostředí územ a reflektuje i jejich uznání za samostatný národ v poslední jugoslávské ústavě z roku 1974. Tyto výrazy vzhledem k důležitosti islámské víry bosenských obyvatel ve vztahu ke genocidě budou tedy nadále pro účely práce užity *promiscue*.

¹²² Spáchání zločinu genocidia v jiných lokalitách a situacích nebylo prokázáno ani v dlouho očekávaných procesech s vysokými představiteli Republiky Srbské a její armády.

Blíže viz MICT, Prokurátor vs. Radovan Karadžić, MICT-13-55-A, rozsudek ze dne 20. března 2019 a MICT, Prokurátor vs. Ratko Mladić, MICT-13-56-A, rozsudek ze dne 8. června 2021.

¹²³ Fakt, že bylo násilí namířeno disproporčně na muže a chlapce může evokovat, že se jednalo o genderově motivovaný čin, který cílil na tyto osoby právě pro jejich roli ve společenské realitě ozbrojeného konfliktu.

Srov. CHINKIN, Christine: Gender-related Violence and International Criminal Law and Justice. In: CASSESE, Antonio. *The Oxford Companion to International Criminal Justice*. 1. vydání. New York: Oxford University Press Inc., 2009, str. 76.

¹²⁴ ICTY, Prokurátor vs. Radislav Krstić, ICTY-98-33-T, rozsudek ze dne 2. srpna 2001, bod 597:

„[...] *En tuant tous les hommes en âge de porter les armes, les forces des Serbes de Bosnie ont effectivement détruit la communauté des Musulmans de Bosnie à Srebrenica comme telle et écarté toute possibilité pour elle de s'y réinstaller.* “

V následném druhostupňovém rozsudku odvolací senát argumentaci obhajoby odmítá, a naopak judikuje, že smrt 8000 srebrenických mužů *ipso facto* znamená zničení celé populace bosenských muslimů ve Srebrenici jakožto podstatné části chráněné skupiny. Tribunál tedy definitivně potvrzuje spáchání genocidy na Bosňácích, při které bylo úmyslem pachatele zničit populaci srebrenických Bosňáků, jakožto podstatnou část jejich celé populace.¹²⁵

To, že společenství bosenských muslimů ve Srebrenici představovalo z kvalitativního hlediska podstatnou část celkové populace dokládá odvolací senát jednak strategickým umístěním Srebrenice ve středním Podriní, které Srbové potřebovali od Bosňáků vyčistit, aby mohli pokračovat v utváření etnicky homogenního státu. Dalším faktorem byl fakt, že město a přilehlé okolí bylo rezolucí Rady bezpečnosti vyhlášeno bezpečnou zónou OSN,¹²⁶ kde měla místní bosňácká populace zůstat pod ochranou mezinárodního společenství. Zničení místní komunity bez ohledu na mezinárodní garance mělo vyvolat v celé populaci pocit zranitelnosti a bezmoci tváří v tvář bosenskoserbské armádě.¹²⁷

Je třeba podotknout, že toto přijetí osmi tisíc mužů za část chráněné skupiny umožňující tribunálu konstatovat spáchání genocidy ve Srebrenici však vyvolalo i některé nesouhlasné reakce nejen ze strany veřejnosti, ale i doktríny.¹²⁸

1.4.3 Úmysl zničit chráněnou skupinu či její část jako takovou

Definice zločinu genocidia ve svém *chapeau* stanoví, že „genocidiem [se] rozumí kterýkoli z níže uvedených činů, spáchaných v úmyslu zničit úplně nebo částečně některou národní, etnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu jako takovou [...]“. Zaměřme se nyní na význam slov „zničit jako takovou“, která obsahují obecné znaky tohoto zločinu.

V podkapitole věnované institutu chráněných skupin již bylo zmíněno odmítnutí negativního vymezení skupiny pro účely naplnění skutkové podstaty zločinu genocidia judikaturou. V Případě *Stakić* se takto prvostupňový senát ICTY postavil vůči možnosti stanovení

¹²⁵ ICTY, Prokurátor vs. Radislav Krstić, ICTY-98-33-A, rozsudek ze dne 19. dubna 2004, body 18 a násl.

¹²⁶ Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. S/RES/819, ze dne 17. dubna 1993.

Dostupné z: [https://undocs.org/fr/S/RES/819\(1993\)](https://undocs.org/fr/S/RES/819(1993)).

¹²⁷ ICTY, Prokurátor vs. Radislav Krstić, ICTY-98-33-A, rozsudek ze dne 19. dubna 2004, body 15 a 16.

¹²⁸ Pro příklad lze uvést: SOUTHWICK, Katherine G. Srebrenica as Genocide? The Krstić Decision and the Language of the Unspeakable. *YALE Human Rights. & Development Law Journal*, 2005, roč. 6, č. 8, str. 202-212
či názor významného britského akademika Williama A. Schabase: SCHABAS, William A. Was Genocide Committed in Bosnia and Herzegovina? First Judgments of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia. *Fordham International Law Journal*, 2001, roč. 25, č. 23, str. 23, 47.

chráněné skupiny pouze na základě nepříslušnosti jejích potenciálních členů k jiné pozitivně vymezené množině osob.¹²⁹ Rovněž v druhoinstančním rozsudku tribunál potvrdil tento svůj postoj a opírajíc se o výklad *travaux préparatoires* Úmluvy usoudil, že: „Výraz „jako takovou“ je velice důležitý, protože svědčí o tom, že genocidium předpokládá úmysl zničit skupinu osob mající svébytnou identitu.“¹³⁰

Je tedy zřejmé, že jednání pachatelů vůči obětem musí být zapříčiněno jejich příslušností ke skupině nebo skupinám, o jejichž destrukci pachatel usiluje. Útoky na tyto jedince a krutosti na nich páchané proto nejsou samoučelné. Rovněž nemají za cíl čistě jen způsobit následky konkrétním jednotlivcům jako takovým, nýbrž jejich prostřednictvím skupinám, do jejichž společenství tyto osoby patří.

Mimo jiné i tato doktrína se projevila v případě *Jelisić*, který obecně stanovil poměrně vysoký standard pro prokázání spáchání zločinu genocidia v rámci vícera aspektů. Jedním z důvodů, proč nebyl Goran Jelisić, který během války opakovaně projevoval nenávislné tendence vůči Bosňákům a vlastnoručně je zabíjel i mučil, shledán vinným z genocidy, byla i určitá nekonzistentnost a nekonceptnost v jeho jednání vůči obětem. Vzhledem ke zjištěnému skutkovému stavu totiž nebylo možné prokázat, že by tento *de facto* vedoucí koncentračního tábora svými činy skutečně sledoval zničení skupiny bosenských muslimů jako takové. Svou roli v této otázce sehrál nesourodý přístup Jelisiće při výběru popravovaných a mučených vězňů, při němž se projevovaly ve výrazné míře jeho sadistické sklony a patologické charakterní rysy. Ty, spolu s překvapivě smírlivým chováním vůči určitým členům bosňácké komunity, implikovaly, že Goran Jelisić o zničení bosenských muslimů jako skupiny ve smyslu subjektivní stránky zločinu genocidia neusiloval.¹³¹

V dalším z ikonických případů, které se podílely z velké míry na utváření konceptu genocidy v podobě, v jaké jej mohl přejmout Mezinárodní trestní soud z judikatury *ad hoc* trestních tribunálů, tedy v případě *Jeana-Paula Akayesu*, se rovněž ICTR vyslovil k otázce koncepce chráněné skupiny, jakožto cíle destruktivních snah pachatelů genocid. Zločin genocidia je konstruován jakožto útok na vymezenou skupinu či její část. Tudíž z pohledu tribunálu nejsou

¹²⁹ ICTY, Prokurátor vs. Milomir Stakić, ICTY-97-24-T, rozsudek ze dne 31. července 2003, bod 512.

¹³⁰ ICTY, Prokurátor vs. Milomir Stakić, ICTY-97-24-A, rozsudek ze dne 22. března 2006, body 16-29:

„L'expression « comme telle » est très importante car elle indique que le génocide suppose une intention de détruire un groupe de personnes ayant une identité distincte.“

¹³¹ ICTY, Prokurátor vs. Goran Jelisić, ICTY-95-10-T, rozsudek ze dne 14. prosince 1999, body 106-108.

Bliže viz AKHAVAN, Payam. *Reducing Genocide to Law: Definition, Meaning, and the Ultimate Crime*. 1. vydání. Cambridge: Cambridge University Press, Cambridge Studies in International and Comparative Law, 2012, str. 168.

primárně zaměřenými oběťmi genocidia dotčené osoby jako takové, nýbrž právě takovou obětí je sama skupina jako celek či její část.¹³²

¹³² ICTR, Prokurátor vs. Jean-Paul Akayesu, ICTR-96-4-T, rozsudek ze dne 2. září 1998, bod 521.

2 Actus reus a s jednotlivými formami spojené specifické otázky mens rea

Objektivní stránku genocidy, tedy samotné činy, kterými se pachatel dopouští jednání na členech chráněných skupin a se kterými spojuje mezinárodní právo trestní odpovědnost, označujeme rovněž termínem *actus reus*. *Actus reus* zločinu genocidia může být tvořen jedním či více takovými činy naráz. Co ovšem tyto zdánlivě nesouměřitelné činy spojuje, je jejich předmět a cíl. Ten vždy směřuje vůči jedné či více chráněným skupinám. Všechny takové akty tak musí být způsobilé vést ke zničení národní, etnické, rasové nebo náboženské skupiny jako takové.¹³³

Vzhledem k tomu, že koncepce zločinů podle mezinárodního práva vychází z abstrahované praxe válečných a jiných konfliktů či mimoválečných perzekučních kampaní, není vyloučeno, že některé činy v realitě naplní více skutkových podstat různých zločinů. Některé z nich *a priori* implikují stejné jednání a k některým shodám v jejich obsahu dospěla judikatura mezinárodní trestní justice. Jedná se například o některé zakázané činy, které sdílí shodné prvky s válečnými zločiny a zločiny proti lidskosti. Ostatní jsou naopak originální a svědčí pouze objektivní stránce genocidia.

Činy, jejichž prostřednictvím může být naplněna skutková podstata zločinu genocidia, jsou součástí obvyčejem přijímané definice tohoto zločinu, která se ve standardizované formě objevuje ve statutech *ad hoc* trestních tribunálů i stálé instituce Mezinárodního trestního soudu. Článek 2 Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia *in fine* je v písmenech a) až e) stanoví takto:

„a) usmrcení příslušníků takové skupiny;

b) způsobení těžkých tělesných ublížení nebo duševních poruch členům takové skupiny;

c) úmyslné uvedení kterékoli skupiny do takových životních podmínek, které mají přivodit její úplné nebo částečné fyzické zničení;

d) opatření směřující k tomu, aby se v takové skupině bránilo rození dětí;

e) násilné převádění dětí z jedné skupiny do jiné.“¹³⁴

Ne každý čin spáchaný v úmyslu zničit chráněnou skupinu tedy může vést k odsouzení za genocidu. Výčet je nepochybně taxativní. Těchto pět činů tedy mezinárodní právo reprobuje jakožto možné genocidní skutky páchané s genocidním úmyslem.

¹³³ Tento fakt potvrzuje i česká doktrína. Blíže viz: HERCZEG, Jiří. § 400 [Genocidium]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, marg. č. 1).

¹³⁴ Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia, čl. II

Výčet způsobů spáchání genocidia obsahuje o poznání méně činů, než instituty zločinů proti lidskosti a válečných zločinů, což je způsobeno charakterem genocidia a úmyslem, který jeho pachatele vede při jeho spáchání. Tím je, jak již bylo několikrát zdůrazněno, úmysl zničit úplně nebo částečně chráněnou skupinu jako takovou. K samotné fyzické likvidaci jejích členů a faktické destrukci v reálném čase vedou však pouze první tři z uvedených činů. Naopak činy definované pod písmeny d) a e), tedy snaha o zabránění rození dětí a násilné převádění dětí v rámci skupin, vedou k postupnému zničení skupiny v budoucnu, neboť mají za cíl zabránit pokračování trvání existence skupiny jako takové *pro futuro*.¹³⁵

Je však třeba upozornit, že ne všechny modalitty úkonů způsobitelných naplnit skutkovou podstatu zločinu genocidia jsou však v písm. a) až e) *expressis verbis* vyjádřena. Zde je třeba vždy individuální posouzení daného soudního orgánu, aby rozhodl, zda jednání konaná potenciálním pachatelem spadají pod konkrétní čin trestný jako genocidní dle obvyčejových norem mezinárodního práva. Právě tato činnost mezinárodních *ad hoc* trestních tribunálů OSN spočívající v interpretaci trestních pravidel, jejich aplikaci a subsumpci předmětných skutků pod jednu z pěti forem činů tvořících objektivní stránku genocidia je nezastupitelnou pomocí pro další zkoumání možných forem, které *actus reus* zločinu genocidia nabízí. Pro lepší orientaci bude dále věnována pozornost každému z činů samostatně.

Důležitým momentem z hlediska zaměření této práce je zastoupení sexuálních a genderově motivovaných činů ve výše načrtnutém schématu objektivní stránky zločinu genocidia. Tato mozaika dozajista kromě řady jiných jednání, která mohou naplnit skutkovou podstatu tohoto zločinu podle mezinárodního práva, rovněž zahrnuje i činy sexuálního charakteru, jakož i takové zločiny, motivované genderem pachatelů a obětí. Fakt, že sexuální násilí a obdobné praktiky páchané po staletí v průběhu válečných a jiných konfliktů bez většího povšimnutí patří mezi způsoby, kterými lze spáchat genocidu, potvrdil ICTR již ve svém prvním případě *Akayesu*, jakož i v další judikatuře.¹³⁶

Ambicí autora ani smyslem této práce však není vyčerpávajícím způsobem definovat genderově motivované a sexuální činy. Proto práce dále zůstává omezena na konkrétní formy spáchání zločinu genocidia dle čl. II Úmluvy *in fine*, které tyto činy zahrnují.¹³⁷ Jedná se o velmi

¹³⁵ FERNANDEZ, Julian: *Droit international pénal*. 1. vydání. Paříž: LGDJ, Lextenso. 2020, str. 160.

¹³⁶ ICTR, Prokurátor vs. Jean-Paul Akayesu, ICTR-96-4-T, rozsudek ze dne 2. září 1998.

Bližší k této otázce viz např. RUSSELL-BROWN, Sherrie L. Rape as an Act of Genocide. *Berkeley Journal of International Law*. 2003, roč. 21, č. 2, str. 350 a násl.

¹³⁷ Pro širší vhlad do problematiky viz kupř.:

podnětnou problematiku, která si vydobyla díky práci *ad hoc* tribunálů své místo na poli mezinárodního práva trestního, což dokládá například rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1820, která explicitně označila znásilnění a ostatní formy sexuálního násilí za činy, které mohou konstituovat mj. zločin genocidia.¹³⁸ Způsoby naplnění skutkové podstaty zločinu genocidia založené na sexuální a genderové specifitě budiž tedy rozebrány v rámci jednotlivých modalit spáchání genocidia v odpovídajících podkapitolách.

2.1 Actus reus

2.1.1 Usmrcení příslušníků skupin

Usmrcení příslušníků národní, etnické, rasové nebo náboženské skupiny představuje emblematický čin, který si většina veřejnosti představí pod slovem genocida. Nejedná se o jedinou cestu ke zničení chráněných skupin, které by pachatelé genocidií volili, ale zajisté je to cesta nejprímější. I tento způsob však vyvolal v soudní praxi určité otázky.

První z potíží přineslo, pro někoho možná nečekaně, již samotné slovo „usmrcení.“ V českém předkladu se zdá vše bez problémů, ne tak však v anglickém originále. Termín „*kill*ing“ (tedy česky „zabití“) však implikuje kromě vraždy i možnost subsumpce neúmyslného zabití způsobeného hrubou, či dokonce prostou nedbalostí. To se však vylučuje s elementárním požadavkem genocidního úmyslu, který je stavebním kamenem zločinu genocidia jako takového.

S tímto rozporem si musel poradit Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu hned ve svém prvním případě *Akayesu*. Využil při tom druhého ze svých jednacích jazyků a originální francouzské verze svého statutu, potažmo Úmluvy. Francouzské znění obsahuje v písm. a) výraz „*meurtre*“,¹³⁹ který lépe vystihuje význam tohoto činu vyžadovaného pro *actus reus*. Tribunál s odvoláním na presumpci nevinu a obecné zásady trestního práva rozhodl *in favore* obžalovaného tak, že vzal restriktivnější z obou variant a vyložil „*meurtre*“ dle jeho delimitace ve rwandském trestním zákoníku jakožto zabití spáchané s úmyslem způsobit smrt člověka.¹⁴⁰ Takovýmto

UHLÍŘOVÁ, Kateřina: Vývoj mezinárodního trestního práva v kontextu kriminalizace sexuálního násilí. In: ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina. ŠPONDROVÁ, Pavla. HAVELKOVÁ, Barbora. *Mužské právo. Jsou právní pravidla neutrální?* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2020, str. 137-180.

¹³⁸ Rezoluce s takovými způsoby počítá taktéž v případě válečných zločinů a zločinů proti lidskosti. Srov. Rezoluce Rady Bezpečnosti Organizace spojených národů č. S/RES/1820 ze dne 19. června 2008, bod 4.

¹³⁹ Tedy fr. *vražda*.

¹⁴⁰ ICTR, Prokurátor vs. Jean-Paul Akayesu, ICTR-96-4-T, rozsudek ze dne 2. září 1998, bod 500-501.

instruktivním způsobem rwandský tribunál tedy vyjasnil základní terminologickou nejasnost a výraz „*killing*“ musel být dále interpretován ve shodném významu fr. „*meurtre*.“

Otázka *mens rea* při páčání genocidy dle písm. a) však tímto není vyčerpána. Jak ICTR dále v případě *Akayesu*, tak ICTY v případě *Stakić* musely odmítnout podmínku usmrcení příslušníků skupin s předchozím rozmyslem. Tento požadavek byl, jak patrně z *travaux préparatoires*, členy přípravné komise z textace definice vyloučen, neboť byli přesvědčeni, že zločin genocidia ze své podstaty jistý úmysl obsahuje.¹⁴¹

Mens rea zločinu genocidia tedy vyžaduje úmysl, a to samozřejmě ve formě úmyslu přímého, tak i nepřímého, který nutně nevykazuje složku volní, avšak stačí, aby byl pachatel s usmrcením členů skupiny srozuměn. Takto usoudil Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii v případech zabíjení civilistů při odstřelování či leteckém bombardování širších oblastí, jež zahrnovaly rovněž nevojenské cíle. V těchto situacích sice pachatel nemíří svým útokem na konkrétní osoby z řad chráněných skupin, avšak musí být vzhledem k pravděpodobným následkům plošného útoku s jejich usmrcením srozuměn.¹⁴²

Realita zločinů páchaných během výjimečných situací občanských válek i jiných konfliktů vnitrostátního či mezinárodního charakteru často přináší komplikace při jejich vyšetřování a dohledání všech důkazních prostředků včetně ostatků usmrcené oběti. Proto senáty *ad hoc* trestních tribunálů opakovaně judikovaly, že pro prokázání usmrcení dané osoby není nutné nalezení jejího těla. Smrt takové osoby může být dostatečně zjištěna i z jiných důkazních prostředků, které ji v kontextu jiných ukrutností prokazují.¹⁴³

V případě *Krnojelac* dokonce prvostupňový senát operuje s odpovědností pachatele za sebevraždu jeho potenciální oběti. Klade proto takovéto podmínky: „[...] *pokud konání či nekonání, za než je [obviněný] trestně odpovědný, přiměly oběť k tomu, aby si vzala život a pokud tato sebevražda byla cílená či [... mohla být] předpokladatelným následkem jeho chování [...]*.“¹⁴⁴

Je třeba podotknout, že usmrcení osoby či osob není vlastní výlučně zločinu genocidia. Obdobný čin spočívající v zabití člověka spáchaném za daných okolností může rovněž

¹⁴¹ Ibid. bod 501;

ICTY, Prokurátor vs. Milomir Stakić, ICTY-97-24-T, rozsudek ze dne 31. července 2003, bod 515.

¹⁴² ICTY, Prokurátor vs. Pavle Strugar, ICTY-01-42-T, rozsudek ze dne 31. ledna 2005, bod 240.

¹⁴³ ICTY, Prokurátor vs. Radoslav Brđanin, ICTY-99-36-T, rozsudek ze dne 1. září 2004, body 383 a 385.

ICTY, Prokurátor vs. Milorad Krnojelac, ICTY-97-25-T, rozsudek z 15. března 2002, body 326-327.

¹⁴⁴ ICTY, Prokurátor vs. Milorad Krnojelac, ICTY-97-25-T, rozsudek z 15. března 2002, bod 329:

„[...] *si les actes ou omissions dont [l'accusé] est pénalement responsable ont incité la victime à se donner la mort et si ce suicide était intentionnel ou une conséquence prévisible [...] du comportement de l'Accusé [...]*.“

konstituovat některý z činů spadajících pod zločiny proti lidskosti či válečné zločiny.¹⁴⁵ Výhodou mnohosti zločinů souzených mezinárodní trestní justicí, jichž se tento způsob spáchání týká, je možnost navázání na jeho interpretaci i v případech ostatních zločinů dle mezinárodního práva.

V otázce možného naplnění skutkové podstaty zločinu genocidia formou usmrcení příslušníků skupin prostřednictvím sexuálních a genderově motivovaných činů se opět musíme vrátit k případu *Akayesu*, který jako první reflektoval masivní výskyt znásilnění a dalších útoků sexuálního charakteru během genocidy ve Rwandě. V této věci ICTR poznamenal, že většina z předmětných znásilnění¹⁴⁶ byla doprovázena úmyslem usmrtit jejich oběti a v kontextu krutostí páchaných na etnické skupině Tutsiů byly tyto násilnosti spojené se sexualitou obětí prostředkem ke zničení této skupiny za současného způsobení utrpení jejím členům.¹⁴⁷ Prvostupňový senát tedy uznal, že *modus operandi* pachatelů genocidy ve Rwandě sexuální násilí obsahoval jako jeden z prostředků vedoucích k usmrcení tutsijských žen jakožto příslušnic chráněné skupiny.¹⁴⁸

Dolus specialis ve vztahu k sexuálním a genderově motivovaným útokům naplnivším skutkovou podstatu zločinu genocidia rovněž vyžaduje prvek cíleného míření reprobovaného jednání vůči příslušníkům, respektive příslušnicím předmětné skupiny. Kromě řady jiných případů, které spojují znásilnění a další obdobné činy s genocidou,¹⁴⁹ můžeme ilustrovat vazbu páchaných ukrutností s etnickým původem obětí na případu *Muhimana*. Tento obecní zastupitel, který měl na svědomí opakované sexuální násilí na tutsijských ženách, omylem během nastalé situace znásilnil i jednu hutuskou dívku, kterou považoval za členku kmene Tutsi. Fakt, že se po vyjasnění situace dívce omluvil, zapadl do kontextu cíleného sexuálního násilí na Tutsijkách a umožnil tribunálu prokázat genocidní úmysl směřující k úplnému nebo částečnému zničení dané etnické skupiny.¹⁵⁰

¹⁴⁵ Jedná se o vraždu jakožto zločin proti lidskosti dle čl. 7 odst. 1 písm. a) Římského statutu, dále válečné zločiny úmyslné zabítí dle čl. 8 odst. 2) písm. a) bodu i. a násilné činy proti životu a osobě, zejména vražda všeho druhu, mrzačení, kruté zacházení a mučení dle čl. 8 odst. 2 písm. c) bodu i. Římského statutu Mezinárodního trestního soudu.

¹⁴⁶ Znásilnění přitom začlenil do kategorie sexuálního násilí a definoval v bodě 598 daného prvostupňového rozsudku. Viz ICTR, Prokurátor vs. Jean-Paul Akayesu, ICTR-96-4-T, rozsudek ze dne 2. září 1998, bod 598.

¹⁴⁷ Ibid.: bod 733.

¹⁴⁸ KARAGIANNAKIS, Magdalini. Case Analysis: The Definition of Rape and Its Characterization as an Act of Genocide – A Review of the Jurisprudence of the International Criminal Tribunals for Rwanda and the Former Yugoslavia. *Leiden Journal of International Law*, 1999, roč. 12, č. 2, str. 487.

¹⁴⁹ Kupř.: ICTR, Prokurátor vs. Georges Anderson Nderubumwe Rutaganda, ICTR-96-03-T, rozsudek ze dne 6. prosince 1999, bod 51; ICTR, Prokurátor vs. Ignace Bagilishema, ICTR-95-1A-T, rozsudek ze dne 7. června 2001, bod 59.

¹⁵⁰ ICTR, Prokurátor vs. Mikaeli Muhimana, ICTR-95-1B-T, rozsudek ze dne 28. dubna 2005, body 517 – 519.

Mimo jiné i v tomto případě byl potvrzen fenomén tzv. intersekcionality, která označuje multidimenzionální diskriminaci osob na základě vícera faktorů, které daný jedinec vykazuje.¹⁵¹ V případě zmiňovaného násilí na tutsijských ženách se pochopitelně jednalo jak o jejich etnicitu, tak jejich gender, respektive sexualitu. Z tohoto pohledu se jako paradoxní jeví působení bývalé rwandské ministryně Pauline Nyiramasuhuko, která byla jakožto první žena před mezinárodním trestním tribunálem odsouzena za genocidium a další zločiny podle mezinárodního práva.¹⁵² Tato politička kromě odpovědnosti za jiné akty genocidy z pozice nadřízené osoby např. osobně podněcovala ke znásilňování tutsijských žen a dokonce zajistila rozdání prezervativů útočníkům s cílem, aby oběti genocidy před usmrcením znásilnili.¹⁵³

Dalším způsobem, kterým pachatelé genocidia mohou formou eventuálního usmrcení příslušníků chráněných skupin směřovat k úplnému nebo částečnému zničení těchto skupin, který se objevil v polovině 90. let ve Rwandě, je úmyslné nakažení obětí virem HIV či jinou smrtelnou nákazou. Vzhledem ke zvýšené koncentraci osob trpících onemocněním AIDS v subsaharské Africe se pachatelé uchýlili ke zneužití této smrtelné choroby a úmyslně v rámci masivní znásilňovací kampaně zapojili její přenášení na oběti sexuálního násilí.¹⁵⁴ Takto se dopustili rovněž činu sexuálního charakteru s genocidním úmyslem, který měl způsobit zničení etnické skupiny Tutsiů jednak úmyslným usmrcením příslušníků této skupiny v delším časovém horizontu jakož i prostřednictvím dalších následků, které budou rozebrány následně.¹⁵⁵

2.1.2 Způsobení těžkých tělesných ublížení nebo duševních poruch

Rovněž v případě způsobení těžkých tělesných ublížení nebo duševních poruch nacházíme obdobné formy činů zakládajících individuální trestní odpovědnost u dalších zločinů podle mezinárodního práva. Srovnatelný *actus reus* těchto porušení obyčejových norem mezinárodního

¹⁵¹ RUSSELL-BROWN, Sherrie L. Rape as an Act of Genocide. *Berkeley Journal of International Law*. 2003, roč. 21, č. 2, str. 351 a násl.

¹⁵² ICTR, Prokurátor vs. Pauline Nyiramasuhuko a spol., ICTR-98-42-A, rozsudek ze dne 14. prosince 2015, bod 3522.

¹⁵³ ICTR, Prokurátor vs. Pauline Nyiramasuhuko a spol., ICTR-98-42-T, rozsudek ze dne 24. června 2011, body 4985, 5938, 6014.

¹⁵⁴ DONOVAN, Paula. Rape and HIV/AIDS in Rwanda. *The Lancet*, 2002, spec. vyd., str. 17 – 18.

¹⁵⁵ BOUET, Louise. *AIDS As A Weapon Of War: The Trauma Of The Rwandan Genocide*. [online]. [cit. 2021-11-30]. Dostupné z: <https://www.humanrightspulse.com/mastercontentblog/aids-as-a-weapon-of-war-the-trauma-of-the-rwandan-genocide>.

ICTR, Prokurátor vs. Augustin Ndindiliyimana a spol., ICTR-00-56-T, rozsudek ze dne 20. září 2002, bod 4.40.

práva se taktéž nachází pod skutkovou podstatou válečných zločinů a zločinů proti lidskosti.¹⁵⁶ Všechny tyto činy jsou ovšem páchany za odlišných kontextuálních podmínek a od zločinu genocidia je jednoznačně liší jeho *dolus specialis*. Zároveň i v rámci samotného činu dle písm. b) definice genocidy se vyskytly určité výkladové potíže.¹⁵⁷ Věnujme nyní opět pozornost judikatuře mezinárodních trestních tribunálů, která nabízí určité vyjasnění.

První část definovaného činu, tedy těžká tělesná ublížení nevyvolávala, především díky svému objektivizovatelnému charakteru, tolik rozporu. Moderní medicína je i v případě zamezení přístupu k lékařské péči v době způsobení těchto ublížení schopná zpětně vyhodnotit dopad takovýchto činů na fyzické zdraví člověka. Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu v případě *Kayishema a Ruzindana* označil za těžká tělesná ublížení: „*jakýkoli čin, který způsobí těžkou újmu na zdraví, zohydění oběti či poškození jejích vnějších, vnitřních či smyslových orgánů.*“¹⁵⁸ Za typické příklady těžkých tělesných ublížení dále označil rwandský tribunál v případě *Seromba* mučení, znásilnění a násilí mající za následek zohydění oběti či vyvolání těžkých zranění na vnějších či vnitřních orgánech, aniž by tyto způsobily její smrt.¹⁵⁹ Otázce znásilnění a dalších sexuálně a genderově motivovaných trestných činů v rámci písm. b) definice genocidia bude věnována pozornost dále.

Oproti tomu způsobení těžkých duševních poruch věnovaly oba *ad hoc* tribunály poměrně velkou pozornost. Syntézou rozsudků senátů těchto institucí přicházíme ke zjištění, že takové poruchy mohou být způsobeny mimo jiné prostřednictvím nelidského zacházení s obětí, jejím mučením, znásilněním či jinými formami sexuálního násilí.¹⁶⁰ Charakter předmětných poruch spočívá v poškození duševní a mentální kapacity oběti, které musí dosáhnout určité intenzity

¹⁵⁶ Srovnatelnými či zcela shodnými činy mohou být v rámci rozsáhlého nebo systematického útoku zaměřenému proti civilnímu obyvatelstvu při vědomí existence takového útoku *jiné nelidské činy podobné povahy spočívající v úmyslném způsobení velkých útrap nebo těžké újmy na zdraví či poruchy duševního nebo tělesného zdraví* dle č. 7 odst. 1 písm. a) Římského statutu, dále závažná porušení Ženevských úmluv z 12. srpna 1949 v podobě *úmyslného způsobení velkého utrpení nebo vážné tělesné újmy či poruchy zdraví* zaměřená proti osobám dle čl. 8 odst. 2 písm. a) bodu iii. či případně i vážné porušení čl. 3 společného Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 spočívající v *násilných činech proti životu a osobě, zejména vraždě všeho druhu, mrzačení, krutém zacházení a mučení* dle čl. 8 odst. 2 písm. c) bodu i. Římského statutu Mezinárodního trestního soudu.

¹⁵⁷ ŠTURMA, Pavel. Definice zločinů a další hmotněprávní aspekty v Římském statutu Mezinárodního trestního soudu. *Trestněprávní revue*, 2000, č. 2., str. 44 a 45.

¹⁵⁸ ICTR, Prokurátor vs. Clément Kayishema & Obed Ruzindana, ICTR-95-1-A, rozsudek ze dne 13. prosince 2004, bod 110: „[...] *tout acte qui porte gravement atteinte à la santé de la victime ou qui a pour effet de la défigurer ou de provoquer des altérations graves de ses organes externes, internes ou sensoriels.*“

¹⁵⁹ ICTR, Prokurátor vs. Athanase Seromba, ICTR-2001-66-A, rozsudek ze dne 12. března 2008, bod 46.

¹⁶⁰ Blíže viz ICTY, Prokurátor vs. Radislav Krstić, ICTY-98-33-T, rozsudek ze dne 2. srpna 2001, bod 513 či ICTR, Prokurátor vs. Jean-Paul Akayesu, ICTR-96-4-T, rozsudek ze dne 2. září 1998, bod 504. K abstrahování došlo i v textu Znaků skutkových podstat Římského statutu Mezinárodního trestního soudu. Viz pozn. pod čarou č. 3 k čl. 6.

a nemůže být pouze chvilkového charakteru. V případě *Akayesu* rwandský tribunál ovšem zároveň odmítá, že by následky takových útoků musely být trvalé a nenapravitelné.¹⁶¹

Poruchy způsobené pachateli na duševním zdraví a rovnováze obětí mohou být vyvolány pocitem silného strachu či jiných drásavých duševních stavům, výhrůžkami, terorem, či zavražďováním.¹⁶² ICTY analogicky ke svému výkladu úmyslného způsobení velkého utrpení nebo vážné tělesné újmy či poruchy zdraví v rámci souzení válečných zločinů činí závěry, že takovéto duševní poruchy mohou být vyvolány způsobením velkého psychického či mentálního utrpení, a to spácháním takového činu konáním či úmyslným opomenutím konat. V případě *Krstić* tribunál judikoval, že způsobení těžkých tělesných ublížení a duševních poruch neznamená, že by takové následky měly být nutně trvalé, ale že předpokládají „[...] utrpení, které převyšuje žal, tíseň či přechodné ponížení. Musí ohrozit vážně a vytrvale schopnost oběti žít normální a plodný život.“¹⁶³

Soudní praxe taktéž nevyklučuje možnost způsobení těžkých duševních poruch zprostředkovanou cestou fyzických útoků na společenství obětí v rámci chráněné skupiny. Rwandský tribunál takto rozhodl, že v případě masových vražd, které cílily na zničení etnické skupiny Tutsiů jako takové, byly páčány ruku v ruce s fyzickou likvidací jejích členů i průvodní krutosti, které měly značně negativní účinek na ostatní členy komunit. Sledování blízkých i vzdálených příbuzných, přátel i známých, kteří byli Hutuy znásilňováni, mrzačeni a vražděni, vyvolalo v nepřímých obětech dlouhodobá traumata.¹⁶⁴ Tento diskurs byl potvrzen v i tzv. druhém srebrenickém případě *Blagojević a Jokić*, kdy bylo uznáno, že skutková podstata dle písm. b) byla naplněna i v případě náhodných přeživších masových vražd, který museli nezřídká trávit dlouhé hodiny po masakru mezi mrtvolami svých spolubojovníků či sousedů.¹⁶⁵ Prvostupňový senát šel v tomto případě tak daleko, že uznal za možné naplnění skutkové podstaty genocidia i násilné přesuny žen, dětí a starců, které u nich byly způsobilé vyvolat těžké duševní poruchy. Dále v tomto kontextu vyzdvihl i utrpení rodin zmizelých, které v určitých případech dosahovalo intenzity déle trvající duševní poruchy.¹⁶⁶

¹⁶¹ ICTR, Prokurátor vs. Jean-Paul Akayesu (opak. cit. viz předchozí pozn.).

¹⁶² ICTR, Prokurátor vs. Juvénal Kajelijeli, ICTR-98-44-A, rozsudek ze dne 23. května 2005, bod 815.

¹⁶³ ICTY, Prokurátor vs. Radislav Krstić, ICTY-98-33-T, rozsudek ze dne 2. srpna 2001, bod 511 a 513:

„ [...] *une souffrance allant au-delà de chagrin, de la gêne, ou de l'humiliation passagère. Elle doit hypothéquer gravement et durablement la capacité de la victime à mener une vie normale et fructueuse.* “

¹⁶⁴ ICTR, Prokurátor vs. Clément Kayishema & Obed Ruzindana, ICTR-95-1-T, rozsudek ze dne 21. května 1999, bod 547.

¹⁶⁵ ICTY, Prokurátor vs. Blagojević a Jokić, ICTY-02-60-T, rozsudek ze dne 17. ledna 2005, bod. 647.

¹⁶⁶ Ibid. body 651 a 653.

Klíčovým slovem v rámci tohoto činu je pochopitelně přívlastek, který charakterizuje ublížení a poruchy jako těžké. Povaha újmy způsobené členům chráněných skupin byla např. Komisí pro mezinárodní právo OSN představována jako tak závažná, že by byla způsobilá ohrožit úplně nebo částečně další existenci chráněné skupiny.¹⁶⁷ Takovýto výklad ovšem nemohl být přijat za závazný, neboť do určité míry zaměňuje *actus reus* za *dolus specialis*. Podobného rozporu jsem se již dotkl v podkapitole č. 1.4 věnující se problematice speciálního úmyslu, kde ICC ve svém rozhodnutí o vydání zatýkacího rozkazu na Omara Al-Bašíra rovněž implikoval nutnost hrozby blížící se výslednému stavu dokonání zločinu, tedy hrozbě úplného či částečného zničení chráněné skupiny již samotným vyvoláním tělesných ublížení a duševních poruch.¹⁶⁸ I v tomto případě se autor kloní k odmítnutí takovéto argumentace, a naopak souzní s opačným přístupem doktríny a judikatury. Ta byla podpořena v poslední době např. prvoinstančním rozsudkem v případě bývalého prezidenta Republiky Srbské Radovana Karadžiče, kde senát ICTY zopakoval že prokázání, že způsobené utrpení představuje hrozbu vůči dalšímu přežití chráněné skupiny, není nezbytně nutné.¹⁶⁹

Zajímavý příklad interpretace písm. b) čl. II *in fine* Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia představuje soudní proces vedený proti Adolfu Eichmannovi před Izraelským nejvyšším soudem. Tento případ vnitrostátního stíhání zločinu genocidy přináší mezinárodní trestní justici mimo jiné výčet dalších faktických možností způsobení těžkých tělesných ublížení a duševních poruch. Újmu na svém duševním a tělesném zdraví mohou oběti pociťovat skrze zotročení, hladovění, mučení a persekuce v zařízeních určených k jejich ponižování, upírání základních lidských práv a působení nelidského utrpení, do kterých byli za tímto účelem deportováni.¹⁷⁰

Zločin způsobení těžkých tělesných ublížení a duševních poruch však vyniká především v jedné oblasti, která si zasluhuje zvláštní pozornost. Byl to právě on, který po letech přehlížení sexuálních a genderově motivovaných trestných činů umožnil jejich uvedení do praxe mezinárodní trestní justice. Případu *Akayesu* a jeho přínosu k definování role těchto činů v rámci zločinu genocidia již byla věnována pozornost v předchozí podkapitole. Prvostupňový senát zde přímo

¹⁶⁷ Návrh Kodexu zločinů proti míru a bezpečnosti lidstva, *Code of Crimes against the Peace and Security of Mankind*, dok. A/51/332, 1996, s. 126.

¹⁶⁸ Viz strana 25 a pozn. č. 79, kde byla tato otázka blíže rozebrána.

Pro bližší analýzu viz: SCHABAS, William A., TRIFFTERER, A. Triffterer, O. (ed.). *Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos, 1999, čl. 6, marg. č. 10.

¹⁶⁹ ICTY, Prokurátor vs. Radovan Karadžić, ICTY-95-5/18-T, rozsudek ze dne 24. března 2016, bod 544.

¹⁷⁰ Distriktní soud města Jeruzalém, Ministr spravedlnosti Státu Izrael vs. Adolf Eichmann, č. 40/61, ze dne 11. prosince 1961, body 244 a 340.; Nejvyšší soud Státu Izrael, Ministr spravedlnosti Státu Izrael vs. Adolf Eichmann, č. 366/61, ze dne 29. května 1962, bod 2, odst. 1) a násl.

judikoval, že: „[...] *znásilnění a sexuální násilí nepochybně působí těžká tělesná ublížení a duševní poruchy* [...]“.¹⁷¹ Zároveň se dle ICTR jedná o jeden z nejhorších prostředků, jakými je lze způsobit, neboť poškozují jak fyzickou, tak zároveň i psychickou stránku oběti.¹⁷²

V případě *Semanza* tribunál tento diskurz potvrdil a označil delikt způsobení těžkých tělesných ublížení a duševních poruch za formu zločinu genocidia směřující k potrestání závažných tělesných ublížení včetně sexuálního násilí, která nevyústí v usmrcení oběti.¹⁷³ Tato stabilní součást judikatury mezinárodních *ad hoc* tribunálů měla za následek zařazení: „[...] *mučení, znásilnění, sexuálního násilí nebo nelidského či ponižujícího zacházení*“ do příslušného oddílu Znaků skutkových podstat, jakožto pomocného interpretačního dokumentu vydaného na základě Římského statutu Mezinárodního trestního soudu.¹⁷⁴

Je třeba podotknout, že tyto zločiny sexuálního charakteru jsou ve většině genderově motivované vůči ženám z důvodu jejich zranitelnosti a roli v dané společnosti.¹⁷⁵ Jedná se o efektivní prostředek potenciální genocidy, u nějž část motivace může představovat subjektivní uspokojení potřeb pachatele, které je však neporovnatelné s přínosem v podobě účinku na oběti a jejich komunitu tvořící část chráněné skupiny, vůči jejímuž zničení tento čin primárně směřuje.¹⁷⁶ Jedná se tedy jednoznačně o již zavedenou součást činů zakládajících individuální trestní odpovědnost v rámci naplnění skutkové podstaty zločinu genocidia. Tento přístup vstříc budoucnu potvrdil i ICC v druhém zatýkacím rozkazu vydaném na bývalého súdánského prezidenta al-Bašíra, kde uvedl znásilnění jako jednu ze součástí genocidní kampaně v Dárfúru.¹⁷⁷

¹⁷¹ ICTR, Prokurátor vs. Jean-Paul Akayesu, ICTR-96-4-T, rozsudek ze dne 2. září 1998, bod 731:

„[...] *les viols et violences sexuelles constituent indubitablement des atteintes graves à l'intégrité physique et mentale des victimes* [...]“

¹⁷² Ibid.

Charakter znásilnění jakožto činu způsobujícímu těžkou újmu jak v tělesné, tak i duševní integritě jedince potvrdil ve stejné době i rozsudek ICTY v případě *Čelebići*. Viz ICTY, Prokurátor vs. Zdravko Mucić a spol., ICTY-96-21-T, rozsudek ze dne 16. listopadu 1998, bod 495.

¹⁷³ ICTR, Prokurátor vs. Laurent Semanza, ICTR-97-20-T, rozsudek ze dne 15. května 2003, bod 320.

¹⁷⁴ Znaky skutkových podstat zločinů, oficiální dokument Mezinárodního trestního soudu (opak. cit.), čl. 6, b), pozn. pod čarou č. 3.:

„[...] *des actes de torture, des viols, des violences sexuelles ou des traitements inhumains ou dégradants*.“

¹⁷⁵ OOSTERVELD, Valerie: The Legacy of the ICTY and ICTR on Sexual and Gender-Based Violence. In: STERIO, Milena. SCHARF, Michael, (ed). *The Legacy of Ad Hoc Tribunals in International Criminal Law: Assessing the ICTY's and the ICTR's Most Significant Legal Accomplishments*. 1. vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 2019, str. 207 a násl.

¹⁷⁶ ICTY, Prokurátor vs. Milan Milutinović a spol., ICTY-05-87-T, ze dne 26. února 2009, bod 199.

¹⁷⁷ ICC, Prokurátor vs. Omar Hassan Ahmad Al – Bašír, rozhodnutí o druhém zatýkacím rozkazu č. ICC-02/05-01/09-95, ze dne 12. července 2010, str. 6 a pozn. č. 14.

2.1.3 Úmyslné uvedení skupiny do takových životních podmínek, které mají přivodit její úplné nebo částečné fyzické zničení

V případě úmyslného uvedení skupiny do takových životních podmínek, které mají přivodit její úplné nebo částečné fyzické zničení se jedná o první ze skutků, který je vlastní pouze zločinu genocidia a kterýžto je třeba tedy vždy vnímat jako jednání, které má za cíl úplné nebo částečné zničení chráněné skupiny jako takové. Jedná se o veškeré metody, kterými pachatel zajistí zničení určité množiny osob tak, že nedojde k jejich úmrtí v krátkém časovém horizontu. V opačném případě by se jednalo o úmyslné usmrcení dle písm. a), které by pachatel spáchal s nepřímým úmyslem.

Element času, který plyne od uvedení skupiny do takových životních podmínek do okamžiku přivození úplného nebo částečného fyzického zničení je důležitý. V případě *Kayishema a Ruzindana* se ICTR kvůli nedostatečně dlouhé době, kterou předmětná skupina Tutsiů strávila v podmínkách, které by eventuálně mohly vést k jejímu zničení, odmítl touto formou potenciálního genocidního jednání zabývat.¹⁷⁸ V opačném případě, tedy možném velmi krátkém časovém úseku mezi činem pachatele a nastalou smrtí obětí, by se jednalo o jejich usmrcení, jak bylo uvedeno v předchozím odstavci.

Pojem životních podmínek, do kterých mají být ve smyslu písm. c) skupiny uvedeny, je ovšem víceznačný. Pokus o jeho vyjasnění a zároveň ilustrativní výčet případů, ve kterých ke spáchání takového skutku může dojít, zahrnul rwandský tribunál do svého rozhodnutí v přelomovém případě *Akayesu*. Senát ve svém prvoinstančním rozsudku mezi tyto činy zahrnul nedostatečnou výživu, systematické vyhánění osob mimo přístřeší a omezení lékařské péče na minimum.¹⁷⁹ Této definici sekundoval ICTY ve své rozhodovací praxi začleněním praktik držení osob bez přístřeší odpovídajícího klimatickým podmínkám, odepření výživy a prostředků uspokojení základních potřeb či vyčerpávající nucené práce.¹⁸⁰

Pod skutky spáchané v rámci čl. II písm. c) Úmluvy, a tedy pod zločin genocidia bývají zařazovány nedobrovolné přesuny obyvatelstva, které by při dlouhodobém odloučení těchto společenství od jejich domoviny měly odpovídat úmyslnému uvedení skupiny do takových životních podmínek, které by mohly přivodit její úplné nebo částečné fyzické zničení. Zde je

¹⁷⁸ ICTR, Prokurátor vs. Clément Kayishema & Obed Ruzindana, ICTR-95-1-T, rozsudek ze dne 21. května 1999, bod 548.

¹⁷⁹ ICTR, Prokurátor vs. Jean-Paul Akayesu, ICTR-96-4-T, rozsudek ze dne 2. září 1998, bod 506.

¹⁸⁰ ICTY, Prokurátor vs. Milomir Stakić ICTY-97-24-T, ze dne 31. července 2003, bod 517; TPIY, Prokurátor vs. Radoslav Brđjanin, ICTY-99-36-T, rozsudek ze dne 1. září 2004, bod 691; ICTY, Prokurátor vs. Zdravko Tolimir, ICTY-05-88/2-A, rozsudek ze dne 8. dubna 2015, body 225-234.

při snaze subsumovat tzv. etnické čistky¹⁸¹ pod tuto skutkovou podstatu kalkulováno s negativním dopadem opuštění území, které členové skupiny považují za svůj domov a skrze nějž sdílí vzájemné vazby, dále s roztržtím komunit zamezujícím jejich funkčnímu obnovení po konci odsunu atp.

Na otázku, zda etnické čištění obecně vzato konstituuje zločin genocidia prostřednictvím skutků spadajících pod úmyslné uvedení skupiny do takových životních podmínek, které mají přivodit její úplné nebo částečné fyzické zničení, odpovídal Mezinárodní soudní dvůr ve svém případě *Aplikace Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia* (Bosna a Hercegovina vs. Srbsko a Černá hora). Zde ICJ usoudil, že praktiky etnických čistek „[...] *nemohou konstituovat nějakou z forem genocidy podle Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia, pokud neodpovídají jedné z kategorií činů zakázaných článkem II Úmluvy či nevycházejí z jedné z těchto kategorií.*“¹⁸² Tedy jinak řečeno skutky etnických čistek přiřaditelné pod čl. II písm. c) Úmluvy mohou naplnit skutkovou podstatu zločinu genocidia, pokud jsou pokryty genocidním úmyslem, který přichází v úvahu, když čištění území nemá za cíl pouhé vyhnání skupiny z dané oblasti, ale její zničení jako takové. Jako takové tedy etnické čistky samy osobě nejsou automaticky považovatelné za genocidu, ale mohou se jí stát v určitém kontextu za přítomnosti speciálního úmyslu genocidu spáchat. Takto v druhém rozhodnutí o zatýkacím rozkazu na Omara Al-Bašira předběžně vyhodnotil Mezinárodní trestní soud kampaň vedenou proti vzbouřeným kmenům v Dárfúru ve snaze od nich vyčistit předmětné území, a to vzhledem ke kontextu trávení jejich studní, osidlování území nově příchozími příslušníky kmenů loajálních centrální vládě a vražd páchaných vládními vojsky.¹⁸³

¹⁸¹ Hromadné nedobrovolné přesuny obyvatel různě násilného charakteru. Část doktríny etnické čistky mezi genocidu řadí. Např. zpráva expertní komise OSN uvádí, že takové praktiky mohou mimo jiné spadat pod definici uvedenou v Úmluvě o zabránění a trestání zločinu genocidia.

Bližší viz Mezitímní Zpráva Komise expertů založené na základě rezoluce Rady bezpečnosti č. 780/1992, *Interim Report of the Commission of Experts Established Pursuant to Security Council Resolution 780*, U.N. Doc. S/25274, zpráva ze dne 26. ledna 1993, bod 56.

Oproti tomu někteří autoři vidí genocidium jako samotnou hranici etnických čistek, která je negativně definuje. Srov. např. BELL-FIALKOFF, Andrew: *Etnické čistky*. 1. vydání. Praha: Práh, 2003, 328 str.

¹⁸² ICJ, Rozsudek Mezinárodního soudního dvora ve věci aplikace Úmluvy o zabránění a trestání genocidy (Bosna a Hercegovina vs. Srbsko a Černá hora), *Application de la convention pour la prévention et la répression du crime de génocide (Bosnie-Herzégovine c. Serbie-et-Monténégro*, ze dne 26. února 2007, bod 190:

„[...] de telles mesures] ne sauraient constituer une forme de génocide au sens de la Convention que si elles correspondent à l'une des catégories d'actes prohibés par l'article II de la Convention ou relèvent de l'une de ces catégories.“

¹⁸³ ICC, Prokurátor vs. Omar Hassan Ahmad Al – Bašír, rozhodnutí o druhém zatýkacím rozkazu č. ICC-02/05-01/09-95, ze dne 12. července 2010.

V již zmíněném případě *Kayishima a Ruzindana* se ICTR také zabíral otázkou, zda skutkovou podstatu úmyslného uvedení skupiny do takových životních podmínek, které mají přivodit její úplné nebo částečné fyzické zničení, může naplnit pachatel jednáním sexuálního charakteru. Jakožto jednu z metod, která nezpůsobí okamžitou smrt obětí, avšak směřuje k výslednému zničení skupiny, označil explicitně prvostupňový senát i znásilnění.¹⁸⁴ Příslušný rozsudek dále obsahuje podmínky, které by tyto způsoby spáchání genocidia včetně znásilnění měly naplňovat. Jedná se o opakované spáchání takového činu v průběhu podstatného časového úseku a to bez úmyslu oběť samotnou tímto jednáním usmrtit.¹⁸⁵ Toto rozhodnutí tedy začlenilo znásilnění, jakožto emblematický čin kategorie genderově motivovaných a sexuálních zločinů ve formě uvedení skupiny do zničujících životních podmínek k ostatním formám spáchání zločinu genocidia, které v judikatuře ICTR petrifikoval již případ *Akayesu*.

Někteří autoři řadí úmyslný přenos viru HIV, tak jak byl využit rámci sexuálního násilí při genocidě ve Rwandě, právě do této kategorie modalit spáchání zločinu genocidia. Ratio zmíněné úvahy spočívá v dlouhodobosti následků nákazy nemocí AIDS na oběti sexuálního násilí, které mohou vést ke zničení HIV pozitivní části skupiny, včetně potomků a partnerů těchto obětí.¹⁸⁶

2.1.4 Opatření sledující zabránění rození dětí

Tento způsob spáchání zločinu genocidia spolu s násilným převáděním dětí z jedné skupiny do druhé bývají označovány za formy biologické genocidy. Jedná se o zabránění další existence chráněné skupiny nikoli aktivním snižováním počtu jejích dosavadních členů, nýbrž omezením rozšiřování této skupiny do budoucna. Opatření sledující zabránění rození dětí sleduje jednoznačně snížení počtu nových členů vymezené skupiny, kteří by mohli udržet kontinuálnost existence takového společenství do budoucna.

Při dojednávání Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia byli její tvůrci do značné míry ovlivněni čerstvou zkušeností holokaustu, která se do jejich odborných debat, ale i textace samotné definice genocidy bezpochyby promítla. Mezi cesty, které nacisté k vyhlazení židovského národa volili, patřily rovněž právě i opatření, kterými cílili na minimalizaci jeho porodnosti. Od nenásilné formy zákazu uzavírání sňatků a oddělování osob opačného pohlaví vedla přes

¹⁸⁴ ICTR, Prokurátor vs. Clément Kayishema & Obed Ruzindana, ICTR-95-1-T, rozsudek ze dne 21. května 1999, bod 116.

¹⁸⁵ Ibid.: bod 122 a násl.

¹⁸⁶ Kupř. viz DE BROUWER, A.L.M. *Supranational criminal prosecution of sexual violence: The ICC and the practice of the ICTY and the ICTR*. 1. vydání. Antverpy – Oxford: Intersentia, 2005, str. 57

sterilizaci mužů i žen až k uměle vyvolaným potratům a různým pseudo-medicínským pokusům na věznicích koncentračních táborů.¹⁸⁷ Od těchto druhoválečných postupů se mezinárodní trestní justice posunula k dalším otřesným činům,¹⁸⁸ které směřovaly k zabránění rození dětí v druhé polovině 20. století a budou se zřejmě bohužel dále objevovat v rozhodovací praxi Mezinárodního trestního soudu i v budoucnu.¹⁸⁹

Rwandský tribunál takto ve svém případě *Akayesu*, který se zapsal do historie mezinárodního práva trestního v mnoha ohledech, musel reagovat na další postupy Hutuských agresorů, které zdánlivě nepřímo cílily i na budoucí existenci nenáviděných Tutsiů. Uveďme například, že jak tvrdí tribunál: „[v] kontextu patriarchálních společností, kde náležitost do skupiny je odvislá od identity otce, příkladem opatření sledujících bráněních rození dětí je případ, kdy je při znásilnění žena z této skupiny záměrně oplodněna mužem z jiné skupiny, v úmyslu přivést na svět dítě, které nebude náležet ke skupině své matky.“¹⁹⁰ Tímto konkrétním způsobem tedy může pachatel jednak obohatit svou vlastní skupinu na úkor skupiny, do které náleží matka dítěte, jak o tom bude řeč u posledního z druhů skutků spadajících pod zločin genocidia, tak i zabránit matce v daném okamžiku v rozmnožení s příslušníkem vlastní skupiny a obecně tak proměnit etnické nebo jiné rozložení daného okruhu.¹⁹¹

Znásilnění příslušnice chráněné skupiny ovšem může vyvolat nejen následnou fyzickou nemožnost prokreace, ale i dlouhodobý odpor duševního charakteru, pro který se odmítá dále rozmnožovat. Tentýž výsledek mohou za určitých podmínek přinést i další traumata a hrozby

¹⁸⁷ Jak bylo zaznamenáno např. v případě vedoucího koncentračního tábora Osvětim, Rudolfa Hösse.

Nejvyšší soud Polské republiky, Prokurátor vs. Rudolf Franz Ferdinand Höss, rozsudek ze dne 2. dubna 1947 in: United Nations Law Reports of Trial of War Criminals, Volume VII, příp. č. 38, str. 11 a násl.

¹⁸⁸ Demonstrativní výčet zločinů se sexuálním podtextem, jako jsou například nucené potraty, sexuální mrzačení a zneužívání, které by mohly hypoteticky představovat rovněž opatření sledující zabránění rození dětí obsahuje prvoinstanční rozsudek v případě *Kvočka a spol.* Blíže viz ICTY, Prokurátor vs. Miroslav Kvočka a spol., ICTY-98-30/1-T, rozsudek ze dne 2. listopadu 2011, body 179–180, pozn. č. 343.

¹⁸⁹ Nutno ovšem poznamenat, že ani nucené sterilizace po druhé světové válce nezmizely, což smutně ilustrují i případy romských žen v Československu.

¹⁹⁰ ICTR, Prokurátor vs. Jean-Paul Akayesu, ICTR-96-4-T, rozsudek ze dne 2. září 1998, bod 507:

„Dans le contexte de sociétés patriarcales, où l'appartenance au groupe est dictée par l'identité du père, un exemple de mesure visant à entraver les naissances au sein d'un groupe est celle du cas où, durant un viol, une femme dudit groupe est délibérément ensemencée par un homme d'un autre groupe, dans l'intention de l'amener à donner naissance à un enfant, qui n'appartiendra alors pas au groupe de sa mère.“

¹⁹¹ Tato praktika by zřejmě mohla být vykládána rovněž jako naplnění skutkové podstaty zločinu genocidia dle čl. II, písm. e). Srov. KARAGIANNAKIS, Magdalini. Case Analysis: The Definition of Rape and Its Characterization as an Act of Genocide – A Review of the Jurisprudence of the International Criminal Tribunals for Rwanda and the Former Yugoslavia. *Leiden Journal of International Law*, 1999, roč. 12, č. 2, str. 488-89.

spojené s plozením dětí. Takto tedy ICTR uznal, že opatření ve smyslu čl. II, písm. d) mohou být jak fyzické, tak i psychické povahy.¹⁹²

Další z prvků spadajících pod opatření k zabránění rození dětí může představovat úmyslný přenos viru HIV tak, jak byl již probírán v kapitole týkající se usmrcení osob dle č. II, písm. a). Matka trpící onemocněním AIDS riskuje přenos smrtícího viru na své hypotetické potomky, a proto se může rozhodnout vůbec děti dále neplodit. Naopak v případě přenosu tohoto virového onemocnění na dítě tedy pokračuje zničující účinek jednání pachatelů předchozího úmyslného přenosu na jeho matku a tato skutečnost dále přispívá ke zničení chráněné skupiny jako takové.¹⁹³

2.1.5 Násilné převádění dětí z jedné skupiny do druhé

Rovněž poslední z forem spáchání zločinu genocidia byla inspirována praktikami nacistické třetí říše, která v posedlosti rasovou otázkou přikročila k odebrání dětí s arijskými rysy z rodin nacházejících se na okupovaných územích, jako bylo například Polsko, ale docházelo k němu i v rámci Protektorátu Čechy a Morava. Tyto děti byly následně předány do německých rodin v Říši, kde měly být převychovány na vzorné Němce.¹⁹⁴ Tímto se projevil jednak biologický, či spíše eugenický aspekt takového jednání, ale rovněž i aspekt kulturní.

Z hlediska biologického se jedná zcela jistě o snahu směřující k přerušení generační linie v rámci cílené skupiny, která po únosu potomků členů skupiny, kteří ji reprezentují v reprodukčním či post-reprodukčním, avšak produktivním věku v současnosti, přichází rovněž i o svou reprezentaci v budoucnosti. Takoví mladiství členové se naopak mohou následně podílet na rozšíření skupiny, do které náleží pachatelé těchto činů, či skupin zcela odlišných. Nicméně jako nepochybný následek bychom měli vnímat snížení, či alespoň zabránění udržení a rozšíření chráněné skupiny v rozsahu, který by jinak měla, do budoucna. V konečném důsledku by při systematické snaze pachatelů mohlo však ke zničení skupiny dojít i výhradně touto formou.¹⁹⁵

¹⁹² ICTR, Prokurátor vs. Jean-Paul Akayesu, ICTR-96-4-T, rozsudek ze dne 2. září 1998, bod 508.

¹⁹³ ROGERS, Shayna. Sexual Violence or Rape as a Constituent Act of Genocide: Lessons from the Ad Hoc Tribunals and Prescription for the International Criminal Court. *George Washington International Law Journal*, 2016, roč. 48, č. 265, str. 20.

¹⁹⁴ TWC, Spojené státy americké vs. Ulrich Greifelt a spol. (známý též jako proces „RuSHA“), rozsudek ze dne 10. března 1948, in: *Trials of War criminal before the Nuernberg Military Tribunals*, Vol. IV, str. 1028, dostupné na: https://www.loc.gov/rr/frd/Military_Law/pdf/NT_war-criminals_Vol-IV.pdf.

¹⁹⁵ Příklad současného převádění dětí ze skupin mohou reprezentovat nucené adoptce dětí z domorodých etnik pevninské Austrálie a ostrovů Torresova průlivu, které Australská komise pro lidská práva a rovné příležitosti přímo označila za porušení Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia.

Separace dětí z chráněné skupiny má ovšem taktéž charakter kulturní. Za předpokladu odnětí nejmladší vrstvy populace z určitých komunit, nemůže dojít k předání kulturního odkazu dané společnosti na další generaci a chráněná skupina tak může pomalu ale jistě směřovat k svému zániku. Zničení chráněné skupiny formou převedení dětí z jedné skupiny do druhé přirozeně musí představovat primární cíl pachatelů tohoto zločinu.

V souvislosti s probíranou problematikou je třeba zmínit koncept, který bychom mohli označit za kulturní genocidu. Ta zahrnuje různorodé činy směřující k potlačení svébytných kulturních hodnot daných skupin příkladmo ve formě donucujících opatření vůči jazyku a zvykům spojujícím jejich členy či přímé destrukci sakrálních staveb, potažmo uzavření kulturních institucí.¹⁹⁶ Byť byla taková koncepce při tvorbě Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia zavržena, v tomto posledním z písmen čl. II Úmluvy tedy jistý kulturní prvek přetrvává.¹⁹⁷ Autor práce vnímá, že se jedná o podnětný aspekt celé problematiky, který si jistě zaslouží pozornost v podobě samostatného zkoumání, které je však nad rámec této práce.

Co se týče formy, přestože definice zločinu genocidia obsahuje v písm. e) čl. II Úmluvy explicitně slovo „násilné“, v praxi mezinárodních *ad hoc* tribunálů se setkáme i s méně náročnou interpretací tohoto útoku. Konkrétně v hojně citovaném případě *Akayesu* ICTR přichází s cílem postihnout i nepřímé akty pachatelů spočívající ve vyhrožování a traumatizaci obětí, jejíž prostřednictvím dosáhnou výsledku převedení dětí z jedné skupiny do druhé i bez přímého fyzického násilí.¹⁹⁸ Toto pojetí přejímá i další generace mezinárodní trestní justice, neboť ve Znacích skutkových podstat zločinů náležejících k Římskému statutu Mezinárodního trestního soudu stanoví, že „[t]ermín „násilné“ není omezen na fyzickou sílu, ale může zahrnovat i hrozbu síly či donucení způsobené strachem z násilí, nátlakem, zadržení, duševního útlaku či zneužití moci [...].“¹⁹⁹

Bližze viz: Zpráva Národní komise pro lidská práva a rovné příležitosti *Bringing them home, Report of the National Inquiry into the Separation of Aboriginal and Torres Strait Islander Children from Their Families*. 524 str. Dostupné z: https://bth.humanrights.gov.au/sites/default/files/documents/bringing_them_home_report.pdf.

¹⁹⁶ Ke zmíněné problematice bližze viz např. STAHN, Carsten. *A Critical Introduction to International criminal law*. 1. vydání. Cambridge: Cambridge University Press. 2019, str. 46 a násl. či CASSESE, Antonio. ACQUAVIVA, Guido. FAN, Mary. WHITING, Alex. *International Criminal Law: Cases and Commentary*. 1. vydání. Oxford University Press, 2011, str. 228 a násl.

¹⁹⁷ WERLE, Gerhard: *Principles of International Criminal Law*. 1. vydání. Haag: T.M.C. Asser Press. 2005, str. 203.

¹⁹⁸ ICTR, Prokurátor vs. Jean-Paul Akayesu, ICTR-96-4-T, rozsudek ze dne 2. září 1998, bod 509.

¹⁹⁹ Znaky skutkových podstat zločinů, oficiální dokument Mezinárodního trestního soudu, před. cit.; čl. 6, e), zn. 1, pozn. pod čarou 5:

„The term “forcibly” is not restricted to physical force, but may include threat of force or coercion, such as that caused by fear of violence, duress, detention, psychological oppression, or abuse of power [...].“

Dalším důležitým prvkem tohoto způsobu spáchání zločinu genocidia je vymezení dítěte, jakožto předmětu této formy zločinu. Zde mezinárodní trestní právo využívá jeho stanovení v čl. I Úmluvy o právech dítěte z roku 1989, kdy přijímá za dítě osobu mladší osmnácti let, ovšem bez možného snížení této hranice, jak je zmíněna *in fine* tohoto článku zmíněné úmluvy.²⁰⁰

Poslední forma spáchání zločinu genocidia dle čl. II Úmluvy *in fine* jistě není tou, která by představovala nejpłodnější základ uplatnění sexuálních a genderově motivovaných trestných činů v rámci institutu zločinu genocidia. Nelze však do budoucna vyloučit, že i násilné převádění dětí z jedné skupiny do druhé by mohlo být reflektováno v této souvislosti. Jako jeden z příkladů by mohla sloužit výše zmíněná praktika úmyslné fertilizace obětí znásilnění a následného popření náležitosti potomků narozených z těchto aktů do matčiny chráněné skupiny, které může mít za následek vynucené převedení těchto dětí do jiné skupiny.²⁰¹ Dále se autor této práce domnívá, že by tato modalita spáchání zločinu genocidia mohla být rozeznána v budoucí judikatuře ICC v kontextu sexuálního otroctví, resp. obchodování s lidmi.²⁰² Tato rozvinutá praxe nedobrovolného využití hodnoty osob, v tomto případě nezletilých, by ovšem pochopitelně musela být činěna v úmyslu zničit úplně nebo částečně některou národní, ethnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu jako takovou.²⁰³

2.2 Další formy spáchání genocidia podle čl. III Úmluvy

Jak již bylo zmíněno v první kapitole, zločin genocidia může být spáchán ve více formách. K tomu ještě existuje povinnost prevence genocidy, která se však dotýká mezistátní odpovědnosti a je tak za rámcem této práce. Skutková podstata jednoho z těchto činů naplněná jedním nebo více pachateli rovněž *ipso facto* konstituuje mezinárodní trestní odpovědnost za zločin genocidia,

²⁰⁰ Úmluva o právech dítěte, *Convention relative aux droits de l'enfant*, datum sjednání 20. listopadu 1989, vstup v platnost 2. září 1990, čl. I in: Sdělení č. 104/1991 Sb., Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte. Srov. s předchozí citací a především čl. 26 Římského statutu ICC.

²⁰¹ Viz pozn. č. (zatím 191). KARAGIANNAKIS, Magdalini, Case Analysis: The Definition of Rape and Its Characterization as an Act of Genocide – A Review of the Jurisprudence of the International Criminal Tribunals for Rwanda and the Former Yugoslavia (opak. cit.), str. 488-89.

²⁰² Takovéto činy jsou bohužel především v rámci ozbrojených konfliktů jejich běžnou součástí i v současnosti. Blíže viz Zpráva Komise pro drogy a zločin OSN z roku 2018, United Nations Committee on Drugs and Crime, *Trafficking in persons in the context of armed conflict*, in: *Global Report on Trafficking in Persons*, č. 19.IV.2., Vídeň, 2018, str. 9, 15.

²⁰³ Statistiky Mezinárodní organizace práce uvádí celosvětově počet osob, které jsou předmětem nucené práce a nucených sňatků apod., v úrovni nižší desítek milionů. Blíže viz Zpráva Mezinárodní organizace práce z roku 2017, Organisation internationale du Travail, *Estimations mondiales de l'esclavage moderne: travail forcé et mariage forcé*, Ženeva, 2017, str. 18 a násl., 25 a násl., 41 a násl.

respektive jeho modalit. Čl. III Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia vypočítává kromě samotného genocidia i další dílčí podoby tohoto závažného zločinu, které může nabírat v případě nenaplnění některého z prvků čisté formy genocidia, jak je popsán v předchozím článku a jeho obecné definici. Čl. III tedy stanoví, že trestné jsou i činy:

- b) *spolčení k spáchání genocidia;*
- c) *přímé a veřejné podněcování k spáchání genocidia;*
- d) *pokus spáchání genocidia;*
- e) *účastenství na genocidiu.*²⁰⁴

Důvodem explicitního obsažení těchto modalit zločinu genocidia v širším slova smyslu je především jeho nesmírná závažnost a společenská nebezpečnost, která se svým rozsahem i obsahem dotýká celého lidstva. Tento útok na samotnou podstatu lidství a jeho hodnotu je pro mezinárodní společenství jevem tak negativním, že se autoři Úmluvy v roce 1948 rozhodli pro výslovné začlenění konkrétních forem trestné součinnosti i vývojových stádií této trestné činnosti v podobě předčasně dokonáných trestných činů.²⁰⁵

Tři z těchto forem spočívají právě v kriminalizaci činů, které nutně nemusí dospět k samotnému účinku zločinu a jsou trestné již v podobě směřování k úplnému či částečnému zničení chráněných skupin jako takových. Dle čl. III Úmluvy se jedná se o spolčení ke spáchání genocidia, přímé a veřejné podněcování k spáchání genocidia a pokus spáchání genocidia. Tyto modalities tedy vzhledem k přerušenému vztahu k účinku, můžeme včlenit do kategorie předčasně dokonáných trestných činů. Oproti tomu poslední písmeno daného článku obsahuje pojem účastenství na genocidiu, které se oproti ostatním liší svou vazbou na spáchání genocidia jako takového ve smyslu prvního písmena zmíněného čl. III.

Statuty mezinárodních ad hoc trestních tribunálů OSN respektovaly, jak již bylo mnohokrát zmíněno, pojetí zločinu genocidia v Úmluvě o zabránění a trestání zločinu genocidia a přejali tak do svého obsahu i doslovnou textaci nejen definice genocidia v čl. II, nýbrž i činy trestné dle čl. III Úmluvy. Až na jedinou výjimku²⁰⁶ tedy ICTR i ICTY rozvíjely tyto formy genocidy ve své judikatuře jako separátní instituty, které přijímali za vlastní zločinu genocidia. V tomto ohledu došlo k zásadní změně při konstituci stálého Mezinárodního trestního soudu, kterou představuje rekonstrukce struktury zločinu genocidia v jeho pozitivním vyjádření v Římském

²⁰⁴ Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia, čl. III.

²⁰⁵ SCHABAS, William A. *Genocide in International Law: The Crime of Crimes*. 2. vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, str. 308.

²⁰⁶ Tuto výjimku představuje pokus zločinu genocidia, jež se v praxi neprosadil, jak o tom bude dále řeč.

statutu. S výjimkou přímého a veřejného podněcování k spáchání genocidia již nejsou původní formy činů trestných dle čl. III Úmluvy v Římském statutu ICC dále explicitně zmíněny.²⁰⁷

Ostatní modalities spáchání zločinu genocidia nebyly považovány za dostatečně specifické a výjimečné v rámci svého spojení s fenoménem genocidy, tak aby mu byly vyčleněny samostatně.²⁰⁸ Kupř. pokus spáchání genocidia je stejným pokusem ve smyslu vývojového stádia a zároveň předčasně dokonaného zločinu v rámci společných ustanovení Římského statutu a rovněž spolčení k spáchání genocidia se dá úspěšně přetransformovat do jisté formy účastenství v případě, kdy byl tento zločin skutečně dokonán, a nemusí tak vystupovat z řady formulací ostatních zločinů dle mezinárodního práva. Nicméně je jisté, že i Mezinárodní trestní soud bude závěrů mezinárodních *ad hoc* tribunálů týkajících se těchto kriminalizovaných podob genocidních činů využívat ve své další rozhodovací praxi. Proto jim věnujme bližší pozornost. Naopak o samotnému genocidiu obsaženém v čl. III písm. a) již bylo pojednáno v první kapitole práce a není nutné je dále v této části rozebírat.

2.2.1 Spolčení ke spáchání genocidia

Institut spolčení ke spáchání genocidia představuje typický příklad syntézy velkých právních systémů v rámci konstruování mezinárodního práva trestního. Kontinentální právní systém vycházející z římskoprávních základů se při utváření tohoto specifického oboru mezinárodního práva střetl s anglo-americkým *common law*, které nutno přiznat nabralo vrchu. Z tohoto důvodu se v definici genocidia v Úmluvě z roku 1948 neuplatnilo pojetí spolčení (ve fr. originále *entente*) představující formu účasti na následně dokonaném trestném činu.²⁰⁹ Naopak se v tomto písmenu objevuje formální pojetí spolčení v podobném významu, jaký mu přikládá *common law* a jeho pojem *conspiracy*, který jakožto předčasně dokonaný zločin ukládá delikttní odpovědnost jeho pachatelům za samotné spolčení bez ohledu na další vývoj potenciálně páchaného zločinu.

²⁰⁷ Římský statut Mezinárodního trestního soudu, čl. 6 a čl. 25, odst. 3., písm. e).

²⁰⁸ DE FROUVILLE, Olivier. *Droit international pénal*. 1. vydání. Paříž: Éditions Pedone, 2012, str. 110. S tím však nesouhlasí Schabas, který tvrdí, že se zřejmě jednalo o prosté přehlédnutí tvůrců vyčerpaných dlouhými negociacemi. Srov. SCHABAS, William A. *Genocide in International Law: The Crime of Crimes*. (opak. cit.), str. 315.

²⁰⁹ V pojetí doktríny českého trestního práva vnímáme spolčení ve smyslu účasti na přípravě zvláště závažného trestného činu, jímž genocidium dle §400 zákona 40/2009 Sb., trestního zákoníku je i právě ve formě přípravy. Blíže by k pojetí spolčení jakožto *conspiracy* mohla mít účast na organizované zločinecké skupině dle §361 TZ. Dále viz RIZMAN, Stanislav. § 361 Účast na organizované zločinecké skupině. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 3341.

Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu nám tento čin přibližuje ve svém rozsudku v případě *Musema*. Předpokladem, který pochopitelně musí být ke spáchání takového spolčení naplněn, je společný úmysl pachatelů způsobit částečné nebo úplné zničení národní, etnické, rasové či náboženské skupiny jako takové. Krom subjektivní stránky tohoto deliktu rovněž musí být přítomna objektivní stránka zločinu, kterou rwandský tribunál definuje jako: „[...] *rozhodnutí jednat, na kterém se dohodly minimálně dvě osoby, v záměru spáchat genocidium*.“²¹⁰ Ve stejném případě tribunál rovněž explicitně označuje spolčení ke spáchání genocidia za předčasně dokonany zločin.

Při prokazování takového spolčení se může projevit častá obtíž spočívající v nedostatku přímých důkazních prostředků, respektive důkazů z nich vycházejících. Mezinárodní trestní justice z těchto důvodů přijala premisu, že k jeho prokázání musí stačit i nepřímé důkazy vycházející z kontextu a jednání daných aktérů.²¹¹ Když vyjdeme z předpokladu spolčení, které není explicitně vyjádřeno v žádném písemném ani jiném projevu, musíme se vyrovnat i s otázkou potenciálního uzavření dohody směřující ke genocidě mlčky. Takovéto tacitní spolčení je vzhledem k pojetí *conspiracy* v *common law* možné, avšak vyžaduje nezbytný důkazní poklad umožňující prokázat společný genocidní úmysl pachatelů, a nejen souběžné či mimoběžné úmysly jednotlivců.²¹² Tímto může být například účast na jednáních, na kterých dochází k plánování genocidy, vyjádření na takovýchto jednáních, dodávání zbraní ostatním pachatelům či prostá organizace a systematizace provedených zločinů spolu s jednotným postupem při jejich páchání.²¹³

V dalším případě týkajícím se genocidy ve Srebrenici *Popović a spol.* se haagský tribunál vyrovnal i s otázkou okamžiku uzavření konspirační genocidní dohody. Spolčení bylo prohlášeno zločinem trvajícím, tedy deliktem, při kterém je samotným aktem shody v genocidním úmyslu dvou a více pachatelů vyvolán protiprávní stav. Z této podstaty je rovněž možné, aby se v době trvání tohoto stavu reprobovaného mezinárodním právem trestním připojil ke spolčení další pachatel.²¹⁴

²¹⁰ ICTR, Prokurátor vs. Alfred Musema, ICTR-96-13-T, rozsudek ze dne 27 ledna 2000, body 191-192:

„[...] *une résolution d'agir sur laquelle au moins deux personnes se sont accordés, en vue de commettre un génocide*.“

²¹¹ Tento přístup potvrdil např. ICTR v odvolacím rozsudku v případě Ndindabahizi. Blíže viz ICTR, Prokurátor vs. Emmanuel Ndindabahizi, ICTR-01-71-A, rozsudek ze dne 15. července 2004, bod 454.

²¹² ICTR, Prokurátor vs. Ferdinand Nahimana, Jean-Bosco Barayagwiza, Hassan Ngeze, ICTR-99-52-A, rozsudek ze dne 28. listopadu 2007, bod 896-898.

²¹³ ICTR, Prokurátor vs. Eliézer Niyitegeka, ICTR-96-14-T, rozsudek ze dne 16. května 2003, body 427-428.

ICTY, Prokurátor vs. Vujadin Popović, ICTY-05-88-A, rozsudek ze dne 10. června 2010, bod 886.

²¹⁴ Ibid.: bod 870 a násl.

2.2.2 Přímé a veřejné podněcování k spáchání genocidia

Institut přímého a veřejného podněcování k spáchání genocidia představuje cestu, kterou se vydalo mezinárodní společenství vstříc penalizaci projevů nenávisti, které vyzývají a směřují ke zničení určité skupiny osob. Tvůrci Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia přitom mohli vyjít ze zkušenosti, kterou norimberský tribunál učinil při souzení nacistické propagandy vůči Židům. Julius Streicher, proponent nacistické protižidovské propagandy a vydavatel antisemitského týdeníku *Der Stürmer*, byl za svou roli při vyvolávání nenávisti odsouzen za podněcování k vraždě a vyhlazení, jakožto druhu persekuce spadající pod zločiny proti lidskosti.²¹⁵

Přímé a veřejné podněcování k spáchání genocidia je uvedeno v čl. III, písm. b) Úmluvy a představuje tak zvláštní skutkovou podstatu, která činí ve vztahu ke zločinu genocidia trestným takový čin, neboť je za tak nebezpečný ve vztahu k potenciálnímu spáchání genocidy dle čl. II považován. Jeho důležitost a zároveň nežádoucnost podtrhuje jeho včlenění do čl. 25, odst. 3, písm. e) Římského statutu Mezinárodního trestního soudu, kam byl *expressis verbis* přijat, a zůstává tak jako jediný ze zvláštních forem spáchání genocidia do budoucna svébytně zachován.

Uvědomme si, v čem však přímé a veřejné podněcování přesně spočívá. Jako první jej interpretoval Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu v případě *Akayesu*, přičemž je třeba podotknout, že právě při genocidě ve Rwandě hrálo násilí Hutuské většiny zmanipulované širokospektrovou propagandistickou kampaní zásadní roli.²¹⁶ Z hlediska podněcování se jedná o snahu vyvolat v posluchačích, čtenářích či jiných příjemcích projevů podněcující osoby úmysl spáchat zločin genocidia, respektive způsobit úplné nebo částečné zničení některé národní, etnické, rasové nebo náboženské skupiny jako takové.

Ve zmíněném prvním případě tribunálu v Arushi, který se týkal přímého a veřejného podněcování ke genocidiu, ICTR vyvodil, že k samotnému spáchání genocidia na základě podněcování dojít nemusí a jedná se tedy o formální zločin, při němž není nutný kauzální nexus mezi projevem podněcovatele a jednáním pachatelů genocidy, které by vyústilo v částečné či úplné zničení chráněných skupin. Jinak řečeno se tedy jedná o jednu z forem, kterou jako předčasně dokonaný zločin mezinárodní právo reprobuje bez nutného účinku, a to z důvodu její závažnosti jako takové.²¹⁷ Její role stejně jako v případě kriminalizování nedokonaných stádií deliktů tedy nepochybně spočívá především v potenciální preventivní funkci.

²¹⁵ IMT, Rozsudek mezinárodního vojenského tribunálu ze dne 1. října 1946, vol. 22, body 547-549.

²¹⁶ K roli hromadných sdělovacích prostředků v rwandské genocidě blíže viz např.: THOMPSON, Allan ed.: *The Media and the Rwanda genocide*. 1. vydání. Londýn: Pluto Publishers. 2007. 480 str.

²¹⁷ ICTR, Prokurátor vs. Jean-Paul Akayesu, ICTR-96-4-T, rozsudek ze dne 2. září 1998, bod 562. Totéž bylo potvrzeno i v případě *Nahimana a spol.* o kterém bude pojednáno dále.

K následnému účinku v podobě samotné genocidy v užším slova smyslu tedy dojít nemusí. Evidujeme však jiné předpoklady, které musí být pro možné konstatování spáchání tohoto specifického předčasně dokonatého zločinu naplněny. Bezpodmínečným prvkem podněcování k spáchání genocidia je jeho *actus reus*, který byl definován rwandským tribunálem jako vyzývání potenciálních pachatelů ke spáchání genocidia projevy nebo hrozbami na veřejných prostranstvích a setkáních či jinými prostředky, jimiž mohou být různé tiskoviny, plakáty a vývěsky či jakákoli audiovizuální produkce.²¹⁸ Jak bylo osvětleno výše, samotný akt spočívá v manifestaci snahy o probuzení úmyslu spáchat genocidium v osobách, kterým jsou projevy určeny, a pokud možno jeho následné faktické spáchání těmito osobami.

Zároveň však musí být přítomna *mens rea*, kterou opět v případě *Akayesu* senát prvního stupně v návaznosti na *actus reus* formuloval takto: „*Subjektivní stránka zločinu přímého a veřejného podněcování k spáchání genocidia spočívá v úmyslu přímo vyvolat či přimět třetí osobu k spáchání genocidia. [...] ten, kdo podněcuje spáchání genocidy je sám nezbytně veden speciálním genocidním úmyslem: tedy zničit úplně nebo částečně některou národnostní, etnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu jako takovou.*“²¹⁹ Oproti debatám týkajícím se úmyslu při účastenství na genocidiu je zjevné, že panuje shoda na faktu, že u pachatele do určité míry nezávislého zločinu přímého a veřejného podněcování ke spáchání genocidia musí být přítomen *dolus specialis* vlastní zločinu genocidia jako takovému.²²⁰

Tato modalita zločinu genocidia v širším slova smyslu je charakterizována dvěma přívlasky jako jednání přímé a veřejné. Rovněž tyto vykládá prvostupňový senát rwandského tribunálu, a to v souladu s interpretací Komise pro mezinárodní právo obsaženou v návrhu Kodexu zločinů proti míru a bezpečnosti světa.²²¹ S ohledem na požadavek veřejnosti stanoví pluralitu posluchačů na veřejném setkání či neohrazený počet příjemců sdělení z řad široké veřejnosti, jimž je komunikováno prostřednictvím hromadných sdělovacích prostředků. V podmínkách

²¹⁸ Ibid.: bod 559.

²¹⁹ Ibid.: bod 560:

„*L'Élément moral du crime d'incitation directe et publique à commettre le génocide réside dans l'intention de directement amener ou provoquer autrui à commettre un génocide. [...] celui qui incite à commettre le génocide est lui-même forcément animé de l'intention spécifique au génocide : celle de détruire en tout ou en partie un groupe national, ethnique, raciale ou religieux comme tel.*“

²²⁰ Potvrzeno v dalších případech. Např.: ICTR, Prokurátor vs. Georges Ruggiu, ICTR-97-32-T, rozsudek ze dne 1. června 2000, bod 14; ICTR, Prokurátor vs. Juvénal Kajelijeli, ICTR-98-44A-T, rozsudek ze dne 1. prosince 2003, bod 854.

²²¹ Návrh Kodexu zločinů proti míru a bezpečnosti lidstva. In: Ročenka Komise pro mezinárodní právo; Zpráva Komise Valnému shromáždění k pracím svého čtyřicátého osmého zasedání. *Annuaire de la Commission du Droit international ; Rapport de la Commission à l'Assemblée générale sur les travaux de sa quarante-huitième session*. Díl II., druhá část. 1996 – komentář k čl. 2, bod 16.

reality post-koloniální Rwandy s vysokou mírou negramotnosti obyvatelstva se jednalo jak o televizní, ale zejména o rozhlasové vysílání. Takové veřejné šíření genocidní kampaně umožní v první řadě přesvědčení jednotlivého pachatele, ale zároveň i zvýší pravděpodobnost skupinového nadšení pro sdílený genocidní úmysl a vyvolání následného davového násilí na cílené skupině, o jejíž zničení podněcující iniciátoři usilují.²²² Za důležitý aspekt je tedy možné označit tendenci ovlivnění předem neurčeného množství adresátů, kteří se mohou ve větším rozsahu podílet na činech, které představují formy spáchání zločinu genocidia podle čl. II Úmluvy z roku 1948.

Pro vymezení přímosti podněcování přichází prvoinstanční rozsudek v případě *Akayesu* opět souznící s výkladem Komise pro mezinárodní právo s formulací požadavku bezprostřední formy. Pachatel výslovně vyzývá třetího ke spáchání genocidního činu. Nepřímý či vágní návrh by sám o sobě na naplnění skutkové podstaty tohoto zločinu nestačil.²²³ Na druhou stranu pachatelé obvykle nevolají po spáchání genocidy explicitně. Často se uchylují k užívání eufemismů, jinotajů a či něčeho, co by se dalo označit jako kódová řeč. Zásadní však v tomto kontextu je, že takový projev přese všechno nenechává jeho adresáty na pochybách ohledně jeho skutečného významu. Smysl je tedy neomylně sdělen a potenciální pachatelé formě projevu rozumí.²²⁴ Je tedy pochopitelně třeba vycházet z kontextu daného projevu, rovněž ale i řeči, ve které je vyjádřen, jakož i všeobecných souvislostí situace, ve které je formulován.²²⁵

Zmiňme v této souvislosti další ze známých rwandských případů úzce svázaný s tímto fenoménem, který bývá označován jako *proces s médii*.²²⁶ Hranice mezi nenávistnými projevy²²⁷ a samotným činem dle čl. III, písm. b) Úmluvy nejsou vždy vyznačeny zcela ostře. Tribunál v tomto směru vymezil jako markantní prvek podněcování ke genocidiu vyzývání publika k akci proti chráněné skupině.²²⁸ Další z dělicích linií může být element úmyslu, tedy otázka, kam původce takovým projevem míří. Pokud jím sleduje jen vyjádření svého názoru, který nemá vyvolat v příjemcích další reakci, či se jedná pouze o rozšíření pohoršení či nenávisli, může se

²²² Ibid.: str. 26 a násl., zvl. pozn. 4.

ICTR, Prokurátor vs. Jean-Paul Akayesu, ICTR-96-4-T, rozsudek ze dne 2. září 1998, bod 555 a násl.

ICTR, Prokurátor vs. Juvénal Kajelijeli, ICTR-98-44A-T, rozsudek ze dne 1. prosince 2003, bod 851.

či ICTR, Prokurátor vs. Éliezer Niyitegeka, ICTR-96-14-T, rozsudek ze dne 16. května 2003, bod 43.

²²³ ICTR, Prokurátor vs. Akayesu (opak. cit.), bod. 557.

²²⁴ Za instruktivní se dají považovat výroky tehdejšího rwandského předsedy vlády Jeana Kambandy, ale i jiných protagonistů genocidy ve Rwandě, kteří k označení Tutsiů používali v pejorativním kontextu různé výrazy jako kupř. „švábí“ či „psi“. Blíže viz ICTR, Prokurátor vs. Jean Kambanda, ICTR-97-23-T, rozsudek ze dne 4. září 1998.

²²⁵ ICTR, Prokurátor vs. Akayesu (opak. cit.), bod. 557 a násl.

²²⁶ V originále označován jako „*media case*“ či „*procès des médias de la haine*“.

²²⁷ Označovány jako „*hate speech*“ či „*discours de haine*“.

²²⁸ ICTR, Prokurátor vs. Ferdinand Nahimana, Jean-Bosco Barayagwiza, Hassan Ngeze, ICTR-99-52-A, rozsudek ze dne 28. listopadu 2007, bod 692.

jednat o nějaký z činů trestných podle vnitrostátního práva²²⁹ či nepřekročit hranici trestní či administrativně právní odpovědnosti vyžadující jakýkoli postih.²³⁰ Dále by se mohlo jednat i o účastenství ve formě pomoci ve smyslu usnadnění a podpory pachatelů bez dalšího, u kterého je však vynucován účinek takového jednání. Pokud však k předmětnému projevu pachatele vede úmysl vyvolat následné celkové nebo částečné zničení chráněné skupiny jako takové, je již třeba je klasifikovat jako genocidium.²³¹

2.2.3 Pokus spáchání genocidia

Pokus spáchání představuje v rámci struktury definice genocidia čin, kterým je možné genocidium spáchat, byť se jedná o nedokonání tohoto zločinu z hlediska jeho vývoje. Jinými slovy tedy je možné pouhým pokusem naplnit skutkovou podstatu této formy genocidia v širším slova smyslu. Proto se v pojetí Úmluvy a statutů obou mezinárodních trestních tribunálů jedná o předčasně dokonáný zločin.

Je třeba na tomto místě podotknout, že pokus spáchání genocidia nebyl v judikatuře *ad hoc* tribunálů OSN vůbec reflektován a nebyl z něj uznán vinným ani jeden pachatel. Tyto tribunály byly ze své podstaty vytvářeny *ex post* pro situace, ve kterých k porušování kogentních lidskoprávních pravidel již došlo. Co platí o rwandském tribunálu stoprocentně, platí i o Mezinárodním trestním tribunálu pro bývalou Jugoslávii, byť v době zřízení tohoto orgánu rezolucí Rady bezpečnosti OSN ještě probíhala válka v Bosně a např. k událostem července 1995 ve Srebrenici mělo teprve dojít. Tak jako tak skutková situace v těchto případech logicky vedla k jiným formám trestání genocidia.

Mimo jiné z těchto důvodů se již v návrhu Kodexu zločinů proti míru a bezpečnosti lidstva²³² a později v Římském statutu Mezinárodního trestního soudu neobjevuje pokus jakožto emblematický čin, který by svědčil pouze zločinu genocidia, nýbrž je tento fenomén začleněn do širší koncepce vývojového stádia zločinů podle mezinárodního práva. Takto je v čl. 25, odst. 3, písm. f) Římského statutu formováno obecné pojetí pokusu jakožto vykonání činu zahajujícího zásadním způsobem naplňování skutkové podstaty zločinu, přičemž však tento zločin není

²²⁹ V prostředí České republiky typicky ve formě podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod podle §356 zákona 40/2009 Sb., trestní zákoník.

²³⁰ ICTR, Prokurátor vs. Nahimana a spol., alias „*proces s médii*“ (opak. cit.), ICTR-99-52-A, bod 692.

²³¹ STAHN, Carsten. *A Critical Introduction to International criminal law*. 1. vydání. Cambridge: Cambridge University Press. 2019. str. 49. Pro odlišný pohled viz např. FYFE, Shannon. Tracking Hate Speech Acts as Incitement to Genocide in International Criminal Law. *Leiden Journal of International Law*, 2017, roč. 30, č. 2, str. 523–548.

²³² Návrh Kodexu zločinů proti míru a bezpečnosti lidstva (opak. cit.), v souvislosti k čl. 2.

dokonán bez ohledu na úmysl pachatele. Pokud k zanechání v pokračování takového jednání však dojde dobrovolně a zcela či potenciální pachatel jinak zmaří jeho dokonání, trestní odpovědnost zaniká.²³³ Jinými slovy tedy k pokusu spáchání zločinu genocidia může jistě docházet budoucnu, avšak ICC jej bude stíhat podle obecné úpravy společné zločinům jeho *ratione materie*.

2.2.4 Účastenství na genocidiu

Poslední z forem možného spáchání zločinu genocidia, které za trestné označuje čl. III Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia, je účastenství na genocidiu. Význam účastenství a jeho explicitního zařazení do definice genocidia s ostatními modalitami implikuje snahu mezinárodního společenství o stíhání a trestání všech forem takto závažného deliktu, a to včetně těch, kdy dochází k jeho páchání při pluralitě pachatelů. Již z předchozího výkladu ale i z logiky věci samé je jasné, že spáchání genocidia za účasti více než jedné osoby, která by měla nést trestní odpovědnost, je pravidelnou podobou skutků, které směřují před orgány mezinárodní trestní justice. Jako účastenství tedy obecně vzato můžeme vidět fenomén vedlejšího či také sekundárního pachatelství, které spočívá v aktivním či pasivním napomáhání a usnadňování spáchání činu primárním pachatelem v širokém slova smyslu.²³⁴

Fakt plurality osob, které se podílejí přímo či nepřímo na spáchání zločinu genocidia, nezbytně vyvolává otázku míry odpovědnosti každého jednoho z participantů. Jinak řečeno – kdo je hlavním pachatelem genocidia jako takového a kdo je „pouze vedlejším“ účastníkem na tomto zločinu? Vše pochopitelně závisí na individuálním případě, ale je možné vysledovat určitý nepoměr mezi aktéry, kteří jsou v rámci řetězce zapojených osob blíže fyzickému vykonání předmětných skutků oproti jedincům, kteří často hrají důležitější roli organizátorů či iniciátorů genocidních kampaní, kteří ovšem stojí výše v hierarchii pomyslného žebříčku a zároveň i dále od samotného činu. Je tedy třeba cílit i na tyto osoby, které se mohou stát účastníky těchto otřesných zločinů, neboť jak poznamenává ICTY v případě *Tadić*: „[...] z hlediska subjektivní stránky je takové účastenství zřídka méně závažné či odlišné od osob, které takové činy skutečně provedly.“²³⁵

²³³ Římský statut Mezinárodního trestního soudu, čl. 25, odst. 3., písm. f).

²³⁴ SCHABAS, William A. *Genocide in International Law: The Crime of Crimes* (opak. cit.). str. 340.

²³⁵ ICTY, Prokurátor vs. Duško Tadić, ICTY-94-1-T, rozsudek ze dne 15. července 1999, bod 191:

„[...] sur le plan de l'élément moral, la gravité d'une telle participation est rarement moindre – ou différente – de celle des personnes ayant effectivement exécuté les actes visés.“

Tato otázka ovšem vyvolala rozpory i mezi samotnými soudci *ad hoc* trestních tribunálů, kdy se např. v případě *Sylvestra Gatumbitsiho* nemohli členové odvolacího senátu ICTR shodnout na koncepci účastenství oproti spáchání zločinu v roli hlavního pachatele. Zatímco někteří soudci včetně předsedajícího Shahabuddeena volali po širším pojetí primárního pachatele, který může naplnit skutkovou podstatu zločinu jako pachatel bez přímé účasti na místě spáchání a fyzickém útoku, ostatní tento široký přístup odmítli, a to včetně Theodora Merona.²³⁶ V již zmiňovaném případě *Krstić* se rovněž ICTY zabýval pachatelstvím podezřelého generála Krstiće, kdy jej nejprve v prvoinstančním rozsudku uznal vinným ze zločinu genocidia jakožto proponenta bosenskosrbské armády v dané oblasti, který hrál důležitou koordinační roli při spáchání genocidního masakru, přestože nebyl strůjcem genocidního plánu směřujícímu ke zničení bosenských muslimů ve Srebrenici.²³⁷ Oproti tomu odvolací senát se s takovýmto výkladem neztotožnil a překvalifikoval zapojení generála Krstiće na pouhé účastenství, respektive pomoc a napomáhání.²³⁸

S touto otázkou však souvisí ještě rozsáhlejší problematika pojetí účastenství zločinu genocidia jakožto zvláštního případu účastenství na spáchání zločinů podle mezinárodního práva. Účastenství na zločinu genocidia, tak jak je obsaženo v čl. III, písm. e) Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia, bylo přijato spolu s ostatními činy trestnými dle tohoto článku i *expressis verbis* do statutů mezinárodních *ad hoc* trestních tribunálů OSN. Statut Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii a Statut Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu však také obsahují obecnou formu účasti na spáchání zločinů v jejich jurisdikci označenou jako pomoc a napomáhání v čl. 7, odst. 1), respektive čl. 6, odst. 1).²³⁹ Tato mnohost trestné součinnosti ve vztahu ke genocidiu musela zaručeně vést k určitým nejasnostem při kvalifikaci tohoto zločinu a potřebě interpretačního vyjasnění v rozhodovací praxi. Nelze však říci, že by byly neshody o koncepcích účastenství zcela uspokojivě během působení trestních tribunálů zahlazeny.

²³⁶ ICTR, Prokurátor vs. Sylvestre Gatumbitsi, ICTR-2001-64-A, rozsudek ze dne 7. července 2007. Separátní stanovisko soudce Mohameda Shahabuddeena str. 75 a násl.; Separátní stanovisko Soudce Wolfganga Schomburga str. 100 a násl.; Disentní stanovisko Soudce Theodora Merona str. 116.

²³⁷ ICTY, Prokurátor vs. Radislav Krstić, ICTY-98-33-T, rozsudek ze dne 2. srpna 2001, bod 644.

²³⁸ ICTY, Prokurátor vs. Radislav Krstić, ICTY-98-33-A, rozsudek ze dne 19. dubna 2004, bod 135-144. Za zmínku stojí, že personální složení tohoto senátu bylo téměř shodné se složením odvolacího senátu v případě Gatumbitsi.

²³⁹ Tato forma individuální trestní odpovědnosti v angl. originále označována jako „*aiding and abetting*“ a ve fr. originále jako „*l'aide et l'assistance*“ konstituuje trestní odpovědnost osoby, která zločin *ratione materie* pomohla či napomáhala jinak spáchat, oproti ostatním explicitně uvedeným formám naplánování, návodu, rozkazu či samotného spáchání, a to v rámci osnování, přípravy nebo exekuce takového činu.

Statut mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii, čl. 7, odst. 1). Statut mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu čl. 6, odst. 1).

Pregnantně ilustruje tuto složitou tematiku přístup rwandského tribunálu v případě *Akayesu*, ve kterém se prvoinstanční senát ve svém meritorním rozhodnutí pokusil prezentovat obě tyto uvedené ustanovení jakožto konstituující odlišné druhy účastenství. *Actus Reus* účastenství ve formě pomoci, respektive určité morální podpory může být dle senátu spáchán i pasivní formou nekonání nebo zdržení se konání, zato účastenství specifické pro genocidium je *a contrario* dle výkladu senátu možné naplnit pouze komisivně.²⁴⁰ Důležitější je však *mens rea*, kterou rozlišuje prvoinstanční senát z hlediska nutnosti naplnění genocidního *doli specialis*. Pomoc a napomáhání zločinu genocidia musí být pokryty speciálním úmyslem zničit zcela nebo částečně chráněnou skupinu jako takovou, zatímco v případě účastenství náležející explicitně ke zločinu genocidia se nemusí účastník na rozdíl od hlavního pachatele účastnit nutně s takovýmto úmyslem. V tomto ohledu se odvolává ICTR na rozsudek prvostupňového izraelského soudu v případě Adolfa Eichmanna.²⁴¹

Zde se otvírá celá debata nad otázkou úmyslu účastníka takového činu a jeho sdílení s ostatními pachateli oproti pouhé znalosti úmyslu pachatelů a její případné dostatečnosti k potenciálnímu naplnění skutkové podstaty zločinu genocidia. Předem je třeba předeslat, že tato otázka není spolehlivě v doktríně a bohužel ani v judikatuře jednoznačně zodpovězena. V již zmiňovaném případě *Krstić* bylo spáchání zločinu genocidia překvalifikováno na pomoc a napomáhání při zločinu genocidia, jakožto formy účastenství na genocidě ve Srebrenici právě z důvodu, že generál Krstić měl znalost o úmyslech pachatelů, avšak genocidní úmysl u něj prokázán nebyl.

Ve stejném případě je rovněž usuzováno, že účastenství jakožto modalita genocidia dle čl. III písm. e) Úmluvy zahrnuje i pomoc a napomáhání, a tedy tvoří jakési společné účastenství na zločinu genocidia, které se překrývá s obecným účastenstvím na zločinech spadajících do jurisdikce haagského tribunálu.²⁴² Z tohoto odvolacího rozsudku vychází rozhodnutí ve věci *Ntakirutimana*, kde se ICTR vymezuje vůči formám účastenství na genocidě, které by přesahovaly pomoc a napomáhání. Dle výkladu odvolacího senátu tribunálu v Arushi tedy ostatní formy účastenství vyžadují genocidní úmysl rovněž i tohoto účastníka.²⁴³ Ve šlépějích úvah z uvedených

²⁴⁰ ICTR, Prokurátor vs. Jean-Paul Akayesu, ICTR-96-4-T, rozsudek ze dne 2. září 1998, bod 548.

²⁴¹ Ibid.: bod 542 a násl.

²⁴² ICTY, Prokurátor vs. Radislav Krstić, ICTY-98-33-A, rozsudek ze dne 19. dubna 2004, bod 141 a násl.

²⁴³ ICTR, Prokurátor vs. Elizaphan a Gérard Ntakirutimanovi, ICTR-96-10-A a ICTR-96-17-A, rozsudek ze dne 13. prosince 2004, bod 500.

rozsudků dále pokračovaly mezinárodní tribunály OSN,²⁴⁴ které se nakonec upevnily v pojetí překrytí obou ustanovení, byť Mezinárodní soudní dvůr se vyjádření k otázce subjektivní stránky účastenství na genocidě ve svém případě *Aplikace Úmluvy o zabránění a trestání genocidy* vyhnul.

Problematika účastenství na zločinu genocidia je velice inspirativní a různé názory odborníků na její uchopení mezinárodními *ad hoc* tribunály vyvolávají další zájem na jejím prozkoumání.²⁴⁵ Řešení zvolené na kodifikační konferenci v Římě, které zbavuje statut Mezinárodního trestního soudu duplicitu ustanovení o účastenství na zločinu genocidia, jistě do určité míry představuje krok k zjednodušení aplikace konkrétních ustanovení, avšak není samospasné a do budoucna se nepochybně můžeme těšit na další vývoj v této oblasti.

²⁴⁴ Dále viz např. ICTY, Prokurátor vs. Momčilo Krajišnik, ICTY-00-39-T, rozsudek ze dne 27. září 2006, bod 865. V případě Slobodana Miloševiče se vzhledem k jeho úmrtí v průběhu procesu ke konečnému výkladu v rozsudku nedospělo.

²⁴⁵ Blíže viz např. JØRGENSEN, NINA H.B.: Complicity in Genocide and the Duality of Responsibility." In SWART, Bert. ZAHAR, Alexander. SLUITER, Göran (ed.). *The Legacy of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia*. 1. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2011, str. 247-274; či ZAHAR, Alexander. SLUITER, Göran. *International Criminal Law: A Critical introduction*. 1. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2008, str. 181 a násl.

Závěr

Zločin genocidia je jedním ze základních instrumentů mezinárodního práva směřující proti porušování základních lidských práv, jako je především právo na život, nedotknutelnost a osobní integritu jedince, respektive skupiny jedinců. Jako takový spolu se zločiny proti lidskosti představuje přesah práva lidských práv a mezinárodního práva trestního. Tyto dva delikty spolu s válečnými zločiny a zločinem agrese tvoří soubor zločinů dle mezinárodního práva, které charakterizuje útok na hodnoty uznávané celým mezinárodním společenstvím, jež jsou chráněny normami kogentní povahy.

Náležitost zločinu genocidia do předmětné množiny je opodstatněna kogentním charakterem tohoto institutu, který potvrdil opakovaně i Mezinárodní soudní dvůr. Za explicitní vyjádření závazných obyčejových pravidel, která zločin genocidia konstituují, je považována Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia z roku 1948. Definice obsažená v člancích II a III této Úmluvy je všeobecně přijímána, jako taková byla přijata do statutů mezinárodních trestních tribunálů OSN a dá se proto považovat za standardizovanou. Právě tyto trestní tribunály její interpretací a aplikací dotvořily koncepci zločinu genocidia v jeho dnešní podobě. Mezinárodní trestní soud, který až na konstrukci některých dalších forem spáchání genocidia přijal tuto definici za svou, může nyní navázat na práci svých *ad hoc* předchůdců a dále formovat zločin genocidia v 21. století.

V samotném textu stati následujícím po první úvodní kapitole se autor kromě nastínění historického vývoje, koncepce zločinů podle mezinárodního práva a ukotvení zločinu genocidia v konvencionálních i obyčejových normách mezinárodního práva veřejného zaměřil především na obecné definiční znaky tohoto zločinu. Dalšími neméně důležitými termíny, kterým byla věnována pozornost jsou pojmy genocidního úmyslu, chráněné skupiny, jejího zničení jako celku nebo části a rovněž význam spáchání činů směřujících proti skupině jako takové.

Kladouc si za úkol popis definice zločinu genocidia v jeho celistvosti následoval ve třetí kapitole zevrubný rozbor objektivní stránky, která spolu se subjektivní stránkou a distinktivními prvky definice tvoří neoddělitelné součásti tohoto svébytného institutu. Jednotlivé objektivní formy spáchání zločinu genocidia spolu se specifickými způsoby naplnění jeho skutkových podstat představují další z úhelných kamenů definice, neboť spáchání genocidia bez samotných činů, které by ke zničení skupin chráněných tímto institutem měly vést, si zajisté nelze představit. Krom rozličných faktických forem naplnění skutkové podstaty vyplývajících z judikatury mezinárodních trestních tribunálů byla tato problematika rozebrána i za využití příkladu sexuálních a genderově motivovaných činů.

Z pohledu cíle spočívajícího v komplexním popisu integrálních součástí definice zločinu genocidia v konturách rozsahu diplomové práce si na základě obsažení všech elementárních prvků daného institutu autor práce dovoluje mít za to, že tento byl naplněn. Rovněž i díky začlenění některých sounáležících aspektů tedy snad může tato práce sloužit jako kompaktní zdroj poznatků o zločinu genocidia pro ty, jež jej mohou využít jako odrazový můstek k dalšímu bádání.

Nadstavbou rozboru pozitivně právního vyjádření norem spojených se zločinem genocidia budiž rozsáhlý prostor věnovaný rozsudkům a dalším rozhodnutím mezinárodních trestních institucí, jejichž význam pro rozvoj institutu genocidy je nepřehlédnutelný. Vyjma prezentace uznávaných postulátů vyvěrajících z všeobecně známých případů ICTY a ICTR se autor uchyluje k zapojení poslední judikatury těchto tribunálů, jakož i vytknutí relevantních aspektů řešení situace v Dárfúru ze strany Mezinárodního trestního soudu.

Nadto si v souvislosti s případem *al-Bašír* autor dovoluje vyvodit určité závěry týkající se příkladně kontextuálního a dalších prvků subjektivní stránky zločinu genocidia. Ke zmíněnému případu bývalého súdánského prezidenta, který se stal prvním jedincem obviněným ze zločinu genocidia ze strany ICC, zaobírá zdrženlivý postoj. Autor této práce má za to, že *a priori* nelze vyžadovat kontextuální prvek obsažený ve Znacích skutkových podstat jakožto další ze součástí definice zločinu genocidia, neboť je neslučitelný s obvyčejovou podobou této definice. Pokud však mělo být záměrem tvůrců a smluvních stran Římského statutu omezit jurisdikci Mezinárodního trestního soudu tímto směrem, pak se jako vhodnější jeví obsažení požadavku tohoto prvku přímo v čl. 6 statutu a nikoli jeho pouhé připojení v derivovaném dokumentu nad rámec ustanovení samotné mezinárodní smlouvy.

Rovněž dále odmítá implicitní preferenci objektivního pojetí chráněných skupin, jelikož tento přístup se ukázal jako problematický již při stíhání pachatelů genocidy ve Rwandě, přičemž nekončící globalizace a určitá míra rozostření tradičních představ o identitě jednotlivců dle názoru autora zákonitě povede k nutnosti jeho přehodnocení a zaujetí pozic subjektivního pojetí. Vzhledem k faktu, že se tato jediná situace prozatím zastavila ve fázi vydání odpovídajících zatýkacích rozkazů, není vyloučeno, že se přístup Mezinárodního trestního soudu bude dále vyvíjet.

Ve vztahu k již zmíněné problematice chráněných skupin, jakožto předmětu zločinu genocidia, se autor zamýšlí nad adekvátností zavedeného okruhu těchto množin osob, potažmo přímo spekuluje nad jeho rozšířením. V souvislosti s vybraným dílčím zaměřením práce kontempluje nad hypotetickou možností zařazení souborů potenciálních obětí definovaných jejich genderem a sexuální orientací. Na základě zhodnocení *travaux préparatoires* Úmluvy o zabránění

a trestání zločinu genocidia spolu s relevantní judikaturou mezinárodních trestních institucí přichází k závěru, že čtveřice skupin chráněných konvencionálními jakož i obyčejovými pravidly mezinárodního práva není jedinou možnou variantou uspořádání lidských společností, jež mohou představovat předmět ochrany tohoto právního institutu. Za předpokladu faktických útoků proti koherentně definované skupině osob usilujících o její celkovou či částečnou likvidaci, za jaké by mohla být potenciálně považována kupř. kampaň vedená proti homosexuálům v Čečensku, nevidí autor práce důvodu, proč by této skupině měla být upírána srovnatelná ochrana. Realita stávajícího pohledu velké části světové veřejnosti na sexuální menšiny se s nadějí na jejich začlenění do *chapeau* definice genocidia do značné míry rozchází, což však neubírá na obecné relevanci daného závěru. Bez ohledu na tento příklad totiž jistě existuje množství dalších odlišně definovaných ohrožených skupin, jako mohou být osoby s různými formami postižení či menšiny politické a sociální.

Co se dále týká sexuálních a genderově motivovaných činů, autor si dovoluje za ilustrativní označit postupné prosazování jednání zahrnujících formy sexuálního násilí do jednotlivých forem skutkových podstat zločinu genocidia v judikatuře mezinárodních soudních institucí. Dle názoru autora se jedná o typický příklad naplnění úlohy soudních orgánů, která směřuje mimo jiné k zacelení mezer v právu či alespoň ozřejmění nevyjasněných míst. V tomto ohledu se tedy může definice zločinu genocidia ve své detailní podobě dále progresivně vyvíjet i v 21. století.

Po evaluaci naplnění některých dílčích cílů autor přichází ke zhodnocení správnosti samotné hypotézy této diplomové práce, která zní: „*Definice zločinu genocidia v podobě, v které ji rozvinula judikatura mezinárodních trestních institucí, odpovídá potřebám 21. století.*“ Na okraj je třeba uvést, že při rozhodování autor vychází jak ze stavu ustálené rozhodovací praxe mezinárodní justice minulého období, tak i především výše rozpracovaných závěrů vycházejících do značné míry z recentní judikatury a na ni reagující doktríny.

Na základě zjištění v daném obsahu a rozsahu práce vedou nabyté poznatky autora k příklonu k zamítavému postoji vůči takto formulované hypotéze. Soubor konkrétních prvků zvažujících dostatečnost aktuálního znění definice zločinu genocidia dotvořeného judikaturou mezinárodních trestních institucí se ve vnímání autora převažuje na stranu nutnosti rozšíření a potenciálně i úpravy zažité definice. Kromě dlouhodobých nedostatků této definice, za jeden z nich lze kupříkladu nyní více než kdy jindy považovat i koncept chráněných skupin a jejich enumerativní výčet, se přidávají i nové prvky, jež mohou představovat pro definici v současné podobě nepřekonatelné překážky. Do kategorie problematických momentů spojených s obrazem definice vytvořeným dosavadní judikaturou může spadat např. nevyjasněnost výše zmíněného

kontextuálního prvku, další objektivizace chráněných skupin či otázka účastenství na genocidii, do něž zasáhla změna koncepce při přijetí Římského statutu.

Autor připouští, že nezanedbatelná část potíží spojených se stavem institutu genocidia je dozajista překonatelná cestou výkladu pokud možno konzistentní rozhodovací praxe Mezinárodního trestního soudu a dalších soudních institucí. Pokud by však nemělo z geopolitických či jiných důvodů docházet k další genezi tohoto institutu judikaturní formou, je možné, že se blíže potvrdí určitá míra nevhodnosti dosavadní definice genocidia a souvisejících aspektů.

Jako poslední úvaha naznačující nedostatky definice zločinu genocidia na počátku třetí dekády 21. století, již autor v práci nastiňuje v souvislosti s rozšiřováním chráněných skupin, budiž zmíněna tato. V případě nepodchycení dalšího vývoje útoků genocidního typu vůči skupinám obyvatel, které nejsou chráněny standardizovanou definicí zločinu genocidia, lze spekulovat, že se budou ke stíhání analogických deliktů uchýlovat jednotlivé státy frustrované nerealizovatelností úpravy kogentních pravidel mezinárodního práva tak, jak se již děje v případě činů subsumovatelných pod současné skutkové podstaty tohoto zločinu. Za předpokladu překročení obyčejové definice genocidia by však mohlo být toto jednání vyhodnoceno jako mezinárodně protiprávní chování spočívající v porušení mezinárodně právní povinnosti. Tento závěr vycházející z vnitrostátních právních úprav a praxe některých států představuje tedy další dílčí argument v rámci zvoleného konkrétního zaměření práce směřující autora k dalšímu příklonu k vyslovení negativního verdiktu ve směru k adekvátnosti definice genocidia vůči potřebám 21. století. Autor práce si na tomto místě dovoluje stručně shrnout, že na základě výše uvedených zjištění považuje formulovanou hypotézu za nesprávnou.

Na druhou stranu autor výslovně uznává, že existuje řada dalších konkrétních aspektů, kterým se nemohl v rámci rozsahu práce věnovat a které by stály za hlubší analýzu. Tímto prvkem by mohl být typicky koncept tzv. kulturní genocidy.

I přes některé nastíněné výhrady k definici zločinu genocidia a k praxi mezinárodních trestních institucí, považuje autor práce za nezbytné připomenout a podtrhnout, že tento institut hraje nepostradatelnou úlohu na poli stíhání zločinů dle mezinárodního práva. Zkušenost mezinárodních *ad hoc* trestních tribunálů zůstává jednak velkým přínosem lidstvu v boji proti tomuto hrozivému fenoménu, ale zároveň zdviženým prstem upomínajícím, že ani dnes není světové společenství před touto katastrofou uchráněno.

Vzhledem k rozsahu a charakteru krutostí a množství utrpení skrývajícím se pod slovem genocida, které představuje útok na samotnou podstatu lidskosti a lidské sounáležitosti, nesmíme

v boji s touto hrozbou nikdy polevit. Rovněž nesmíme dopustit, aby pachatelé těchto otřesných činů zůstali nepotrestáni. A v neposlední řadě nesmíme na oběti genocid zapomenout, neboť jak napsal laureát Nobelovy ceny míru a přeživší holokaustu Elie Wiesel:

„Zapomenout na mrtvé by znamenalo zabít je podruhé.“²⁴⁶

²⁴⁶ WIESEL, Elie. *Night*. New York City: Hill & Wang, Macmillan Publishers. 2012, str. 14:

„To forget the dead would be akin to killing them a second time.“

Seznam použitých zkratk

Charta OSN	Charta Organizace spojených národů
ICC	Mezinárodní trestní soud <i>(International Criminal Court)</i>
ICTR	Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu <i>(International Criminal Tribunal for Rwanda)</i>
ICTY	Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii <i>(International Criminal Tribunal for former Yugoslavia)</i>
MSD	Mezinárodní soudní dvůr
OSN	Organizace spojených národů
Římský statut	Statut Mezinárodního trestního soudu
SCSL	Zvláštní soud pro Sierra Leone <i>(Special Court for Sierra Leone)</i>
Úmluva	Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia

Seznam použitých zdrojů

1 Seznam použité literatury

AKHAVAN, Payam. *Reducing Genocide to Law: Definition, Meaning, and the Ultimate Crime*. 1. vydání. Cambridge: Cambridge University Press, Cambridge Studies in International and Comparative Law, 2012. ISBN 9780521824415.

BAZYLER, Michael. *Holocaust, Genocide, and the Law: A Quest for Justice in a Post-Holocaust World*. 1. vydání. New York: Oxford University Press, 2016. ISBN 9780195395693.

BRÁZDA, Rudolf. SCHWAB, Jean-Luc. *Cesta růžového trojúhelníku: Nacistická likvidace homosexuálů ve vzpomínkách posledního pamětníka*. 1. vydání. Praha: Paseka, 2012. ISBN 978-80-7432-199-3.

CASSESE, Antonio. ACQUAVIVA, Guido. FAN, Mary. WHITING, Alex. *International Criminal Law: Cases and Commentary*. 1. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2011. ISBN 9780199576784.

CASSESE, Antonio. *The Oxford Companion to International Criminal Justice*. 1. vydání. New York: Oxford University Press Inc., 2009. ISBN 9780199238323.

CRYER, Robert. FRIMAN, Hakan. ROBINSON, Darryl. WILMSHURST, Elizabeth. *An Introduction to International Criminal Law and Procedure*. 2. vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. ISBN 9780511760808.

ČEPELKA, Čestmír. ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní právo veřejné*. 2. vydání. Praha: Academia iuris, C.H. Beck, 2018. ISBN 9788074007217.

DE BROUWER, A.L.M. *Supranational criminal prosecution of sexual violence: The ICC and the practice of the ICTY and the ICTR*. 1. vydání. Antverpy – Oxford: Intersentia, 2005. ISBN 9789050955331.

DE FROUVILLE, Olivier. *Droit international pénal*. 1. vydání. Paříž: Éditions Pedone, 2012. ISBN 978-2-233-00640-0.

FERNANDEZ, Julian. *Droit international pénal*. 1. vydání. Paříž: LGDJ, Lextenso. 2020. ISBN 978-2-275-06326-3.

BELL-FIALKOFF, Andrew. *Etnické čistky*. 1. vydání. Praha: Práh, 2003. ISBN 80-7252-070-9.

HENDRYCH, Dušan a kol. *Právníký slovník*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-059-1.

JANDÁK, Marek. *Arménská genocida: příčiny, průběh a osobní svědectví událostí z let 1915-1922*. 1. vydání. Praha: Epoque, 2018. ISBN 978-80-7557-103-8.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecní část. Zvláštní část.* 6. akt. a dopl. vydání. Praha: Leges, 2017. ISBN 978-80-7502-236-3.

LEMKIN, Raphael. *Axis Rule in Occupied Europe: Laws of Occupation - Analysis of Government - Proposals for Redress.* 1. vydání. Washington, D.C.: Carnegie Endowment for International Peace, 1944.

LHOTSKÝ, Jan. *International Criminal Court: Jurisdiction over Genocide, Crimes against Humanity and War Crimes, including the Legal Regulation of the Crime of Aggression.* 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-6065-4.

ONDŘEJ, J., ŠTURMA, P., BÍLKOVÁ, V., JÍLEK, D., a kol. *Mezinárodní humanitární právo,* 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-185-7.

RUSSELL, Diana E.H. HARMES, Roberta A, (ed.). *Femicide in Global Perspective.* 1. vydání. New York: Teachers College Press, 2001. ISBN 978-0807740477.

SCHABAS, William A., TRIFFTERER, A. Triffterer, O. (ed.). *Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court.* 1. vydání. Baden-Baden: Nomos, 1999.

SCHABAS, William A. *An Introduction to the International Criminal Court.* 6. vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 2020. ISBN 9781108616157.

SCHABAS, William A. *Genocide in International Law: The Crime of Crimes.* 2. vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 2009. ISBN 9780511575556.

STAHN, Carsten: *A Critical Introduction to International criminal law.* 1. vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 2019. ISBN 9781108423205.

STERIO, Milena. SCHARF, Michael, (ed.). *The Legacy of Ad Hoc Tribunals in International Criminal Law: Assessing the ICTY's and the ICTR's Most Significant Legal Accomplishments.* 1. vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 2019. ISBN 978-1108404990.

SVAČEK, Ondřej: *Mezinárodní trestní soud (2005-2017),* 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017. ISBN 978-80-7400-683-8.

SWART, Bert. ZAHAR, Alexander. SLUITER, Göran (ed.). *The Legacy of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia.* 1. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2011. ISBN 9780199573417.

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5.

ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina. ŠPONDROVÁ, Pavla. HAVELKOVÁ, Barbora. *Mužské právo. Jsou právní pravidla neutrální?* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2020. ISBN 978-80-7598-761-7.

ŠTURMA, Pavel a kol. *Konkurující jurisdikce mezinárodních rozhodovacích orgánů,* 1. vydání. Praha: Právnická fakulta Univerzity Karlovy, Vodňář, 2009. ISBN 978-80-87146-19-4.

ŠTURMA, Pavel (ed.) a kol. *Odpověď mezinárodního práva na mezinárodní zločiny*. 1. vydání. Praha: Právnická fakulta Univerzity Karlovy, Nakladatelství Rozkotová, 2014. ISBN 9788087975169.

ŠTURMA, Pavel (ed.). *The Rome statute of the ICC at its twentieth anniversary achievements and perspectives*. 1. vydání. Leiden: Koninklijke Brill, 2019. ISBN 978-90-04-37939-8.

ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0305-5.

THOMPSON, Allan (ed.). *The Media and the Rwanda genocide*. 1. vydání. Londýn: Pluto Publishers, 2007. ISBN 978-0745326252.

WERLE, Gerhard. *Principles of International Criminal Law*. 1. vydání. Haag: T.M.C. Asser Press, 2005. ISBN 9789067041966.

WERLE, Gerhard & JEßBERGER, Florian: *Principles of International Criminal Law*. 4. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2020. ISBN 9780198826859.

WIESEL, Elie. *Night*. 2. vydání. New York City: Hill & Wang, Macmillan Publishers, 2012. ISBN 9781466805361.

ZAHAR, Alexander. SLUITER, Göran. *International Criminal Law: A Critical introduction*. 1. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2008. ISBN 978-0406959041.

2 Seznam použitých odborných článků

CASSESE, Antonio. The Legitimacy of International Criminal Tribunals and the Current Prospects of International Criminal Justice. *Leiden Journal of International Law*, 2012, roč. 25, č. 2.

DONOVAN, Paula. Rape and HIV/AIDS in Rwanda. *The Lancet*, 2002, spec. vyd.

FYFE, Shannon. Tracking Hate Speech Acts as Incitement to Genocide in International Criminal Law. *Leiden Journal of International Law*, 2017, roč. 30, č. 2.

LINGAAS, Carolina: Defining the protected groups of genocide through the case law of international courts. *International Crimes Database Briefs*, 2015, č. 18.

LIPOVSKÝ, Milan: Mezinárodněprávní aspekty popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia dle § 405 TZ. *Jurisprudence*, 2021, č. 4. ISSN 1802-3843.

LUKÁŠEK, L.: Mezinárodní trestní soud – historický vývoj, současný stav a stručný rozbor jeho Statutu. *Právník*, 1999, č. 12.

KARAGIANNAKIS, Magdalini. Case Analysis: The Definition of Rape and Its Characterization as an Act of Genocide – A Review of the Jurisprudence of the International Criminal Tribunals for Rwanda and the Former Yugoslavia. *Leiden Journal of International Law*, 1999, roč. 12, č. 2.

KRESS, Claus: The Crime of Genocide and Contextual Elements: A Comment on the ICC Pretrial Chamber's Decision in the Al Bashir Case. *Journal of International Criminal Justice*, 2009, č. 7.

PIPEK, Jiří. Mezinárodní trestní soud – k některým aspektům Římského statutu. *Trestněprávní revue*, 2004, č. 2. ISSN 1213-5313.

ROGERS, Shayna. Sexual Violence or Rape as a Constituent Act of Genocide: Lessons from the Ad Hoc Tribunals and Prescription for the International Criminal Court. *George Washington International Law Journal*, 2016, roč. 48, č. 265.

RUSSELL-BROWN, Sherrie L. Rape as an Act of Genocide. *Berkeley Journal of International Law*. 2003, roč. 21, č. 2.

SCHABAS, William A. Genocide law in a time of transition: Recent developments in the law of genocide. *Rutgers Law Review*, 2008, roč. 61, č.1.

SCHABAS, William A. Groups protected by the Genocide convention: Conflicting interpretations from the International Criminal tribunal for Rwanda. *ILSA Journal of International & Comparative Law*, 2000, č. 6.

SCHABAS, William A. Was Genocide Committed in Bosnia and Herzegovina? First Judgments of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia. *Fordham International Law Journal*, 2001, roč. 25, č. 23.

SOUTHWICK, Katherine G. Srebrenica as Genocide? The Krstić Decision and the Language of the Unspeakable. *YALE Human Rights. & Development Law Journal*, 2005, roč. 6, č. 8.

ŠTURMA, Pavel. Definice zločinů a další hmotněprávní aspekty v Římském statutu Mezinárodního trestního soudu. *Trestněprávní revue*, 2000, č. 2. ISSN 1213-5313.

ŠTURMA, Pavel. Význam přijetí Statutu Mezinárodního trestního soudu. *Právní rozhledy*, 1999, č. 1. ISSN: 1210-6410

WEISS-WENDT, Anton. The Soviet Union and the Gutting of the UN Genocide Convention. *American Historical Review*, 2019, roč. 124, č. 2. ISSN 1937-5239.

YANG, Suhong. Trial Chamber Case 002/02 Against Nuon Chea and Khieu Samphan (Extraordinary Chambers in the Courts of Cambodia). *International Legal Materials*, 2020, roč. 59, č. 1.

3 Mezinárodní smlouvy a zakládací akty mezinárodních trestních institucí

Charta Organizace spojených národů, *La Charte des Nations Unies*, datum sjednání 26. června 1945, vstup v platnost 24. října 1945.

Římský statut Mezinárodního trestního soudu, datum sjednání 17. července 1998, vstup v platnost 1. července 2002.

Statut mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii, *Statut du Tribunal pénal international pour l'ex-Yougoslavie*. in: Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. S/RES/827 ze dne 25. května 1993.

Dostupný z: https://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_sept09_fr.pdf.

Statut mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu, *Statut du Tribunal pénal international pour le Rwanda*. In: Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. S/RES/955 ze dne 8. listopadu 1994. Dostupné na: [https://undocs.org/fr/S/RES/955\(1994\)](https://undocs.org/fr/S/RES/955(1994)).

Statut Mezinárodního vojenského tribunálu, *Statut du Tribunal militaire international*. Datum sjednání 8. srpna 1945.

Dostupný z: https://www.un.org/fr/genocideprevention/documents/A_CN.4_5-FR.pdf.

Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen, *Convention sur l'élimination de toutes les formes de discrimination à l'égard des femmes*, datum sjednání 18. prosince 1979, vstup v platnost 3. září 1981.

Úmluva o právech dítěte, *Convention relative aux droits de l'enfant*, datum sjednání 20. listopadu 1989, vstup v platnost 2. září 1990.

Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí, *Convention du Conseil de l'Europe sur la prévention et la lutte contre la violence à l'égard des femmes et la violence domestique*, datum sjednání 7. dubna 2011, vstup v platnost 1. srpna 2014. Série smluv Rady Evropy č. 210.

Úmluva o zabránění a trestání terorismu, *Convention pour la prévention et répression de terrorisme*, datum sjednání 16. listopadu 1937.

Dostupné z: https://legal.un.org/avl/pdf/ls/RM/LoN_Convention_on_Terrorism.pdf.

Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia, *Convention pour la prévention et la répression du crime de génocide*. in: Rezoluce Valného shromáždění OSN č. 260 A (III) ze dne 9. prosince 1948, vstup v platnost 12. ledna 1951.

4 Seznam použité judikatury

Distriktní soud města Jeruzalém, Ministr spravedlnosti Státu Izrael vs. Adolf Eichmann, č. 40/61, rozsudek ze dne 11. prosince 1961.

ICC, Prokurátor vs. Omar Hassan Ahmad Al – Bašír, rozhodnutí o prvním zatýkacím rozkazu č. ICC-02/05-01/09-3, ze dne 4. března 2009.

ICC, Prokurátor vs. Omar Hassan Ahmad Al – Bašír, rozhodnutí o druhém zatýkacím rozkazu č. ICC-02/05-01/09-95, ze dne 12. července 2010.

ICJ, Poradní stanovisko Mezinárodního soudního dvora, Výhrady vůči Úmluvě o zabránění a trestání zločinu genocidia, *Réserves à la convention pour la prévention et la répression du crime de génocide, avis consultatif*, poradní stanovisko pro Valné shromáždění ze dne 28. května 1951, C. I. J. Recueil 1951.

ICJ, Rozsudek Mezinárodního soudního dvora ve věci aplikace Úmluvy o zabránění a trestání genocidy (Bosna a Hercegovina vs. Srbsko a Černá hora), *Application de la convention pour la prévention et la répression du crime de génocide (Bosnie-Herzégovine c. Serbie-et-Monténégro)*, rozsudek ze dne 26. února 2007.

ICJ, Rozsudek Mezinárodního soudního dvora ve věci aplikace Úmluvy o zabránění a trestání genocidy (Chorvatsko vs. Srbsko). *Application de la convention pour la prévention et la répression du crime de génocide (Croatie c. Serbie)*, rozsudek ze dne 3. února 2015.

ICJ, Rozsudek Mezinárodního soudního dvora, *Barcelona Traction, Light and Power Company, Limited* (Španělsko vs. Belgie), *Barcelona Traction, Light and Power Company, Limited*, (Belgique c. Espagne) *arrêt*, rozsudek ze dne 5. února 1970, C.I.J. Recueil 1970.

ICJ, Rozsudek Mezinárodního soudního dvora ve věci Otázek týkajících se povinnosti stíhat nebo vydat (Belgie vs. Senegal), *Questions concernant l'obligation de poursuivre ou d'extrader* (Belgique c. Sénégal), C.I.J Recueil 2012, rozsudek ze dne 20. července 2012.

ICTR, Prokurátor vs. Jean-Paul Akayesu, ICTR-96-4-T, rozsudek ze dne 2. září 1998.

ICTR, Prokurátor vs. Ignace Bagilishema, ICTR-95-1A-T, rozsudek ze dne 7. června 2001.

ICTR, Prokurátor vs. Sylvestre Gatumbitsi, ICTR-2001-64-A, rozsudek ze dne 7. července 2007.

ICTR, Prokurátor vs. Juvénal Kajelijeli, ICTR-98-44A-T, rozsudek ze dne 1. prosince 2003.

ICTR, Prokurátor vs. Juvénal Kajelijeli, ICTR-98-44-A, rozsudek ze dne 23. května 2005.

ICTR, Prokurátor vs. Jean Kambanda, ICTR-97-23-T, rozsudek ze dne 4. září 1998.

ICTR, Prokurátor vs. Clément Kayishema & Obed Ruzindana, ICTR-95-1-T, rozsudek ze dne 21. května 1999.

ICTR, Prokurátor vs. Clément Kayishema & Obed Ruzindana, ICTR-95-1-A, rozsudek ze dne 13. prosince 2004.

ICTR, Prokurátor vs. Mikaeli Muhimana, ICTR-95-1B-T, rozsudek ze dne 28. dubna 2005.

ICTR, Prokurátor vs. Alfred Musema, ICTR-96-13-T, rozsudek ze dne 27 ledna 2000.

ICTR, Prokurátor vs. Ferdinand Nahimana, Jean-Bosco Barayagwiza, Hassan Ngeze, ICTR-99-52-T, rozsudek ze dne 3. prosince 2003.

ICTR, Prokurátor vs. Ferdinand Nahimana, Jean-Bosco Barayagwiza, Hassan Ngeze, ICTR-99-52-A, rozsudek ze dne 28. listopadu 2007.

ICTR, Prokurátor vs. Georges Anderson Nderubumwe Rutaganda, ICTR-96-03-T, rozsudek ze dne 6. prosince 1999.

ICTR, Prokurátor vs. Emmanuel Ndindabahizi, ICTR-01-71-A, rozsudek ze dne 15. července 2004.

ICTR, Prokurátor vs. Augustin Ndindiliyimana a spol., ICTR-00-56-T, rozsudek ze dne 20. září 2002.

ICTR, Prokurátor vs. Elizaphan a Gérard Ntakirutimanovi, ICTR-96-10-A & ICTR-96-17-A, rozsudek ze dne 13. prosince 2004.

ICTR, Prokurátor vs. Pauline Nyiramasuhuko a spol., ICTR-98-42-T, rozsudek ze dne 24. června 2011.

ICTR, Prokurátor vs. Pauline Nyiramasuhuko a spol., ICTR-98-42-A, rozsudek ze dne 14. prosince 2015.

ICTR, Prokurátor vs. Eliézer Niyitegeka, ICTR-96-14-T, rozsudek ze dne 16. května 2003.

ICTR, Prokurátor vs. Georges Ruggiu, ICTR-97-32-T, rozsudek ze dne 1. června 2000.

ICTR, Prokurátor vs. Laurent Semanza, ICTR-97-20-T, rozsudek ze dne 15. května 2003.

ICTR, Prokurátor vs. Athanase Seromba ICTR-2001-66-T, rozsudek ze dne 13. prosince 2006.

ICTR, Prokurátor vs. Athanase Seromba, ICTR-2001-66-A, rozsudek ze dne 12. března 2008.

ICTY, Prokurátor vs. Vidoje Blagojević a Dragan Jokić, ICTY-02-60-T, rozsudek ze dne 17. ledna 2005.

ICTY, Prokurátor vs. Radoslav Brđanin, ICTY-99-36-T, rozsudek ze dne 1. září 2004.

ICTY, Prokurátor vs. Goran Jelisić, ICTY IT-95-10-T, rozsudek ze dne 14. prosince 1999.

ICTY, Prokurátor vs. Goran Jelisić, ICTY-95-10-A, rozsudek ze dne 5. července 2001.

ICTY, Prokurátor vs. Radovan Karadžić, ICTY-95-5/18-T, rozsudek ze dne 24. března 2016.

ICTY, Prokurátor vs. Momčilo Krajišnik, ICTY-00-39-T, rozsudek ze dne 27. září 2006.

ICTY, Prokurátor vs. Milorad Krnojelac, ICTY-97-25-T, rozsudek z 15. března 2002.

ICTY, Prokurátor vs. Radislav Krstić, ICTY-98-33-T, rozsudek ze dne 2. srpna 2001.

ICTY, Prokurátor vs. Radislav Krstić, ICTY-98-33-A, rozsudek ze dne 19. dubna 2004.

ICTY, Prokurátor vs. Miroslav Kvočka a spol., ICTY-98-30/1-T, rozsudek ze dne 2. listopadu 2011.

ICTY, Prokurátor vs. Milan Milutinović a spol., ICTY-05-87-T, ze dne 26. února 2009.

ICTY, Prokurátor vs. Zdravko Mucić a spol., ICTY-96-21-T, rozsudek ze dne 16. listopadu 1998.

ICTY, Prokurátor vs. Vujadin Popović, ICTY-05-88-A, rozsudek ze dne 10. června 2010.

ICTY, Prokurátor vs. Emir Stakić, ICTY-97-24-T, rozsudek ze dne 31. července 2003.

ICTY, Prokurátor vs. Emir Stakić, ICTY-97-24-A, rozsudek ze dne 22. března 2006.

ICTY, Prokurátor vs. Milomir Stakić, ICTY-97-24-T, rozsudek ze dne 31. července 2003.

ICTY, Prokurátor vs. Milomir Stakić, ICTY-97-24-A, rozsudek ze dne 22. března 2006.

ICTY, Prokurátor vs. Pavle Strugar, ICTY-01-42-T, rozsudek ze dne 31. ledna 2005.

ICTY, Prokurátor vs. Duško Tadić, ICTY-94-1-T, rozsudek ze dne 15. července 1999.

ICTY, Prokurátor vs. Zdravko Tolimir, ICTY-05-88/2-A, rozsudek ze dne 8. dubna 2015.

IMT, Rozsudek mezinárodního vojenského tribunálu ze dne 1. října 1946, vol. 22.

MICT, Prokurátor vs. Radovan Karadžić, MICT-13-55-A, rozsudek ze dne 20. března 2019.

MICT, Prokurátor vs. Ratko Mladić, MICT-13-56-A, rozsudek ze dne 8. června 2021.

Nejvyšší soud Polské republiky, Prokurátor vs. Rudolf Franz Ferdinand Höss, rozsudek ze dne 2. dubna 1947, in: United Nations Law Reports of Trial of War Criminals, Volume VII, příp. č. 38.

Nejvyšší soud Státu Izrael, Ministr spravedlnosti Státu Izrael vs. Adolf Eichmann, č. 366/61, ze dne 29. května 1962.

TWC, Spojené státy americké vs. Karl Brandt a spol., rozsudek ze dne 10. března 1948, in: *Trials of War criminal before the Nuernberg Military Tribunals*, Vol. I. a II.

TWC, Spojené státy americké vs. Ulrich Greifelt a spol., rozsudek ze dne 10. března 1948, in: *Trials of War criminal before the Nuernberg Military Tribunals*, Vol. IV.

5 Oficiální publikace orgánů mezinárodních organizací a vnitrostátních institucí

Mezitímní Zpráva Komise expertů založené na základě rezoluce Rady bezpečnosti č. 780/1992, *Interim Report of the Commission of Experts Established Pursuant to Security Council Resolution 780*, U.N. Doc. S/25274, zpráva ze dne 26. ledna 1993.

Návrh Kodexu zločinů proti míru a bezpečnosti lidstva, in: Ročenka Komise pro mezinárodní právo; Zpráva Komise Valnému shromáždění k pracím svého čtyřicátého osmého zasedání, *Annuaire de la Commission du Droit international; Rapport de la Commission à l'Assemblée générale sur les travaux de sa quarante-huitième session*, Díl II., druhá část, 1996.

Principy mezinárodního práva uznané v Chartě Norimberského tribunálu a v jeho rozsudku, *Principes du droit international consacrés par le statut du tribunal de Nuremberg et dans le jugement de ce tribunal*, in: Ročenka Komise pro mezinárodní právo, *Annuaire de la Commission du droit international*, č. II, 1950.

Rezoluce mířící k uznání a stíhání zločinů genocidia spáchaných na Jezídech a k pomoci jim, *Résolution visant à reconnaître et à poursuivre les crimes de génocide à l'encontre des Yézidis ainsi qu'à leur venir en aide*, Rezoluce Sněmovny reprezentantů Parlamentu Belgického království č. DOC 55 1766/008 ze dne 15. června 2021.

Dostupné z: <https://www.lachambre.be/FLWB/PDF/55/1766/55K1766008.pdf>.

Rezoluce Rady Bezpečnosti Organizace spojených národů č. S/RES/1820 ze dne 19. června 2008.

Rezoluce Rady bezpečnosti Organizace spojených národů č. S/RES/827 ze dne 25. května 1993.
Dostupné z: [https://undocs.org/fr/S/RES/827\(1993\)](https://undocs.org/fr/S/RES/827(1993)).

Rezoluce Valného shromáždění Organizace spojených národů č. RES/96(I) ze dne 11. prosince 1946. Dostupné z: [https://undocs.org/fr/A/RES/96\(I\)](https://undocs.org/fr/A/RES/96(I)).

Výsledný dokument Vídeňského symposia o femicidě pořádaného Akademickou radou pro systém OSN z 27. listopadu 2012. in: Dokument OSN č. E/CN.15/2013/NGO/1

Dostupné z: https://www.unodc.org/documents/commissions/CCPCJ/CCPCJ_Sessions/CCPCJ_22/_E-CN15-2013-NGO1/E-CN15-2013-NGO1_E.pdf.

Znaky skutkových podstat zločinů, oficiální dokument Mezinárodního trestního soudu, *Éléments des crimes des Documents officiels de l'Assemblée des États Parties au Statut de Rome de la Cour pénale internationale*, New York: publikace OSN, první zasedání VSS 3. až 10. září 2002.

Zpráva Komise pro drogy a zločin OSN z roku 2018, United Nations Committee on Drugs and Crime, *Trafficking in persons in the context of armed conflict*, in: *Global Report on Trafficking in Persons*, č. 19.IV.2., Vídeň, 2018.

Zpráva Mezinárodní organizace práce z roku 2017, Organisation internationale du Travail, *Estimations mondiales de l'esclavage moderne: travail forcé et mariage forcé*, Ženeva, 2017.

Zpráva Národní komise pro lidská práva a rovné příležitosti *Bringing them home, Report of the National Inquiry into the Separation of Aboriginal and Torres Strait Islander Children from Their Families*.

Dostupné z: https://bth.humanrights.gov.au/sites/default/files/documents/bringing_them_home_report.pdf

Zpráva Úřadu Vysokého komisaře pro lidská práva, *Discrimination and violence against individuals based on their sexual orientation and gender identity*, č. A/HRC/29/23 ze 4. května 2015.

6 Právní předpisy a další dokumenty legislativního charakteru

Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, PS, tisk 410/0. 2008.

Předkládací zpráva pro Parlament ČR k Návrhu na ratifikaci Římského statutu Mezinárodního trestního soudu In: *Vládní návrh, kterým se předkládá PČR k vyslovení souhlasu s ratifikací Římský statut mezinárodního trestního soudu*. 2008.

Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=26244>.

Sdělení č. 104/1991 Sb., Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte.

Vyhláška č. 32/1955 Sb., Vyhláška ministra zahraničních věcí o Úmluvě o zabránění a trestání zločinu genocidia.

Vyhláška č. 116/1976 Sb., Vyhláška ministra zahraničních věcí o Mezinárodní úmluvě o potlačení a trestání zločinu apartheidu.

Zákon č. 40/2009, trestní zákoník.

7 Internetové zdroje

BOUET, Louise. *AIDS As A Weapon Of War: The Trauma Of The Rwandan Genocide* [online]. [cit. 2021-11-30]. Dostupné z: <https://www.humanrightspulse.com/mastercontentblog/aids-as-a-weapon-of-war-the-trauma-of-the-rwandan-genocide>.

FUSSEL, James T. "A crime without a name" *Winston Churchill, Raphael Lemkin and the World War II origins of the word "genocide"* [online]. [cit. 2021-10-29].

Dostupné z: <http://www.preventgenocide.org/genocide/crimewithoutaname.htm>.

GHAZANCHYAN, Siranush. *105 years ago Entente Powers called the massacre of Armenians "crimes against humanity"* [online]. [cit. 2021-10-30].

Dostupné z: <https://en.armradio.am/2020/05/24/105-years-ago-entente-powers-called-the-massacre-of-armenians-crimes-against-humanity/>.

MASSÉ, Michel. *De Nuremberg à La Haye. Le droit international pénal*. Přednáška emeritního profesora Université de Poitiers, Lucemburk [online]. 6. května 2019. [cit. 2021-10-28].

Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=SXKD8H0BinA>.

Srebrenica memorial center official website [online]. [cit-2021-10-29].

Dostupné z: <https://srebrenicamemorial.org/en>.

La Tchétchénie accusée de génocide envers les homosexuels. Le Monde [online]. [cit-21-11-29].

Dostupné z: https://www.lemonde.fr/international/article/2017/05/16/des-associations-lgbt-accusent-la-tchetchenie-de-genocide-devant-la-cpi_5128402_3210.html.

Válková: Istanbulská úmluva se do voleb nejspíš ratifikovat nebude, ČTK [online]. [cit-21-11-30].

Dostupné z: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/valkova-istanbulska-umluva-se-do-voleb-nejspis-ratifikovat-nebude/2006089>.

Vrba-Wetzler report. Franklin D. Roosevelt Presidential Library and Museum [online]. [cit-2021-11-03].

Dostupné z: <https://www.fdrlibrary.org/vrba-wetzler-report>.

Plainte pour génocide devant la Cour pénale internationale contre Ramzan Kadyrov, président de Tchétchénie, Association Mousse [online]. [cit-2021-11-05].

Dostupné z: <https://www.assomousse.org/idahot-plainte-pour-genocide-contre-kadyrov-lancement-de-justice-lgbt-com/>.

Zločin genocidia před mezinárodními trestními institucemi

Abstrakt

Rozsah Zločin genocidia představuje jeden ze zásadních institutů mezinárodního práva trestního, který směřuje vůči porušování lidských práv v míře, která se dotýká celého mezinárodního společenství. Od ostatních zločinů podle mezinárodního práva se odlišuje svým důrazem na ochranu vybraných skupin osob, specifickým úmyslem pachatele směřujícím k jejich zničení, jakož i dalšími aspekty obsaženými v jeho definici. Zločin genocidia, jakožto odpověď na hrůzy holokaustu a předcházející dějinné události, byl poprvé definován v Úmluvě o zabránění a trestání zločinu genocidia v roce 1948 a právě tato definice byla následně přejata do statutů mezinárodních trestních institucí a je dnes uznávána za kogentní normu mezinárodního práva.

Tato práce se zabývá zločinem genocidia v podobě, do které dospěl právě díky výkladu mezinárodních *ad hoc* trestních tribunálů OSN a dalších mezinárodních soudních orgánů. Masa judikatury těchto institucí představuje středobod zpracovávané materie umožňující autorovi předložit v rámci daného rozsahu pokud možno celistvý pohled na předmětný institut. Dále autor využívá poznatků soudobé doktríny, které doplňují analýzu recentní rozhodovací praxe zmíněných institucí.

Vycházejíc ze stručné expozice vývoje institutu v počáteční části práce následuje představení genocidia jakožto svébytné součásti konceptu zločinů podle mezinárodního práva omezeného na individuální odpovědnost fyzických osob. Z hlediska konstrukce deliktu je jako primární zařazen zevrubný rozbor subjektivní stránky tohoto zločinu. Zvláštní pozornost je kromě jednotlivých aspektů *chapeau* skutkové podstaty věnována především pojetí chráněných skupin, jakožto předmětu zločinu genocidia. Součástí je i analýza jeho potenciálního rozšíření.

Druhá polovina práce se zabývá jednotlivými modalitami spáchání genocidia tvořícími objektivní stránku zkoumaného zločinu. Pro přiblížení dané problematiky je otázka jednání spadajících pod druhou část jeho definice ilustrována příkladem sexuálních a genderově motivovaných trestných činů. Nadto jsou v této souvislosti představeny i specifické formy spáchání zločinu genocidia včetně načrtnutí jejich dalšího osudu pod ICC.

V samotném závěru práce dochází k rekapitulaci provedeného zkoumání a hodnocení vyvozených závěrů v souvislosti s hypotézou práce. Se zřetelem ke zjištěním prezentovaným v jednotlivých kapitolách se autor přiklání k názoru, že definice zločinu genocidia v podobě, v které ji rozvinula judikatura mezinárodních trestních institucí plně neodpovídá potřebám 21. století. K tomuto závěru jej vede souhrn problematických aspektů definice v čele s koncepcí chráněných skupin, nevyjasněných otázek kontextuálního prvku, jakož i rozhodnutí

Mezinárodního trestního soudu v případě *al-Bašír* naznačující přístup, který autor na základě provedených zkoumání považuje za nekompatibilní s výzvami postupujícího 21. století.

Klíčová slova: zločin genocidia; zločiny podle mezinárodního práva; mezinárodní trestní instituce;

The Crime of Genocide before the international criminal institutions

Abstract

The crime of genocide constitutes one of the fundamental institutes of international criminal law that is directed against human rights violations perpetrated on a scale that affects the whole international community. It differs from other crimes under international law in its emphasis laid on the protection of selected groups of persons, the specific intent aimed at the destruction of those protected groups, as well as other aspects contained in its definition. As a response to the Holocaust the crime of genocide was defined for the first time by the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in 1948. It was this very definition that was adopted to the statutes of international criminal institutions and is currently recognised as a peremptory rule.

This thesis is dedicated to the crime of genocide in its form determined by the case law of UN *ad hoc* international criminal tribunals along with other international judicial authorities. The corpus of decisions taken by these authorities represents the preeminent source of matter concerned that provides the means to present a conceivably thorough perspective of the institute in question within the given scope. Furthermore, the author employs findings of the contemporary jurisprudence to furnish the analysis of the judicial practice of the aforementioned institutions.

Departing from the concise exposition of development, the initial part of the thesis is followed by the description of genocide as a distinctive constituent of the concept of crimes under international law, limited to the individual liability of natural person. With respect to the structure of the crime, a thorough examination of the *mens rea* is exposed in the first place. Besides particular elements of the *chapeau* of the definition special attention is paid to the conception of the protected groups as comprising the object of the crime. An analysis concerning possible extension of the protected groups is submitted.

The second part of the thesis focuses on particular modalities of acts amounting to genocide, that constitute the *actus reus* of the crime. For a further clarification of the issue concerned, the acts coming under the second part of the definition are illustrated by the example of sexual and gender-based crimes. Moreover, specific forms punishable under the crime of genocide including inchoate crimes are described with an outline of their future before the ICC.

At the end of the thesis, the performed research is recapitulated and inferences connected to the main hypothesis are evaluated. Considering the findings presented in previous sections, the author is inclined to think that the definition of the crime of genocide in the form shaped by the judicial practice of international criminal institutions, does not entirely fulfil the requirements of the 21st century. In the author's judgement, an aggregate of problematic aspects with the conception

of protected groups leading the list as well as unclarified matter of the contextual element represent cogent arguments for this attitude. Additionally, the decision of the International Criminal Court in the al-Bashir case indicates an approach that the author in the view of his analysis considers incompatible with the challenges of proceeding 21st century.

Key words: the crime of genocide; crimes under international law; international criminal institutions.